AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

FİYATI: 1 LİRA

ADALE
AĞRILARINA
ve ADALE TUTULMASINA KARŞI
OPON

OPON,
BAŞ, DİŞ,
ADALE,
SİNİR,
ROMATİZMA,
LUMBAGO
AĞRILARINI
TESKİN EDER

FAYDALIDIR

günde 6 tablete kadar
alınabilir

FAAL o-92

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6, Cilt; XIX, Sayı: 332

Yazı işleri

Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel: 11 89 92 P K. 582 - Ankara

*

İdare :

Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel: 11 52 21

*

İstanbul Bürosu

Cağaloğlu, Türkocağı C. Gürsoy Han
Tel : 87 18 01

Başyazar

Metin Toker

*

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına
İmtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen
idare eden mes'ul müdür

Kurtul ALTUĞ

Karikatür :

TURHAN

Fotoğraf :

Hüseyin EZER

Associated **Press**

Türk Haberler Ajansı

*

Klişe :

Doğan Klişe

*

Müessese Müdürü :

Mübin.TOKER

Bu mecmua Basın Ahlâk yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları:

3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira

İlan şartları :

Santimi : 20 lira
3 renkli arka kapak : 2.500 TL.

İlân işleri :

Telefon: 11 52 21

*

Dizildiği yer :
Rüzgârlı Matbaa
Basıldığı yer :
Güneş Matbaacılık T.A.Ş.
Basıldığı tarih: 20.11.1960
FİYATI: 1 LİRA

Kapak resmimiz

M. B. K.

Doğru yolun başında

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Bitirdiğimiz **haftanın** son günleri, Ankaranın ve İstanbulun hemen bütün hava alanlarında, sivillerinde ve askerilerinde, bir **takım** genç adamlara rastlanıldı. Bunlar, AKIS mecmuasının muhabirleriydi. **M.B.K.** nin affedilen 14 üyesinin, yeni tâyin oldukları dış memleketlere **nasıl** gönderildiklerini tesbit ve hadiseyi bütün tafsilatıyla AKIS okuyucularına nakil için gece yarılan oralara koşmuşlardı. Ama, YURTTA OLUP BITENLER sayfalarımızda "M.B.K." başlığı altında okuyacağınız yazının hazırlanması bundan başka pek çok emeğe ve çalışmaya, gayrete ihtiyaç gösterdi. Hâdiselerin siklet merkezi Yassıadadan gene başkente geçmişti. Geçen sayısında bütün Türkiyeyi ilgilendilen af hareketinin en geniş ve derli toplu tafsilâtını veren AKIS, bu sayısında da affı takip eden günlerin hikâyesini ve hâdiselerini anlatmaktadır. AKIS ekipleri başkentte dört bir yanı **kolaçan** ettiler. M.B.K. çevreleriyle temas sağladılar. Rejimin aldığı yeni istikamet üzerinde dikkatle durdular. "M.B.K." yazısı, işte bundan sonra hazırlandı. Yazıda, yeni rejimin istikameti belirtilirken umumî efkârı şiddetle alâkalandırmış iki meselenin de hâl şekilleri üzerinde ne düşünüldüğü bildirilmektedir. Bu İki meseleden biri üniversitelerin 147 öğretim üyesinin durumudur. Ama ikinci mesele, bilhassa M.B.K. nden 14 üyenin uzaklaştırılmasından sonra su yüzüne çıkmış ve geniş ilgi görmüştür. Bu, ordudaki gençleştirme hareketi sırasında haksızlığa, şahsi rekabet endişelerinin tesirlerine veya iyi tetkik edememenin zararlarına mâruz kalmış subayların vaziyetidir. Eski M.B.K. nin yadigarı olan bu iki dikenli mesele hakkında bitirdiğimiz haftanın sonunda başkentte neler düşünülmekte olduğu ve girişilen teşebbüsler de "M.B.K." yazısında etraflı şekilde anlatılmaktadır.

Her halde AKIS ekipleri, bu yazıyı hazırlarken "Hâdiselerin iç yüzünü bilen adam AKIS okuyan adamdır" gerçeğinin icaplarına uymuşlar, hiç bir noktayı karanlıkta bırakmamak için ellerinden geleni yapmışlardır.

*

Bu haftanın başında, herkesin bahsetmekte olduğu bir diğer komi **askerî** idareden sivil idareye geçiş hazırlıklarıdır. Bu mecmuanın satılmakta olduğu sırada Kurucu Meclise ait tasarı Devlet Başkanına verilmiş olacaktır. Tasarının son hazırlık safhası, esasları ve bâzı çevrelerde yol açtığı tartışmalar "Kurucu Meclis" başlıklı yazıda anlatılmaktadır. "Haftanın İçinden" başlıklı sayfamızda başyazarımız Metin Toker bu intikal günlerinde son derece mühim bir noktaya parmak basmakta ve önümüzdeki aylar boyunca karşılaşmamız mukadder "çirkin politikacı faaliyetleri" karşısında nasıl bir tavır takınmamız gerektiğini kendisine **has** açıklık içinde incelemektedir.

M.B.K. nde yapılan değişikliği b'asında ve diğer bâzı müesseselerde bir takım değişiklikler takip etmiştir. Bu sayısında AKIS bunlardan ikisini anlatmaktadır. "Basın" başlıklı yazıda Peyami Sefanın meşhur Havadis gazetesinden uzaklaştırılması, "Emniyet" başlıklı yazıda ise İzrnirin enerjik Emniyet Müdürü Nevzat Emrealpin İstanbulda Emniyet Müdürlüğü vazifesini devralması hikâyeleri geniş ve eğ**lencell** tafsilatıyla nakledilmektedir.

*

yitirdiğimiz hafta AKIS mensuplarını, kendileriyle ilgili bir yazı **pek** eğlendirdi Dehşetengiz başyazar ve -kendi tabiriyle- aydın lider Aydın Yalçın kalemi eline **almış** ve öncü gazetesine sütun sütun bir yazı döktürmüştü. Üstad yazısında, kendisinden evvel pek çok kimsenin yaptığı gibi, AKİS'e saldırıyor, gene kendisinden evvel pek çok kimsenin yaptığı gibi onun başyazarını kendi başarısızlıklarının ve İpliğinin pazara çıkmasının mesulü addederek ver **yansın** ediyor, **aman** yarabil ne masallar uyduruyor, ne, masallar uyduruyordu! Yazıya bir göz gezdirdikten, hele AKİS'in bir D.P. **organı** olarak çıkarıldığını, Bay ve Bayan Yalçına Zaferle **alâkalı olarak** parlak teklifler yapıldığını, bunun gibi maskaralık kokan palavraları okuduktan sonra mecmuada hiç kimse, böyle hallerde daima olduğu gibi Aziz Nesinin bir kitabının adını gülerek mırıldanmaktan kendini alamadı: Damda deli **var!**

Saygılarımızla AKİS

Cilt: XIX Sayı: 332

AKİS

21 KASIM 1960

HAFTALIK AKTÜALİTE M ECMUAS I

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Yeni Devrin Eşiğinde

Bugün başlayan haftayla birlikte Türk milleti, tarihinin yeni bir devresine ciddi hazırlığın ilk adımlarını atacaktır. Aşağı yukarı bu satırların okunduğu sırada, Devlet Başkanı Cemal Gürsele Birinci Cumhuriyetten İkinci Cumhuriyete geçiş devrinin Anayasası tevdi edilmiş olacaktır: Devlet Başkanı projeyi derhal Milli Birlik Komitesinden geçirmek ve süratle kanunlaştırmak niyetini zaten açıklamış bulunuyor. Demokratik İkinci Cumhuriyetin kurulması yolundaki en güçlü maniler ortadan kaldırıldığına göre artık bu asil hedefin gerçekleşmesi, bir nlsbet dahilinde kolaylaşmış haldedir. Bundan sonrası azim, basiret ve bol sabır, itidal işidir. Zira en güçlü mâniler ortadan kaldırılmış olmakla beraber devlet olarak ve millet olarak daha bazı çetin imtihanlar geçirmemiz mukadderdir.

Geçici devrin bundan sonraki kısmının hususiyeti bir sivil idarenin işleri devralması olacaktır. Kurucu Meclis teşrii organ vazifesi görecek, M.B.K. ancak bir Senatonun rolüyle iktifa edecektir. Komite, İkinci Cumhuriyetin Anayasası kabul edildiğinde kurulacak hakiki Senatonun çekirdeği vazifesi görecek ve geçici devir fiilen ve hukuken kapandığında olduğu gibi oraya intikal edecektir. Geçici devir boyunca işleyecek sistemin henüz bilinmeyen tarafı iki Meclisin karşısında Hükümetin durumu ve teşekkül tarzıdır. Hükümet Başkanı, gene Devlet Başkam mı olacaktır? T o k a m bu makama getirilecek kimse bir yandan Devlet Başkanına, diğer yandan iki Meclise karşı mesul bir şahsiyet şeklinde mi düşünülmektedir? Tasanda bu kuşusun nasıl ele alındığı ve M.B.K. nde nasıl kanunlaşacağı henüz meçhuldür. Bilinen, iki Meclisin Hükümeti murakabe edeceğidir. Bu, kendiliğinden, normal bir Hükümet Başkanını derpiş etmektedir.

Geçici devirde bir sivil idarenin D.P. Türkiyesindekl şartlardan bambaşka şartlar altında işlemeye koyulması, yarın karşılaşacağımız müşküllerden bazı örnekleri gözler önüne serecektir, Türkiye politikasındaki rolleri dalma menfi istikamette olmuş bazı şöhretler uyuşmazlık ve anlaşmazlığın yeni çeşitlerini çıkaracaklar, hayal mahsulü aşırı isteklerle ortaya çıkacaklardır. Daha sivil idareye geçilmeden bu yola sapanlar vardır ve bunlar, zerrece şüphe etmemek lâzımdır, hayalhanelerinde yaşadıklarından kendilerini dev aynasında görmektedirler. Tabii bunlar, ilk seçimlerde, tıpkı son seçimlerde olduğu gibi hakikatin şamarını yüzlerinde bir defa daha hissedeceklerdir. Bugün milletin kendilerini tuttuğunu -ihtimal remil atarak- yüksek sesle tekrarlayanlar 1957'de en azından düzinelerle ilin kendi lehlerinde oy kullanacağım ciddi ciddi tahmin eden ve hesaplarını buna göre yapan kahramanlardır. Halbuki son seçim neticeleri bunların bütün Türkiyede tek illik itibar sahibi bulunduklarını, bu itibarı da fikirden değil, Amerikada Başkan seçimlerinde moda olan tabirle "Favorite son = Eyaletin çocuğu* vasfını haiz bir şahsiyet sayesinde sağladıklarım göstermiştir. Seçimlere kadar bu gürültüye sükûnetle tahammül etmek, fakat kuru olan bu gürültüye hiç ama hiç pabuç bırakmaksızın aklın, basiretin ve feragatli memleket sevgisinin icaplarını yerine getirmek geçici devirde kudreti ellerinde tutacaklardan bu haftanın başında milletin beklediği husustu.

Başkan Gürsel

Emin adımlar atılıyor

M. B. K.

Gurbet yolcuları

(Kapaktaki Komite)

Koyu gri renk elbiseli, gür kaşlı adam ellerini arkasına bağlamış, iki geniş odadan müteşekkil salonda bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Başını hafif hafif sallıyor ve hareketlerinden bir şeyler düşündüğü anlaşılıyordu. Tül perdelerin kapladığı pencerenin dışı meraklılarla doluydu. Odalardan birinde yeşil, diğerinde turuncu renk hakimdi. Gür kaşlı adamın kahverengi yumuşak ayakkabıları bir yeşil, bir turuncu halıyı eziyor ve tatlı bir hışırtı çıkarıyordu.

Bir ara ellerini arkasından çekti. Uğuşturdu ve kapıdan bakanlara bir nazar atfetti 27 Mayıs ihtilalinin kudretli Albayı Alpaslan Türkeş Yeni Delhi yolculuğuna çıkıyordu. Hadise haftanın son günü Ankaradaki Hava terminalinin şeref salonunda cereyan etti. Kudretli Albay Hindistanda, bizden çok geri bir memleketin dahi ırkçı ya da otoriter bir rejime lüzum hissetmeden, demokratik nizam içinde pek âla kalkınabildiğini görecekti.

Türkeş kapıdaki aşina çehreleri görünce adeta rahatladı. Eliyle bakanlara işaret etti ve içeri girmelerini söyledi. Kapıda duranlar Albayın eski dostlarıydı. Gazeteciler Türkeşi hem uğurlamağa, hem de vazifelerini ifaya gelmişlerdi. Türkeş içeri girenlerin elini birer birer sıktı. Vakit henüz erkendi. Gelenler üç kişiydiler. Aralarında bir AKÎS'çinin bulunduğunu görünce eski kudretli Albay çok iyi tanıdığı gazeteciye:

"— Ne var, ne yok bakalım? Bana kalırsa işiniz iş, size epey malze-

Haftanın İçinden

Demokrasi ve Çirkinlikleri

Metin TOKER

Bir Kurucu Meclisin memleket işlerini ele alması kararlaştırıldığından beri, ismi konulsun konulmasın, Türkiyede siyasi faaliyet başlamıştır. Kurucu Meclisle gerçekleştirilmek istenilen sistemin aleyhtarları M.B.K. nden tasfiye edildiğinden bu yana, faaliyet daha da gelişmiş, hırslı ya da hırssız, hızlı ya da yavaş politikacılar sahnedeki yerlerini almışlardır. Politikacıların harekete geçmesi, beklenilecegi gibi havayı karıştırmış, eski alışkanlıklar daha ilk günden nüksetmiştir. Siyasi partilerin büyüğü içinde Kurucu Meclise şahıs olarak katılmak için başlayan kulis çalışmaları, küçüğündeki teşekküle fazla kontenjan sağlama gayretleri ve bu maksatla yükseltilen çoğu tuhaf sesler 27 Mayıstan bu yana yeni şartlar altında yeni âdetler benimsemiş umumî efkârda garipsenmiştir. Hattâ, garipsenmenin çok üstünde, politikacıların bu tutumu hayal sukutu yaratmış, âdeta siyasi partisiz demokrasi gibi sapık fikirlerin şampiyonlarını haklı gösterecek bir infial yaratmıştır. "Al, işte! Daha pasta tepsisi ortaya gelmeden, hattâ pasta pişirilip kotarılmadan kavga başladı. Bu adamlar dünyada değişmez.." lâfı şu son günlerde pek çok dudağa takılıp kalmıştır. İlk günler geçtikten ve vaziyet biraz aydınlandıktan sonra bu çeşit mücadelenin daha da hızlanacağından, insanın sinirlerini, saçmalığıyla bozan fikirlerin ileri sürüleceğinden hiç kimse şüphe etmemelidir. Mücadelenin alacağı şekil karşısında bir iğrenme hissinin dahi duyulması ve dünyanın en feci mahlûka "Çirkin Politikacının herkesi demokrasiden zaman zaman lanet ettirecek bir vasat yaratması sürpriz olmayacaktır, "Çirkin Politikacı" lar insanların nasıl âdileşebileceklerinin, nelere tevessül edebileceklerinin, nereye kadar düşebileceklerinin elle tutulur örneklerini vereceklerdir ve bir cerahat işleyip gidecektir. Kapalı rejim içinde belirli çevrelere inhisar eden ihtiraslar, rejimin açılmasıyla birlikte hududu genişletecekler ve daha büyük bir sahayı kaplayacaklardır. Böyle bir manzaraya şimdiden hazır olmak lâzımdır. Hele bu sahada at oynatacak bâzı kimselerin hüviyetleri, mücadele usûl ve tarzları, fikir seviyeleri, bu fikirleri ifade yolları malûm bulunduğundan manzaranın bir sürpriz, mahiyeti dahi bulunmayacaktır. Harem kavgaları, çamur atma gayretleri pek çok iyi niyet sahibini mutlaka tiksindirecek, canından bezdirecektir.

Mesele candan bezmemektir. Demokrasinin kendine has faziletleri bulunduğu gibi arızi değil, üstelik bünyevî dertleri de vardır. "Çirkin Politikacı" nerede politika mevcutsa orada hazır ve nazırdır. Cemiyet son derece mütekâmil bulunabilir. Uzun tecrübe yılları rejimin gerisinde yatabilir. Gene, "Çirkin Politikacı" tamamile bertaraf edilemez. O, marifetini mutlaka yapar, geçici başarılar bile kazanır, göz boyamakta mahir olduğundan şahıslan, hattâ kütleleri kendine bendedebilir. Bu hal iyi niyet erbabım bıkıp usandırana "Çirkin Politikacı" hâkimiyetini kurar ve en sonda rejimi dejenere ederek bir otoriter idareye sebebiyet verir. Demokrasinin yaşaması bu gibi kimselerin faaliyetinin iyi niyet sahiplerini yıldırmaması, onların tesirlerinin mübalâğa edilmemesine bağlıdır. Cemiyetin sağ kuvvetleri Demokrasiye inançlarını yüreklerinde muhafaza ederek mücadeleyi sürdürürlerse rejimin fazileti rejimin dertlerini tedavi eder. Bunca yıllık Demokrasi Amerikasında bile bundan sâdece bir kaç sene evvel bir MacCarthy grubu çıkarak dünya kadar insana duman attırmış, bir demagoji havası Arthur Miller'in Cadı Kazanını hortlatmıştır. İngilterede, Fransada bu neviden hareketler çok görülmüştür. Kütlelerin basit, iptidaî, hattâ aşağılık hislerini tahrik ederek, daha doğrusu onların istismarı yoluna saparak suyu bulandıranlar Amerikada da İngilterede de, Fransada da en sonda mutlaka yenilmişler ve biriken bulutlar dağılarak güneş tekrar parlamıştır. Bugün Amerikada MacCarthy bir kötü hatıradan başka nedir ki? Türkiyede de demokratik rejimin hastalıklarının sabırla ve mücadele azmimizden bir şey kaybetmememiz şartıyla yenilmemesi için hiç bir sebep yoktur.

Zira, iktisattaki kaidenin aksine Demokraside iyi para fena parayı ergeç kovar. Milletler, hele tarihten kopup gelmişlerse ve insiyaki sağduyuya . sahiplerse "Çirkin Polltikacı"yı hezimetin arabasına bindirip yolcu ediverirler. Bir "Çirkin Polİtikacı"nın yolcu edilmesiyle bu neslin tükenmeyeceği muhakkaktır. Ama her "Çirkin Politikacının âkibeti aynı olursa o cemiyet demokratik rejim içinde yaşamaya liyakatini ispat etmiş sayılır.

Politika, açık rejimlerde bir nevi çengeldir. Politika alanındaki mücadeleler bazen çengellerdeki mücadeleden dahi daha hırslı, daha merhametsiz ve kiril olur. Bu da, eşyanın bir tabiatıdır ve eşyanın faydasına kani bulunanlar gülü sevenin dikenine katlanması tertibi tabiatın o kısmım müsamahayla karşılamak zorundadırlar. Aksi halde ideal, dikensiz gül bahçesi tanzimi olur ki bu hevesin Türk cemiyetinde politikacıları nereye götürdüğü beşbuçuk ay arayla iki defa ispat edilmiştir.

Demokrasiye karar verilirken, iyi ve kötü taraftan göz önünde tutularak karar verilmelidir. Eğer bu yapılmışsa, bugünden başlayan ve yarın herkesin hayatının bir parçası olacak "siyaset sahnesinin manzarası" garipsenmeyecek, hattâ mühimsenmeyecektir. Cemiyet olarak kendimizi alıştırmak zorunda bulunduğumuz husus asıl budur, insanlar ancak ümitlerini kaybettikleri zaman herşeylerini kaybetmiş olurlar. Demokrasinin bu memleketi hem en süratli, hem en emin şekilde kalkındıracağı yolundaki ümidimizi, ümit ne kelime, inancımızı yüreklerimizde her ahvalde sıkı sıkıya muhafaza etmeli, tutumumuzu ona göre ayarlamalıyız. Hoşgörürlük, vasıflarımızın başında gelmelidir, iğrenme, tiksinme gibi hisler bizden şu önümüzdeki günlerde uzak kalmalıdır. Bunların yerine, o çeşit davranışlara karşı umursamazlık, istihfaf en iyi çare, en tesirli ilâçtır. Böyle hallerde kötüler daha gürültücü olduklarından onların sesleri yüksek perdeden çıkar. Bunların kulaklarımızı doldurmasına müsaade etmemeliyiz. Dolarsa, asıl orkestranın çsaldığı güzel nağmeleri duyamayız, parçanın -yâni Demokrasinin- zevkine varamayız.

Hep hatırımızda tutmamız gereken husus şudur: Bu Demokrasiyi biz keşfetmiyoruz. İnsanlık âlemi uzun asırlar süren aramalardan sonra bütün siyasi rejimler içinde en az fena rejimin bu olduğunu hükme bağlamıştır. Arızı bünyevî bütün dertleriyle birlikte.. Demokrasiyi gerçekleştirme yolunda cemiyet olarak vereceğimiz bu son savaş, milletimiz için de bir mihenk taşı olacaktır. Müşkülü şimdiden bilirsek onu daha kolaylıkla yeneriz.

me çıktı" dedi.

AKİS'çi cevap verdi:

"— Ya, öyle oldu Albayım."

"— Haydi, gelin sizi de götüreyim. Oradan AKİS'e mektup yazarsınız."

"— İyi olur Albayım."

Türkeş biraz evvelki sıkıntılı halini kaybetmiş yerine neşeli bir adam gelmişti. Gülüyordu. Ancak gülüşü kendine has, arkasında birşeylerin saklandığı belli bir gülüştü. Gazetecilerle sohbete devam etti:

"— Sizlere oradan kocaman birer maymun yollıyayım. Ne dersiniz ?"

Salondakiler gülüştüler. Bir gazeteci Türkeşe takıldı; '

"— Efendim, hiç değilse bu kış Ankaranra soğuğundan kurtuluyorsunuz. Orası bir hayli sıcakmış."

Albay, ağzından bir hayret nidası çıkardı ama yüzünde hayret ifade eden bir çizgi bellrmedl:

"- Allah Allah! öyle mi? Zannetmem. Orada tropikal iklim yoktur sanırım. Amerikanın bazı kısımlarında tropikal iklim vardı. Mamafih, soğuğa da, sıcağa da alışığım.."

Konuşma beş dakika kadar uzamıştı ki bir hava binbaşısı turuncu halı üzerinde sessizce yürüyerek yaklaştı. Albay Türkeşin gür kaşları belli belirsiz çatıldı. Dudaklarını ısırdı. Gazetecilere dönerek:

"— Peki.. Haydi bakalım, çocuklar" dedi.

Sonra, hepsinin elini teker teker sıktı ve nezaketlerinden ötürü teşekkür etti. Salon boşalmış, emekli Albay tekrar yalnız kalmıştı. Yeşil ve turuncu halılar üzerindeki turu yeniden başladı. Ellerini gene arkasına bağladı, Kafasını hafifçe öne eğdi ve birşeyler düşünüyormuş gibi tavır takındı. Türkeşin iki renkli rulet masasındaki devri adeta mekanikleşti. Bir gitti, bir geldi. Bir gitti, bir geldi

Eski Kudretli, yeni Emekli Albayın yalnızlıktan sıkıldığı belli oluyordu. Saatlerin 18'i gösterdiği o sıralarda hava alanı henüz dolmamıştı. Alpaslan Türkeş saat 17.30 sularında siyah bir station wagonla getirilmişti. Otomobilde Türkeşten başka bir deniz binbaşısı vardı. Beraberce arabadan indiler. Bu sırada gelen bir hava binbaşısı misafiri karşıladı. Üç asker hava alanının şeref salonuna geçtiler. Binbaşılar Türkeşi selamlıyarak yalnız bıraktılar. Binbaşılar Albaya karşı son derece hürmetkar davranıyorlardı. Albayın misafirleriyle konuşması serbestti. Hele akrabaları için hiç bir kayıt yoktu. Amma gazetecilerle öyle uzun müddet konuşmasına müsade edilmiyordu.

Türkeş mûtad turlarından birini bitirmek üzereyken içeri bir subay girdi. Albayın pasaportu getirilmişti. Turuncu bir koltuğa şöylece ilişen Türkeş önüne uzatılanları imzaladı. Kâğıtları, başında hürmetle bekleyen subaya uzatarak teşekkür etti.

Bir diplomat!

Türkeş, yeniden ellerini arkaya bağlayıp başını önüne eğmek üzereydi ki pistin kenarından bir başka station wagon süzülerek geldi ve şeref salonunun önünde durdu. Gelen Muzaffer Özdağdı. Lacivert elbiseli, kırmızı kravatlı genç yüzbaşı Albay kadar sakin değildi. Meşhur tebessümünü bilenler, Özdağın gülüşünden biraz heyecanlı olduğunu anladılar. Yanında eşi de bulunuyordu. Bayan Özdağ hamileydi ve doğum bir hayli yakındı. Gözleri nemli, ürkek, Muzaffer Özdağın yanından ayrılmak istemiyordu. Koluna sarılmıştı. Beraberce arabadan indiler, Özdağ, anlaşılıyordu ki evvelâ evine götürülmüş, oradan eşini aldıktan sonra alana gelmişti. Genç Yüzbaşı otomobilden inince kendisini karşılıyanlar gene gazeteciler oldu. Birisi sarılıp öptü. Bir diğeri hararetle elini sıktı. Bir başkası kucakladı. Grup şeref salonuna doğru yürüdü ve içeri girdi. Deniz binbaşısı,, nezaketle Özdağa bir başka yönü işaret ediyordu, Özdağ bu defa o tarafa yöneldi. Tekrar kalabalık dalgalanır gibi oldu ve şeref salonuna doğru aktı. Nihayet gidilecek taraf tâyin edildi ve gümrük muayene salonuna doğru gidildi.

Genç Yüzbaşı gülüyordu. Etrafındakilere teşekkür ediyordu. Doğrusu isten,rse bu kadar sıcak alaka göreceğini zannetmemlşti. Bu derece candan karşılanacağım tahmin etmemişti. Üzüldü. Yüzünün ifadesi değişti. Ama kendisini çabuk toparladı ve eskisine benzemese bile tebessümünü gene dudağına oturttu. Özdağla beraber kardeşi, babası ve birkaç da sivil polis vardı. Gümrük Müdürünün odasına girdiler. Etrafında gazeteciler dolaşıyordu. Nihayet konuştu. Sesi hafifçe titriyordu:

"— Bizden elli yıl önce kalkınma hamlesini yapmış bir memlekete gittiğim için seviniyorum. Siz fikir işçilerisiniz. Siz gazeteci arkadaşlarıma hürmet ve sevgim daima bakidir" dedi.

Etrafındakiler başlarım öne eğdiler. Bu arada bir el Özdağa uzandı. Özdağ uzanan eli hararetle sıktı ve elin gayet iyi tanıdığı sahibi olan AKİS'çiye: •

Türkeş şeref salonunun penceresinden gazetecilerle konuşuyor

Son mülakat

"— Beni fena hırpaladınız" dedi AKÎS'çi:

"— Fikirlerimiz ayrı olabilir Muzaffer bey, ama dostluğumuz bakidir. Sonra, Tokyo o kadar uzak bir yer değil." diye cevap verdi.

Etraf takiler gülüştüler, İlgililer Özdağın ailesiyle yalnız bırakılmasını istediler ve salonu boşalttırdılar.

Bu arada gümrüğün kapısından bir sıra bavul, sandık ve bir yığın eşya içeri sokuldu. Eşyalar Albay Türkeşe aitti. Oldukça fazlaydı. Gümrükte eşyalar aranmağa başlanırken, Türkeşin Umay adındaki genç kızı bunların başında bekliyordu. Kendisine ait bavul açıldığında Umay Türkeşin Yeni Delhiye bol miktarda kitap götürdüğü anlaşıldı. Gümrük muayenesi çabuk bitmiş ve Türkeşin ai-

lesi de şeref salonuna alınmıştı.

işte bundan sonradır ki Albayı görenler kendisini bir hafta evvelkinden farksız buldular. Kaşları hafifle çatık, gülümsemesi manalı, sesinin tonu oturaklı, hareketleri otoriterdi. Albay, dört kızı, bir oğlu ve eşi şeref salonunda akraba ve tanıdıklarıyla sohbete koyuldular. Türkeşin dört kızı -Ayzıt, Umay, Sevenbige ve Sencer- bir köşede toplanmışlardı. Kügük oğlu Tuğrula gelince, oradan oraya koşuyor, ancak zamanının büyük bir kısmını gene de babasının yanın da geçiriyordu.

Bir ara Türkeş yanına gelenlere:

"— Garip, iki hafta evvel cuma gecesi Hindistan sefaretindeydim. Bana Hindistanın çok güzel olduğunu, eski Türk eserlerinin bulunduğunu ve pek beğeneceğimi söyleyip, davet ettiler. Demek kısmet böyleymiş" dedi.

Bu sırada gene bir deniz binbaşısı uçağın kalkış saatinin yaklaştığını söyledi. Uçağın kalkmasına gerçi daha vakit vardı. Ama bu, Albayın etrafını saran gazetecilere bir ihtardı. Albayın kaşları çatıldı. Derin derin Binbaşıya baktı. Sonra, başını belli belirsiz iki yana salladı ve etrafındakilerin elini sıkarak onlarla vedalaş-

Yolcu yolunda gerek

İki emekli asker, uçağa bütün yolculardan sonra alındılar. Evvelâ üzerleri arandı. Arama, şeref salonunun arkasındaki küçük bir odada subaylar tarafından yapıldı. Sonra pist boşaltıldı ve Türkeş ile ailesi uçağa doğru yürüdüler. Etrafını alanlar Albaya veda etmek için birbirleriyle yarış etmekteydiler. Kalabalık bir hayli artmıştı. Albay hemen herkese teşekkür ediyordu. Bir ara dayanamadı ve ağlamağa başladı. Dünün kudretli, bugünün Emekli Albayı gözyaşlarına mâni olamamıştı. Bunlar girişilmiş bir mücadelede uğranılan hezimetin göz yaşlarıydı. Kendisine simidi. Zira Türkeş kuvvetli vasıflara sahip bulunduğunu sürgüne giderken dahi belli ediyordu. Ama, eğer o an o ağlamasaydı, bir süre sonra milletin anası ağlayacaktı.

Uçağın merdivenlerini Türkeş aceleyle tırmandı. Arkasından bağıranlara son bir kere daha baktı. Sonra, elini sallıyarak bir iki saniye öylece kaldı, nihayet uçağın kapısından içeri süratle girdi.

Özdağa gelince, o da dost ve tanıdıklarının arasında kalmıştı. Genç Yüzbaşının, alanda geçen zaman zarfında ürkekliği nisbeten kaybolmuştu. Ellerine sarılanların elini hararetle sıkıyordu. Yürürken son derece neşeli görünmeye çalışıyordu,

Kulağa Küpe

Öyle Desene...

Kıymetli C.K.M.P liderleri bu yakınlarda hop oturuyor, hop kalkıyorlar. Sebep? Kurucu Meclisin C.H.P. hâkimiyeti altında bir Meclis olacağını feryat halinde söylüyorlar.

*Peki, bu hâkimiyet nasıl kurulacaktır ? C.H.P. ye ayrılan kontenjan Meclisteki **sandalyaların** yansından bir fazla mı olacaktır ?*

Yoo!

C.K.M.P. nin kulağına kar suyunu kaçıran, partilerin 1957 seçimlerinde aldıkları oy nisbetinde temsil edileceği rivayetidir.

Ama bu da Mecliste bir C. H.P. hâkimiyeti sağlamaz. Zira nisbet, Meclis umumi heyetinin değil, siyasi partilere ayrılan kontenjanın ekseriyetini D.P. devrinin Ana Muhalefet partisine verecektir.

O halde?

*Ha, CK.M.P. derdini açıkça söylemekten çekinmiyor. Efen**dim,** Meclise temsilci gönderecek Üniversite, Basın, meslek teşekkülleri, barolar, etıbba odaları var ya.. Onlar hep C.H. P. nin elindeymişler ve oralardan gelecek bütün temsilciler C.H.P .li olacaklarmış. Bu da Mecliste C.H.P. hâkimiyeti sağlayacakmış..*

***Ayol,** kulağı ensenin arkasından göstermeye ne lüzum **var?** Şu C.H.P li, bu C.H.P,li o C.H.P. li diyecek yerde bir civanmertlik gösterip "millet ekseriyeti bu defa C.H.P. li" deseniz?..*

Yanında bulunanlara, kısa da olsa bir nutuk atmadan olamadı ve:

"— Dönüşümde, değişik bir Türkiye bulacağımı, çok daha ileri bir Türkiye bulacağımı biliyorum. Bundan eminim. Sizlere teşekkür etmek benim için bir borçtur. Hoşça kalınız" dedi.

Eşinin kolundan tutup, merdivenleri süratle tırmandı ve son basamakta bir kere daha dönerek uğurlıyanları selâmladı.

Dört motorlu dev uçak havalandığında meydanı dolduran kalabalık ağır ağır terminalin merdivenlerini tırmanıyor ve içlerinden pek çoğu acı acı başını sallıyordu.

Hassas kalpler ve ötesi

Haftanın sonundaki bir kaç gün, bu hazin sevkiyat devam etti. 27 Mayıs ihtilâlcilerinden 14 tanesinin dış memleketlere uğurlanması gerekiyordu. Gidenler arkalarında göz yaşı ve iyi hatıralar bırakmadılar değil. Ama bu, tertemiz ideallerinden beşbuçuk ay gibi pek kısa bir zaman zarfında sapmış, sapıtmış olmalarının asgari cezasıydı. Türk Silahlı Kuvvetleri ve topyekûn Türk milleti bir defa daha alicenap davranmış, "Kansız İhtilâl", "Centilmen İhtilal" vasıflarını değiştirmemişti. İhtimal ki bu sırada, meselâ Fidel Castro Türklerin kendi usûllerini benimsememiş olmasından dolayı kendi kendini yiyordu.İhtilâle, başka bir ideal uğrunda dahi olsa ihanet edenler göz kamaştıran mükâfatlarla dışarıya gönderiliyorlardı. Ayda yedi ilâ onbir bin lira tutarında maaş alacaklar, iki tane oralarda sefa süreceklerdi. Bir dertleri gurbette yaşamak olaçaktı. Ama, affettikleri başkaları için, onların da kendi mesleklerine bağlı bulunup bulunmadıklarını hiç düşünmeksizin "Dışarda vazife veririz. Elçi yaparız" diyenler gene aynı zevat değil miydi ?

Teşyi törenlerinde bulunanlar yüreklerinde bir eziklik duymadılar değil. Manzara hakikaten hazindi. Ama hâdiseyi hassas kalplerin dürbünü yerine, realitelerin gözüyle seyredenler Türk milletinin 27 Mayıs ihtilâlcilerinin bu kafilesine pek cömertçe davrandığını hissetmekten kendilerini alamadılar. Ceza, pek çok kimsenin aklındaki ideal mükâfattı ve bu haftanın başında bir takım ağızlarda "Yahu, bize da bir ceza verseler de, şöyle bin dolar aylıkla İsveçin güzel kızları arasına gönderilsek" nüktesi revaç buldu.

Cook acentesi

Yolcuların seyahat hazırlıkları, belki de dünyadaki bütün turizm acentalarının en rasyonel ve en dikkatli çalışanı, Ankara Kumandanlığı tarafından yapıldı. Gerçi sevkiyatın başladığı tarihten itibaren, hattâ 14'lerin affından bu yana Ankara Kumandanı Cemal Madanoğlu uykuyu kaldırmıştı ama başta kendisi, bütün Kumandanlık mensuplarının gayreti sayesinde bol dövizli turistlerin yolculukları muntazam başladı, muntazam bitti.

Zaten sevkiyatın programını da gazeteciler Ankara Kumandanından haber alabildiler ve hava alanlarında boş yere beklemekten o sayede kurtuldular. Cemal Madanoğlu gazatecilerle birsohbetinde affedilen

Özdağ ve eşi Esenboğada gazetecilerle

Ver elini Tokyo

üyelerin sevkiyat programının basına verileceğini bildirmişti. Gazeteciler 14lerin hangi uçakla hangi gün hangi saatte Türkiyeden ayrılacaklarını öğreneceklerdi. Nitekim sözünün eri General gazetecileri cuma akşamı aniden Ankara Kumandanlığının bulunduğu yeni Büyük Millet Meclisinin, bir zamanlar Başbakan Menderese ait blokuna çağırdı. Salan geniş bir salonda. Ortada, üzeri yeşil çuha kaplı iki uzun masa bulunuyordu. Masalar etraftan en az 80 kişinin oturabileceği bir şekilde birleştirilmişti. Yerde Hereke işi enfes bir halı vardı. Basın mensupları teker teker içeriye alındılar. Altlarına birer sandalya çekip Madanoğlunu beklemeğe koyuldular. Bu arada hizmet erleri salonun büyük pencerelerini örten tahta pancurları kapatıyorlar ve Ankara Kumandanının gelmesi için gerekli hazırlığı yapıyorlardı. Basın mensupları salonu alıcı gözüyle seyre daldılar. Ecnebi muhabirler duvarları yokluyor, bunların neden imâl edildiğini anlamağa çalışıyor ve lükse hayran hayran bakıyorlardı. Düşük Başbakan için hazırlanan bu daire hakikaten göz kamaştırıcıydı. Hele dairenin banyosu görülecek şeydi. Menderes son günlerdeki acayipliğinin etkisiyle olacak, banyonun son derece değişik olmasını arzulamış ve Başbakanlık dairesi tanzim edilirken bu hususa doğrusu ihtimam gösterilmişti. Fayanslar zifiri siyahtı. Öyle ki, banyo dairesine girildiğinde şaşaa derhal göze çarpıyordu. Siyah fayanslar özel olarak İtalyadan getirtilmişti. Maliyeti en azından birkaç yüzbin lira karşılığı dövizdi Siyah fayansları süt beyaz bir telefon süslüyordu. Buna rağmen Menderes ne daireyi, ne de banyoyu beğenmiş ve Başbakanlık yeni Meclise taşındıktan birkaç hafta sonra makamının tekrar eski yerine nakli için emir vermişti.

Şahane salonun dipteki kapısı açıldığında,bu lükse hiç de uygun olmıyan mütevazl bir adam, bekliyenlerin ayağa kalkmasıyla selâmlandı. Gelen Cemal Madanoğluydu. General, gardrobundaki üç elbisesinden koyu gri olanını giymişti. İçinde hakiye yakın, kumlu bir gömlek vardı. Gömlek her ne kadar sporsa da, General buna koyu renk bir kravat bağlamıştı. Madanoğlu içeri girer girmez foto muhabirlerinin flaşları ardı ardına patlamağa başladı. General, gözleri kamaştığından olacak, foto muhabirlerine gözlerini kısarak baktı. Sonra:

"— Yahu durun, durun be kardeşim, bırakın resmi şimdi. Bırakın da biraz laf anlatalım" diye takıldı.

Ama kim söyler, kim dinlerdi! Foto muhabirleri Generali her hareketinde yakalıyor ve deklanşöre basıyorlardı. Nihayet Cemal Madanoğlu iki elini yukarı kaldırdı ve ihtar etti:

"— Be kardeşim, ne yapacaksınız resmi? Hele bir derdimizi anlatalım

General ne kadar çırpınırsa fota muhabirlerinin flaşları o kadar fazla yanıp sönüyordu. Hele bir ara gözlerini açarak:

"— Bana bakın, siz bu resimleri gazeteye koymak için mi çekiyorsunuz?" dediğinde durum hakikaten görülecek şeydi.

Ankara Kumandanı, gazetecilere verdiği sözü yerine getirdi, 14 üyenin ne zamanlar, hangi hava yollarıyla hareket edeceğini açıklamak için onları buraya çağırmıştı. Listeyi ağır ağır okuyor ve basın mensuplarının yazması için bekliyordu. Kumandanın söylediğine göre ilk yolcu cuma akşamı, yâni o akşam saat 20.30 da hareket ediyordu. Yolcunun adı Fazıl Akkoyunluydu.

Ama Fazıl Akkoyunlu, Ticaret Bakanlığına talip bu Yarbay tâyin edildiği Kabile saat 20.30'da değil, 19.30'da hareket etti. Ancak bunda Madanoğlunun bir kastı yoktu. Saat kendisine yanlış haber verilmişti.

Kabil yolcusu

Yarbay Akkoyunlu, bir kaç gündür tutulduğu yerden Hava alanına Ankara Kumandanlığına ait 21530 numaralı mavi bir station wagonla getirildi. Ancak talih Yarbaya gülüyordu. Otomobilin lâstiği alana beş kilometre kala patladı. Bunun üzerine Akkoyunlu arkada, gene Ankara Kumandanlığına ait ve ailesini getiren otomobile alındı. Böylece Akkoyunlu beş kilometrelik mesafeyi beş gündür ayrı olduğu eşi ve çocuklarıyla beraber katetti.

Hava alanına gelince, emekli Komite üyesi Şeref Salonunun yanında-

Taşer Ankaradan ayrılıyor

Hedef: Rabat

ki küçük salona alındı, iki kızı, eşi, dayısının oğlu ve diğer yakınları da aynı salona girdüer. Esasen uçağın kalkmasına pek az bir zaman vardı. Salonda beş - on dakikadan fazla kalınmıyacaktı. Bu arada, hava alanında çalışan personel büyük salona alınmış ve birkaç dakika burada istirahat etmeleri söylenmişti.

Saat 19.20'yi gösteriyordu ki Akkoyunlu ve yanındakiler salondan çıktılar. Kır saçlı Yarbayın üzerinde açık gri bir pardesü vardı. Kalın çerçeveli güneş gözlükleri takmıştı. Koltuğuna sekize katlanmış bir gazete sıkıştırmıştı. Yanındakilerle birlikte ağır ağır yürümeğe başladı. Geride sadece, gözlerinde iki damla yaş beliren eşi kalmıştı. İki kızı, oğlu ve akrabaları etrafını almışlardı. Kalabalığın ekserisini hanımlar teşkil ediyordu. Yarbay gülümsüyordu. İkii yanına, biri Ankara Kız Lisesinde, diğeri Siyasal Bilgiler Fakültesinde okuyan ve birbirine benzeyen iki kızını almıştı. Ayhan ve Beyhan mavi çoban ceket giymişler, babalarına sokulmuşlardı. Yarbayın hemen sağ yaında, dayısının oğlu Celâl Sungur gidiyordu. Uçağın merdivenlerine kadar böylece gelindi. Merdivenin başında bekleyen iki güzel hostes biraz merak, biraz da hayretle yeni gelen yolcuyu süzdüler. Bu merasimin neden yapıldığına akılları ermemiş olacaktı. Akkoyunlu merdivenin başında durdu. Etrafındakilerle bir

Ahmet Er eşi ve çocuklarıyla hava alanında
Ol saltanatın yeller eser şimdi yerinde

kere daha vedalaştı. Kızlarını ayrı ayrı öptü. Yaşlı asker buraya kadar kendini tutmuş, ama burada dayanamamıştı. Gözlerinden iki iri damla yaş süratle kaydı ve Hava alanının beton pistinde dağıldı. Kızlarından küçüğüyle bir resim çektirdi. Bunun üzerine gazeteciler "Bir de oğlunuzla, efendim" dediler. Bu kere Akkoyunlu, Teknik Üniversitede okuyan oğlu ve diğer kızıyla foto muhabirlerine poz verdi. Resimler çekildi. Yarbay son olarak etrafındakilerin ellerim birer kere daha sıktı. Bu sırada yanına sokulmuş olan gazetecilere de veda etti. İçlerinden birinin yanağını okşadı ve:

"— Bir daha, şaka olarak söylediklerimizi ciddiymiş gibi yazmayın" dedi.

Sözlerinde biraz serzeniş, biraz şaka, biraz da hüzün vardı. Fazıl Akkoyunlu ne İsayı, ne Musayı mem nun ettiklerini, Muhammede ibadet için vakitleri olmadığını, kendilerinden evde karılarının bile şikâyetçi bulunduğunu söylemiş, gazeteciler de bunları yazmıştı. Merdivenleri ağır ağır çıktı. Ortasına vardığında bir kaç saniye durakladı, geriye döndü ve kendisini uğurlamağa gelenleri eliyle bir kere daha selâmlıyarak, gülümsedi. Sonra başını eğdi ve uçağın kapısında kayboldu.

Kapı Akkoyunlunun üzerine kapandığında saatler 19.25'i gösteriyordu. Uğurlamağa galen yakınları, gazeteciler ve Ankara Kumandanlığına mensup, ekserisi denizci olan subaylar pistten ayrıldılar. Dört motorlu KLM uçağı ağır ağır havalanacağı piste doğru döndü ve motörlerini büyük gürültüyle çalıştırarak karanlığaatıldı.

Türkiye Hükümetinin Kabil Büyük Elçiliği nezdindeki ilk teknik müşavir böylece yola çıktı. Kır saçlı Yarbay en azından iki yıl müddetle dışarda kalacaktı. Alandakiler, ne olursa olsun, üzülmüşlerdi. Subaylar başlarını önlerine eğmişler, havalanmak üzere olan uçağa bakmıyorlardı. Giden, ihtilâlin öncülerinden biriydi. Ama. Yarbayın Komiteye üye oluşu hakkında bilgi sahibi bulunanlar gülümsemekten kendüerini alamadılar. İhtilâl sabahı Komite İlk toplantılarını yaparken, Yarbay Akkoyunlu ihtlale karışan subaylardan olduğunu söylemiş ve içeri girmişti. Komiteye mensup subayların toplantı salonuna dalmış ve aralarına karışmıştı. Ses çıkaran olmamıştı. Gerçi Akkoyunlunun az veya çok, ihtilâl çorbasında tuzu vardı. Millî Birlik Komitesinin ilk toplantının tamamlandığında Yarbay da ihtilâlcilerin arasında bulunuyor ve üyeler resmen açıklandığında onun da ismi söyleniyordu. İyi fikirli, açık sözlü, hattâ bu açık sözlülüğü biraz saflığa varan mert bir askerdi. Bidayette işler pek âlâ gidiyordu. Ama bâzı kimseler, diğer ihtilâlciler gibi Yarbayı da bir tarafa doğru itmeğe çalışıyorlardı. Vatan kurtaran aslanların vazifelerinin bitmediği, esas bundan sonra başlıyacağı, memleketi bu menfur politikacılardan ancak ve ancak ihtilâl yapmış mert askerlerin, kurtaracağı, kellelerini ortaya koymuş kahramanların tetikte bekleyen fırsat düşkün-

Taşer ve eşi
Yolculuk var,

lerine koltukları elceğizleriyle teslim etmemeleri lâzımgeldiği fikrini dürüst Yarbayın entrikaya ermeyen kafasına sokmağa başlamışlardı. İyi niyet yerini yavaş yavaş ikbal hırsına ve acayip fikirlere terkediyordu. Akkoyunluda bunun tezahürü ihtilâlden bir ay sonra başladı. Hele bir Komite toplantısında tam manasıyla açığa çıktı. Komite üyelerinden bir kısmı -Allahtan azınlıktaydılar- Bakanların hepsinin Millî Birlik Komitesi üyelerinden seçilmesini ve hükümetin kendi aralarından teşkili fikrini savunuyorlardı. Bunların arasında Akkoyunlu da vardı ve gönlünde bir de aslan yatıyordu. O gün müzakereler bir hayli çetin geçmiş, neyse ki aksi fikirde olanlar az farkla da olsa dâvayı kazanmışlardı. Eğer o gün birkaç oyluk fark olmasaydı, işler belki de bu kadar kolay halledilmiyecek ve 9.25'de havalanan KLM, belki de içinde Akkoyunlu olmadan Kabile gidecekti.

İhtilâle hizmeti bu olan, üstelik arkadan bir takım marifetler yaparak memlektin istikbalini tehlikeyek oyan Akkoyunlu iki yıl müddetle, dünyanın parasını döviz olarak alıp Afganistanın başkentinde "ikamete memur" halde oturacaktı. İhtilâl, kendi çocuklarını hakikaten yemiyor, onları nimete bile garkediyordu.

Ya Türkeşin durumu..

Saf Yarbayın ilk M.B.K. ne giriş tarzı öğrenildiğinde hâdise hayret uyandırmadı değil. **Ama bırakınız Akoyunluyu, kudretli Albay Türkeşin Başbakanlık Müsteşarlığına gelişi de daha az hayret uyandırıcı tarzda olmamıştı. Türkeş, ihtilâlciler arasında iyi lisan bilen iki kişiden biriydi. Komite 27 Mayıs günü bunlardan Albay Sami Küçüğü yabancı elçilikleri dolaşarak hâdiseyi haber vermek ve diplomatlardan dışarı çıkma yasağına riayeti istemek, buna mukabil gerekli teminatta bulunmak için vazifelendirmişti. Lisan bilen öteki Albay, Alpaslan Türkeş, yabancı gazetecilerin gelecekleri düşünülerek Orgeneral Gürselin yanında bırakılmıştı. Hakikaten gazeteciler Başbakanlığa geldiklerinde Türkeşi orada, Gürselin yanında bulmuşlardı. Meziyetlere, vasıflara ve zekâya, sahip Albay, muhabirler üzerinde "Rejimin Kudretli Adamı" intibaı bırakmak için gayret sarf etmiş, bunda da muvaffak olmuştu. Böylece, adnı Gürselin yanında duyurmuştu.**

Türkeş için ikinci talih, İhtilâlin bir ayın 27. gününde yapılmış olmasıydı. Ay başında memurlara maaş verilecekti. Maaşların verilmesi için bir ita âmirine ihtiyaç vardı. İmzayı onun atması gerekiyordu. İhtilâl hükümeti henüz kurulmamıştı. İşler keşmekeş içindeydi. Daha kimse neyin ne olduğunu, neyin nereye konacağını bilmiyordu. Bunun üzerine Albay Türkeş, maaşların verilmesiyle ilgili muamelenin altına imzayı basmış ve bu imza kudretli Albayın Müs teşarlığını onaylamıştı. Albayın Müsteşarlığı böylece kendi imzasıyla onaylanmış oluyordu. Gerçi Türkeş kendini tâyin ettiği bu makamda hiç de fena çalışmamıştı. Gecesini gündüzüne katmış, işlerin yürümesi için büyük sıkıntılara katlanmıştı. Ama, günler geçip Albayın kudreti omuzundaki yıldızların üzerine çıkmağa başlayınca meselenin rengi değişmiş ve M.B.K. ndeki arkadaşlan Kudretli Albayın kanadının biraz kırılması gerektiğini anlamışlardı, işin güzel tarafı, Albay Müsteşarlıktan affedilince, o sıralarda Kırşehir' ve civarında bir gezide bulunan Orhan Erkanlınm, yanındakilere hâdiseyle ilgili olarak söylediği sözdü. Genç binbaşı bütün hüsnüniyetiyle:

"— Kazık kakacak değildi ya" demiş ve tatlı tatlı gülümsemişti.

İkinci gurbet yolcuları

Akkoyunlunun uğurlanması, Ankaralı gazetecilerin işlerini hızlandırdı. Cumartesi sabahı Esenboğa hava alanına gelenler, her günkünden başka bir manzara ile karşılaştılar. Alanda, köşelerde oturmuş binbaşılar, hele hele hava subayları pek fazlaydı. Üstelik, etrafına telaşla bakınan bir takım kimseler Terminal binasını bir aşağı bir yukarı arşınlıyorlardı.

Telâşlı adamlar, saatlerin 8.40'ı gösterdiği sıralarda birdenbire binanın alt katma doğru koşuştular. Piste çıkış kapısında iki siyah station wagon durdu. Otomobillerden telâşsız üç adam ve bir yığın havacı subay indi. Telâşsız adamlar ağır ağır merdivenleri çıktılar.Öndekinin üzerinde gri bir pardesü vardı. Pardesünün üç düğmesi iliklenmişti. Ellerini cebine sokmuş, başını hafifçe havaya kaldırmıştı. Kısa kesilmiş kıvırcık saçları itinayla taranmıştı. Yeşil halı serili merdivenleri ağır ağır tırmandı. Arkasından gelen pardesüsüzdü Çok koyu gri bir elbise giymiş, ayn renkte kravat bağlamıştı. Gülüyordu. Tebessümü manidardı. Ancak kendisini eskiden tanıyanlar bu gülüşün tabii olduğunu, genç adamın hep böyle güldüğünü farkettiler. Yanındaki gri kalın paltolu, al yanaklı, mahcup bir delikanlı safiyetinde olanına gelince, o düpedüz üzgündü. Başını önüne eğmişti. Birilerinden kaçmak istiyor gibiydi.

Üç adam Milli Birlik Komitesinin affedilen 14 üyesinden Dündar Taşer, Numan Esin ve Mustafa Kaplandı. Dış memleketlerdeki yeni vazifelerine gidiyorlardı. Elsin Madridde, Kaplan Lizbonda, Taşer ise Rabatta pek bol para alarak ikamet edecekti. Merdiveni çıktılar. Oradan sağa saptılar

Fazıl Akkoyunlu yolculuğa çıkmazdan önce

Yolcu yolunda gerek

General Madanoğlu basın sohbetinde konuşuyor

Yazılacak şey var, yazılmayacak şey var...

ve demirlerle ayrılmış bölmelerin arasından geçerek Terminalin büyük bekleme salonuna çıktılar.

Salonun bir köşesinde, siyah kır» mızı ekose bir tayyör giymiş, güneş gözlükleri gözünde, ağladığı belli genç bir kadın, bazı adamlarla oturuyordu. Ekose elbiseli genç kadın, Bayan Taşerdi. Beraberinde küçük kızını da getirmişti. Salona çıkan küçük aralıktan Taşer görünmek üzereyken, Bayan Taşer ayağa kalktı. Ne yaptığını bilmeden o tarafa doğru yürüdü. Birden eşini karşısında gördü. İki genç birbirlerinin kollarına atıldılar. Taşer uzun müddet eşini bırakmadı. Bayan Taşer durmamacasıma ağlıyordu. Beş altı günlük ayrılık belli ki genç kadına bir hayli dokunmuştu. Sonra akrabaların istilası başladı. Gaziantepli olan Taşerin, doğrusu yakını bir hayli fazlaydı. Hala oğulları, amca oğulları ve nihayet kendisine pek benzeyen kardeşi. Herbiri birer kere genç Binbaşıya sarıldılar, öptüler ve ağladılar.

Taşer ve beraberindekiler Terminal binasının üst katına çıktı. Binbaşıya burada 1 numaralı oda tahsis edilmişti. Odada uçak saatine kadar yakınlarıyla konuşabilecekti. Başkasıyla, hele gazetecilerle konuşması yasaktı.

Geç kalan göz yaşları

Taşer yakınlarıyla kucaklaşırken, Esin birkaç adım ilerledi. Birisini arıyor gibiydi. Bu sırada etrafını basın mensupları aldı ve foto muhabirleri çalışmağa başladı. Esin meşhur tebessümünü dudaklarına oturtmuştu. Gazetecilere:

"— Bari gülerken çekin çocuklar, sonra birşey zannederler? dedi. Bu sırada yanına yaklaşan bir-binbaşı, eşinin ve annesinin yukarıda olduğunu, kendilerini görebileceğini söyledi. Esin gazetecilere veda ederek, yanlarından ayrıldı. Yüzbaşı 6 numaralı odada yakınlarıyla görüşecekti, içeri girdiğinde genç hanımını ve annesini gözleri yaşlı buldu. Sordu:

"— Ne var? Neden ağlıyorsunuz ?"

Sonra küçük çocuğunu kucağına alıp sevdi. Öptü. Kokladı. Ortada bulunan geniş masaya dayandı, eşi ve annesiyle görüşmeğe başladı. Bir ara da gelip odanın açık kapısını kapadı.

Esinin odasının yanında al yanaklı Yarbay bavullârıylâ boğuşuyordu. Mustafa Kaplan yalnızdı. Bekardı. Kendisini teşyie kimse gelmemişti. Büyük kahverengi bavulunu açtı; Küçük bavuldan çıkardığı uzun kollu kazağını bavulun içine bir güzel yerleştirdi. Kıdemli bir bekar olduğu, elinin böyle işlere yatkın oluşundan belliydi. Sonra kırmızı - mavi bir havlu çıkardı, itinayla ikiye katladı ve kahverengi bavulun üzerine koydu. Büyük kahverengi bavulun kapanması Kaplanı bir hayli uğraştırdı. Kayışını da bağladıktan sonra, paltosunu çıkardı ve aşağı ineceğini, İstanbula bir telefon edeceğini söyledi. Kaplan telâşlı adımlarla aşağı inip bir İstanbul mükâlemesi yazdırdı. Her halinden son derece üzgün ve bezgin olduğu anlaşılıyordu. Başını kaldırmadan yürüyor, eski dostlarını gördüğünde hafifçe selâm veriyordı Telefonda işini bitirdikten sonra Meydan Müdürünün odasındaki koltuklardan birine âdeta ilişti. Yenice sigarasını çıkarıp bir tane yaktı. Ama ağız tadıyla sigara içemiyordu: Bu hareketlerinden belliydi. Nitekim da ha yarıya gelmeden sigarasını söndürdü. İşte bu sırada bir gazeteci kapıda duran havacı üsteğmene:

"— Gazetecilik bir tarafa, ama Mustafa bey dostumdur. Kendisine bir güle güle demek istiyorum" dedi Genç üsteğmen:

"— Elbette, elbette konuşabilirsiniz. Buyurun içeri" diye cevap verdi Kaplan ve gazeteci arkadaşı el sıkıştılar. Vedalaştılar. Bunun üzerine diğer gazeteciler de odaya doldûlar ve mahcup Yarbaya veda ettiler. Kaplanın gözleri yaşardı. Basın mensuplarına vefalarından dolayı teşekkür etti. Daha fazla tahammül edemiyeceği için yukarıda kendisine ayrılan odaya çıktı.

Oda geniş bir odaydı. Ortada kocaman bir masa duruyordu. Kaplan masaya dayandı. Elini başına götürdü. Birkaç saniye öyle durdu, ve boşandı. Yarbay Kaplan ağlıyordu. Bir müddet böylece ağladı. Sonra kendisini toparlayıp, gözlerini sildi. Aşağıya, şeref salonundaki arkadaşlarının yanına ineceğini söyliyerek çıktı.

Aman konuşmayın!

Şeref salonunun, geldiğinden beri misafiri Ahmet Erdi. Er, eşi ve iki oğlu ile uzun müddet konuştu Pek neşeliydi. Skoç elbisesi, üçken şeklinde bağlı yeşil - beyaz kravatı Ere pek yakışmıştı. Hafif sakalı uzamıştı. Bundan ötürü bir traş olmayı arzuladı. Havacı subaylar derhal gerekli malzemeyi buldular. Ama Er eşi ve çocuklarıyla meşgul olurken traşlı olduğunu unuttu ve öylece uçağa bindi. Sâbık jandarma yüzbaşısı ancak İstanbulda, Yeşilköy terminalinde traş olmak imkânını buldu. Bu hususu rica ettiği alanın kibar müdürü Kurmay Hava Yarbayı Muzaffer Eryay kendisine berberi gönderdi. Ama Ahmet Erin bir derdi daha vardı. Sabık jandarma yüzbaşıdı şairdi de.. İki şiiri vardı ki bunları basına vermek istiyordu. Kendisini uğurlamaya gelmiş bulunan İstanbul Merkez Kumandan muavini deftetr kâğıdına yazılmış bu edebi örnekleri aldı. Gerekirse basına bizzat vericekti.

Saatler 10.30'u gösteriyordu ki cumartesinin ilk yolcusu Ankara terminalinin şeref salonunda Esin ce

Kaplana veda etti. Taşer hâla yukarda, ailesiyle beraber olduğundan iki takım arkadaşı vedalaşamadılar. Elinde pardesüsü dışarı çıkan Ahmet Er, gevrek bir kahkaha atıp basın mensuplarını selâmladı. Etrafını alan eş, dost ve gazetecilerle birlikte uçağa doğru yürümeğe başladı. Basın mensupları sual soruyorlardı. Er:

"— Yahu altı Aydır aranızdayız, neden o zaman sormazsınız?" dedi. Bu arada bir havacı binbaşı gazetecilere:

"— Beyler konuşmak yok. Siz de, konuşmayın" diye usulca söyledi. Yolun bundan sonraki kısmı karşılıklı kaş göz işaretleri ve gülüşmelerle geçti. Uçağın merdivenlerinde Er:

"— Basın adına birinizin elini sıkayım" dedi ve genç bir gazetecinin ellerine sarılarak hararetle sıktı. Neşesinden bir şey kaybetmemişti. Merdivenleri çevik adımlarla çıktı. Son olarak dönüp Ankaraya bir kefe daha baktı. Elini sallayıp aceleyle içeri girdi.

Erin eşi ve çocukları merdivenin dibinde aile reislerini uğurluyorlardı. Bayan Er hafiften ağlıyor, iki küçük çocuk babalarına el sallıyorlardı.

"Parise selâm et!"

Grup hep birlikte gene şeref salonuna döndü Esin ve Kaplan salonun ortasında bulunan geniş kanepeye yan yana oturmuşlar, Sohbet ediyorlardı. Kaplanın yüzü biraz değişmiş, yanaklarındaki âllar hafiflemiş, tebessümü genişlemişti. Numan Esine gelince, pervasız yüzbaşı gülmekte devam ediyordu. Eşinin yanına gidip biraz daha konuştuktan sonra tekrar salona dönerken bir gazeteci takıldı:

"— Yakışıklı bir diplomat Oldunuz yüzbaşım."

Esin, gülerek cevap verdi:

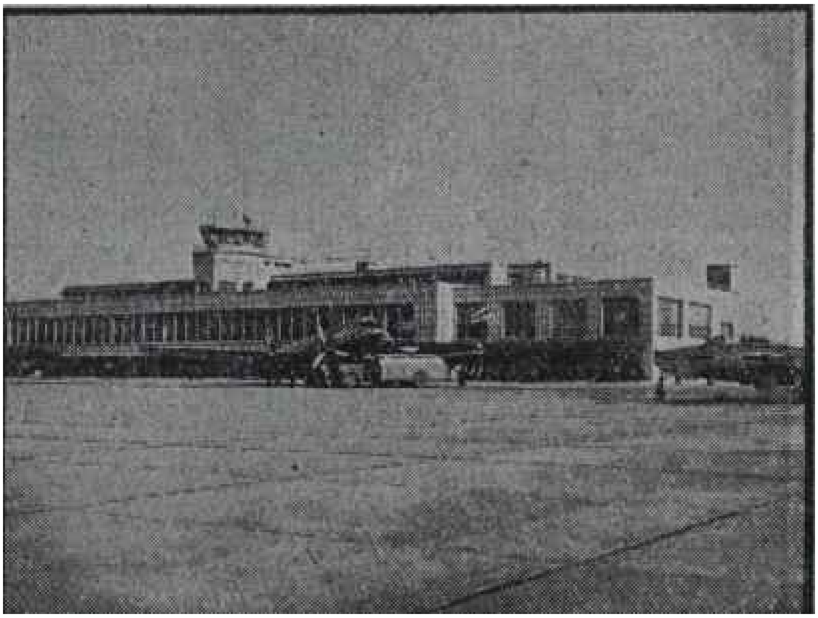
"- Mersi, elbette olacaktık ya.."

Birden hava alanının pisti birbirine girdi. Üç yolcu gidiyordu. Uçak hazırdı ve havalanmak üzereydi. Evvelâ Esin ve Kaplan çıktılar. Etraflarını gene eş dost ve gazeteciler sardı. Esin gülerek yürüyor, Kaplan başım Önüne eğmiş, âdeta kaçmak istiyordu. Basın mensupları Esine takıldılar. Genç Yüzbaşı eliyle Kaplanı işaret etti:

"— Kaplanı kaçırmayın, biliyorsunuz o da basın sözcüsüydü."

Eşini, annesini ve küçük kızını öpen genç Yüzbaşı gazetecileri Madride davet etti. Mütemadiyen gülüyordu. Uçağın merdivenlerinden son selamını verdikten sonra ağır adımlarla içeri girdi. Tebessümü yok olmuştu.

Esin kapıda kaybolmuştu ki, Taşer erkek kardeşinin kolları arsında görüldü. Genç adam ağabeyisine sarılmıştı. Bırakmak istemiyor gibiydi. Uçağın merdivenlerine kadar geldiler. Sarılıp öpüştüler ve gözleri nemli nemli birbirinden ayrıldılar.

Esenboğa hava alanı
14'lerin güzergâhı oldu

Taşer eşini ve kızını beraber götürüyordu. Rabat yolcusu, ayrı ayrı herkesin elini sıktı. Ankara Kumandanlığına bağlı Havacılara sarıldı. Veda etti ve ağır adımlarla merdiveni tırmandı. En üst basamakta bir iki saniye durakladı. Tekrar elini sallayıp kendisine ayrılan sıraya Adeta çökercesine oturdu. Yorgundu.

Air France pistte havalandığında, geride kalanların elleri hâlâ sallanıyor, Esinin annesi, eşi, Taşerin akrabaları ve Kaplanın arkadaşları kendilerini uğurluyorlardı.

Esin, Yeşilköy hava alanında tekrar konuştu. "Hariciye memuru" olacağı hiç hatırına gelmemişti. Evet, Demokrasiye inanıyordu. Ama, bu Demokrasinin ne menem bir demokrasi olduğunu söylemedi. Sâdece "Bütün dostlara selâm![1] Sevenlere de, sevmeyenlere de.." dedi. Asıl nutuk veren şair Ahmet Er oldu. Er, Demokrasiye Allaha inandığı gibi inanıyordu.

Yazık ki bunlar pek geç kalmış sözlerdi ve daha mühimi, 14'lerin tasarladıkları rejimle taban tabana zıttı.

Boşalan Meclis

Hâdiseler alanlarda bu minval üzere akıp giderken, başkentte Büyük Millet Meclisinin koridorlarını tanıyanlar, koridorlardaki değişikliğin hemen farkına vardılar. Meclis bir hayli tenhalaşmıştı. Bir kere müsdahdeminin büyük bir kısmı Ortada yoktu. Bunlara 14 üyenin affını takip eden günlerde izin verilmiş ve bir kaç gün için evlerinde istirahat etmeleri tavsiye olunmuştu. Doğrusu bu tatil hem lüzumlu, hem de faydalıydı! Ayrıca Meclisteki ihtisas komisyonları da faaliyetlerini tatil etmişlerdi. Şimdi çalışan sâdece yeni Milli Birlik Komitesiydi. Komite, toplantılarına aralıksız devam ediyordu. Mecliste kuş uçurtulmamaktaydı. Basın mensupları bile içeri alınmıyor, Komitenin bu vefakâr arkadaşlarına ikinci bir emre kadar beklemeleri söyleniyordu.

Haftanın ortasında Orhan Erkanlıdan açılan Milli Birlik Komitesi Sekreterliğine tâyin yapıldı. Yeni Sekreter Hava Kurmay Albayı Mucip Ataklıydı. Albayın yardımcıları değişmemişti. Sekreter yardımcılıklarını gene Sezai O'Kan ve Ekrem Acuner yapacaktı.

Milli Birlik Komitesi haftanın Ortasında yeni bir karar aldı. Komiteden geçen, kabul edilen kanunlar hakkında basın sözcülüğünü, kanun teklifinin sahibi yapacaktı. Teklif sahipleri zaman zaman tertipleyecekleri toplantılarla bunu efkârı umumiyenin temsilcilerine açıklıyacaklar ve gereken izahatı verecek-lerdi.

Bu toplantılardan ilkini yapmak Albay Muzaffer Yurdakulere nasip oldu.Son derece zarif, inee ve sevimli hareketleriyle meşhur Yurdakuler,

birkaç gündür cidden üzgündü. 14 kişinin affı hassas Albayı bir hayli sarsmıştı. Gerçi Komitenin diğer üyeleri de his bakımından Yurdakulerden aşağı kalmıyorlardı. Ama Albayın yaradılışı, hakikaten böyle bir hadiseyi soğuk, katı karşılamaya müsait değildi. Hareketin memleket ve millet menfaatine olduğunu bilmek genç Kurmay Albayın tesellisini teşkil etmişti.

Basın toplantısını yapacağı odanın kapısından içeri girdiğinde Albay Yurdakillerin yüzü işte bu sebepten bir hayli üzgündü. Gerçi tebessümünü gene dudaklarına yerleştirmişti ama, bu gülüş eskileri kadar canlı ve taze değildi.

Konu, askeri öğrencilerin harçlıklarının arttırılmasıyla ilgili bir kanunun kabulüydü. Albay Yurdakuler bunu kısaca izah etti. Basın mensup-arı için gereken bilgiyi verdi. Toplantının bundan sonrasıdır ki gazetecileri bir hayli tatmin etti ve hasretliklerini giderdi. Bir hafta vardı ki hiç biri, hiç bir Milli Komite üyesiyle temas edememişti. Komite, doğrusu istenirse bir kapalı kutu haline gelmişti Basın Bürosu işlemiyordu. Yeni teşkil edilen Basın Bürosunun da işliyeceği uzak ihtimaldi. Zira yeni büroya gidebilmek, ünlü bir hanım berberinden randevu alıp saç yaptırmaktan çok daha zordu. Evvelâ telefon edilecekti. Gazeteci soracağı konuyu büroya bildirecekti. Ondan sonra gidecek, doğruca büronun bulunduğu odaya girecek ve sorusu için hazırlanmış cevabı alıp sağa sola bakmadan Meclisten tekrar çıkacaktı. Eh, hal böyle olunca gazetecilerin işi iş sayılırdı.

Toplantıda Yurdakulere sorulan İlk sual "Madanoğlunun Genel Kurmay Başkanı olup olmayacağıydı" Böyle bir söylenti ortaya çıkmış ve teyid veya tekzip edilmemişti. Zarif Albay gülerek soruyu cevaplandırdı:

"— Bizim tekrar orduya dönmemize imkan var mı? Bunu siz takdir edin. "Üstelik Genel Kurmay Başkanımızdan da bir hayli memnunuz" dedi ve tatlı tatlı gülümsedi.

Ardından, eski Komitenin aldığı kararlardan bir çoğunun yeni Komite tarafından iptal edildiği yolunda bir haber duyulduğu söylendi vs bunun sıhhat derecesi soruldu. Albay Yurdakuler bunu da aynı şekilde cevaplandırdı. Böyle bir karar alınmamıştı. Sadece iptal edilen, Türkiye Ülkü ve Kültür Birliği kanun teklifiydi Bunun ötesinde, kararlara dokunulmamıştı.

Kaldı ki, Komitenin kararlar üzerinde oynaması lüzumu da yoktu. Çünkü, artık "Bombalar patlatmağa" niyetli değillerdi. İşler daha sükûnetle ve aklı selimle halledilecekti. Hele Kurucu Meclis bir teşkil edilsin, o zaman mesele tamamen bitecek ve düzen kurulacaktı. Milli Birlik Komitesi de rahatlıyacak, gazeteciler de rahatlıyacaktı. Kurucu Meclisin müzakereleri açık olacaktı. Bunu serbestçe takip imkanına basın sahipti Meclisin kurulması da gün meselesiydi. Hazırlıklar tamamlanmıştı. Süratle o yola gidiliyordu.

Bir başka sual ordudan emekliye sevkedilen subaylardan bâzılarının yeniden ordu kadrosuna alınıp alınmıyacağı oldu. Bu sual, içli Albayı bir hayli güldürdü. Bunları kimler çıkarıyordu ? Böyle bir şey olur muydu? Albay izah etti:

" —Düşününüz, şu masanın üzerine elli tabak koyabilirsiniz. Ama bin tabak koymanın imkanı yoktur. İşte, mesele bundan ibarettir. Bizim orduda yaptığımız tensikat değil, tasfiyedir. Bunu zaruretlerden dolayı yaptık. Düşününüz ki Türk ordusundaki albay sayısı, NATO kuvvetlerindeki albayların idare edeceği birliklerin sayısının üzerindeydi. Üstelik, bu arkadaşlara sivil sektörde çalışabilme imkânlarını sağladık. Böylece, bir yerden alıp diğer tarafa aktardık kendilerini."

Toplantının sonu sohbet havası içinde geçti. Basın mensupları Yurdakuleri daha fazla sıkmadılar ve dağıldılar.

Başka dertliler

Fakat dertliler, ordudan ayrılan subaylardan ibaret değildi. Nitekim haftarının sonunda başka bir "Komitezede" grubun temsilcileri Ankaraya koştular. Bunların başında İstanbul Üniversitesinin rektörü Sıddık Sami Onar vardı. Türkiyenin beş üniversitesinin delegeleri pazartesi günü Üniversitelerarası Kurulda bir araya geleceklerdi. Ancak haftanın sonlarında bir gün, bu vesileyle başkentte toplandılar ve vazifelerinden affedilen öğretim üyeleri meselesini görüştüler. Kararları, durumun yeniden gözden geçirilmesini M.B.K. nden istemekti. Ancak toplantı sonunda, bu kararın duyurulacağı alakalı merci bulunamadı. Komite üyeleri meşguldüler. Zaten hemen herkes sadece meşhur sevkiyatın üzerine eğilmişti ve bir defa bu iş hayırlısıyla tamamlandıktan, memleketin güneşli havasım tehdit eden bulutlar uzaklaştırıldıktan sonra,diğer meselelere sükûnetle el atma zamanı gelecekti. Mamafih, aynı gün akşama doğru Sıddık Sami Onarı Komitenin iki mümtaz üyesi, Osman Köksal ve Ekrem Acuner ziyaret ettiler. Hocaların Hocasıyla bir süre görüştüler. Meselenin nezaketini Sıddık Sami Onar da anlıyordu. Ama, telafisi gerekli haksızlıklar üzerinde bir tâviz bahis konusu olmayacaktı. Zaten bunu M.B.K. de istemiyordu. İki tarafın arzusu bir anlayış havası içinde ve müştereken yarayı kapatmaktı. Hâl yolunda esası, öğretim üyelerinin müracaatları teşkil edecekti. Ancak iş, önümüzdeki haftanın başında ciddiyetle ele alınacaktı.

M. Kaplan uçağa binerken

Gözü yaşlı bir bekar

Bu kısa antraktan sonra dikkat nazarları bir defa daha 14'lerin üzerine döndü. Yarısı memleket topraklarım terketmişlerdi. Diğer beşinin sevk günleri de belliydi. Ancak iki Orhanın, Orhan Erkanlıyla Orhan Kabibayın durumlarının açıklanmamış ve hareket tarihlerinin basına bildirilmemiş olması bâzı söylentilere yol açtı. Zaten Kabibayın kaçmış bulunduğu balonu bir müddet dolaştırılmış, sonradan bunun asılsızlığı anlaşılmıştı. Mesele şuydu: Kabibay önce Ottowa'ya tâyin edilmişti. Fakat genç Yarbay Kanadayı fazla uzak veya soğuk bulmuş olacak ki bir Avrupa şehrine gönderilmesini istemişti. Kabibayın bir dediği iki edilmemiş, Ottowa Brükselle değiştirilmişti. Bu yüzden yeni baştan muameleye girişmek gerekmişti. Orhan Erkanlıya gelince o, emekliye sevkinden sonra Erzuruma gönderilmiş ve orada emniyet altında tutulmuştu. Genç Binbaşının başkentte bulunmayışı pasaport muamelesini geciktirmişti. Yoksa yakında o da, Zapatanın memleketi Meksikoya müteveccihen Türkiyeden ayrılacaktı.

Ondan soma da millet, kendi işine bakacaktı.

Kurucu Meclis

Neticeye doğru

Uzun boylu, kahverengi elbiseli adam siyah Oldsmobil'ini yolun sağ tarafına park ettikten sonra kapısını itina ile kitledi, anahtarını cebine yerleştirdi ve kapısının **sağ** tarafındaki "Orta Doğu Teknik Üniversitesi" tabelâsına bakmağa bile lüzum görmeden aceleci adımlarla büyük binaya girdi. Kapıcıyla selâmlaştı ve aynı aceleci adımlarla merdivenleri tırmanmağa koyuldu. Saatler sa**bahın** 9'unu göstermekteydi. Uzun boylu, kahverengi elbiseli adam üst kata vardığında kendisini, Rektörlük odasının kapısında sekreteri karşıladi. Sarı sveterli genç kadına da **mül**tefit bir nazar atfeden adam, Turhan Feyzioğluydu.

Feyzioğlu, merdivenlerin son basamağına geldiğinde, kendisi için hummalı bir çalışma gününün başladığını biliyordu. Nitekim, Rektörlük odasının hemen yan tarafındaki toplantı salonuna girdiğinde, ilk gelenin kendisi olmadığını gördü ve sevindi. Üç aydınlık yüzlü adam ortadaki modern masanın başında bîr takım kâğıtların arasına gömülmüşlerdi. Feyzioğlunun gelişi, çalışanlar için bir dinlenme vesilesi oldu. Gelene yer gösterildi. Kahveler söylendi ve sigaralar tazelendi .

Feyzioğlu masanın sağ uç tarafında kendisine ayrılan koltuğa oturdu ve arkadaşlarının müşahedelerini dinlemeğe koyuldu. Yüze yüze kuyruğa gelinmişti. Şimdi iş, hummalı bir faaliyetin son meyvalarını toplamaktan ibaret kalıyordu. Ehliyetli ilim adamları ise, bu işin kakkından en iyi şekilde gelebilecek kimselerdi. Nitekim karma bir ilim komisyonunun uzun müşavereler sonunda hasırladığı Kurucu Meclis tasarısı haftanın sonunda son şeklini almış oldu.

Ancak Feyzioğlunun, Devlet Başkanı Cemal Gürsel tarafından kendisine yazılmış sarı zarfı almasıyla bu haftanın sonu, yâni verilen mühletin hitamı arasında her şey büyük bir sükûnet içinde geçmedi. Bilâkis, 27 Mayıstan sonra girişilen en büyük af ameliyesi gerçekleşti ve bu, ortaya bir takım meseleler çıkardı. Bu meselelerin hukuk yönünden halli, gene Turhan Feyzioğlu ile arkadaşlarının omuzlarına yıkıldı. Bir Kurucu Meclisin anayasasını hazırlamakla vazifelendirilmişlerdi. İşin sonunda vazifeleri yeni rejime bir Anayasa yapmak, yâni Geçici Anayasayı ele alıp, onu, sâdece Kurucu Meclisin sisteme intibakı bakımından değil, topyekûn tâdilini derpiş eden bir proje hazırlamak haline kendiliğinden geliverdi Bu, projede günün bütün ihtiyaçları göz önünde tutulacaktı. Yassıada duruşmalarına bir nizam vermeye kadar.. Ondan sonra, sistem ciddi bir esasın üzerine oturtulacaktı.

Buna rağmen Feyzioğlu Komisyonu, istenileni istenilen tarihte vermeye muvaffak oldu.

Af ve neticesi

Gürselin M.B.K. nde yaptığı değişiklik, Geçici Anayasayı -hukuki tâbirle- "caduc" hale sokmuştu. Bu metnin bir çok maddesi böyle bir operasyonla mânâsız hale gelmişti. Geçici Anayasa sâdece M.B.K. nin yetkilerini değil, kuruluşunu, hattâ üye sayısını ve üyelerinin isimlerini tasrih ediyordu. Kurucu Meclis, metnin yetki faslında tadilâtı gerektirmekle yetinecek. Komite üyelerinin statüsü aynı kalacaktı. Şimdi ise, o faslın da yeniden redaksiyona tâbi tutulması icap ediyordu. Yassıada duruşmalarına gelince, metnin bir altıncı maddesi vardı ki o değiştirilmedikçe Refik Koraltanın radyo vergisini ödememiş bulunmasından doğacak dâvanın bile Yüksek Adalet Divanı Önünde görülmesi şart oluyordu. Bu ise, duruşmaları silâhsızlanma konferanslarına çevirmekten fark sızdı. Böylece, günün ihtiyaçları tesbit edildi ve Kurucu Meclis kanunlaşırken Geçici Anayasanın da ele alınması, âdeta yeniden yazılması kararlaştırıldı. Bu, ikinci M.B.K. nin ikinci Geçici Anayasası Olacaktı. Haftanın sonundaki ümit, bunun geçicilik vasfı taşıyan son metin olması ve esas sistemin bir an önce kurulmasından ibaretti.

Feyzioğlu Komisyonunun çalışmaları bu yüzden, geçen haftanın başından itibaren sâdece hızlanmadı, hacmini de genişletti. Üyeler paçaları bir kere daha, fakat tam sıvayarak işe giriştiler ve tasarının son redaksiyonuna el attılar. Feyzioğlunun Orta Doğu Teknik Üniversitesinin kapısından aceleci adımlarla girdiği gün, üyeler bu redaksiyon işini müzakere ediyorlardı. Daha sonra yemekler unutuldu, uyku saatleri yer değiştirdi, ama tasarı 20 Kasıma yetiştirildi.

Kurucu Meclis Komisyonu faaliyet halinde

İşi yüzüp yüzüp kuyruğuna getirdiler

Bu satırların haznlanmakta olduğu sırada proje Gürsele verilmiş olacaktı. Gürsel de buna **Millî** Birlik Komitesinin tasvibine sunacaktı. Süratli tempo Komitede **nazar-ı** dikkate alınacak ve tasarı aynı hızla kanunlaşarak, tatbik sahasına geçecekti. Mutasavver Meclis, Aralık ayının ortasında teşrii vazifesine bağlıyacaktı.

Meclis nasıl olacak?

İşler yoluna girince ve aş ocağa konulunca, bir mesele ortaya çıkıyordu. Meclis nasıl teşekkül edecekti? Meclis kimlerden meydana gelecekti? İşte başkent ufuklarında beliren bu yeni endişeler, haftanın sonunda dağıldı. Zira Kurucu Meclis

Komisyonunun enerjik Başkanı Turhan Feyzloğlu, sadre şifa malûmatı buna mensuplarına -nevi şahsına münhasır açıklık içinde- verdi. Kuruta Meclis tam manasıyla bir teşrii organ mahiyetinde olacağından, dolayısıyla da olsa milli iradeyi temsil etmek zorundaydı. Bunun için bir formül bulmak gerekiyordu. Hem zamanın kıtlığı dikkate alınarak umumi bir seçimden kaçınmalı, hem de üyelerin bir seçim yoluyla Meclise girmeleri temin edilmeliydi. Bu da ancak çift dereceli bir sistemle mümkün olabilirdi. Ne var ki bunun da mahsurları mevcuttu. Bütün bunları dikkate alan Komisyon, iki yolun arasını bulmakta gecikmedi Kurucu Meclisi meydana getirecek üyeler, teşekküllerin arasından seçilerek gönderilen adaylardan terekküp edecekti. Bunun için Komisyonun tasarısında sadece, Kurucu Meclise üye olacak kuvvetler tadat edilmekteydi. Bunlar, siyasi partiler, basın teşekkülleri, Üniversite, mesleki teşekküllerden ibaretti. Bundan başka Komisyonun üzerinde dikkatle durduğu bir husus mevcuttu. O da, bu kuvvetlerin seçim işinde tam bir serbesti içinde bulunmalarıydı. Bu yolun tutulmasındaki gaye, yeni Anayasa ile normal demokratik devreye geçişi kolaylaştırmaktı. Böylece, hazırlanacak Anayasada, teşrii kuvveti meydana getiren Kurucu Meclis üyelerinin tam bir rahatlık içinde çalışmaları temin edilmiş oluyordu. Gidiş iyiydi. Tasarının Devlet Başkanının tasvibine mazhar olacağına muhakkak nazarıyla bakılıyordu. İş, Komiteye kalıyordu ki, orada da sağduyu ve basiretin galebe çalacağı anlaşılıyordu. Feyzioğlunun başkanlığını yaptığı Kurucu Meclis Komisyonu, tasarıda ayrıca. Meclisin vazifelerini de sıralamak lüzumunu hissetmiş ve böylece bir eşi daha bulunmayan bu Meclisin ne İşlerle iştigal edeceğini hükme bağlamıştı. Kurucu Meclis, evvelâ bir teşrii organ olacak, yani kanun yapacaktı. Tabii bunun başında yeni Anayasayı hazırlamak geliyordu. 27 Mayıs inkılâbını müteakip hazırlanmasına girişilen ve üç aylık bir çalışma devresine ihtiyaç gösteren Anayasa son şeklini Mecliste alacaktı. Kurucu Meclisin normal devreye geçişteki en mühim rolü de galiba bu olacaktı. Bir mühim mesele de bu Meclisin, Komitenin işlerini hafifletmesi meselesiydi. Bundan böyle umumi efkâra muhatap, Kurucu Meclis olacaktı. Böylece, politik hayatta ehliyetleri müsellem, ilmi kariyerde kaliteleri belli, basında ve mesleki teşekküllerde dürüstlükleri tecrübe edilmiş şahıslardan meydana **gelen Kurucu Meclis, yeni bir "14'ler hadisesi"nin çıkmasını önleyecekti. Ne var ki, tasarının kanunlaşmasıyla Milli Birlik Komitesinin işi bitmiş olmuyordu. Komite Kurucu Meclisin yanında bir İkinci Meclis vazifesi görecek ve milletin kaderinde rol oynıyacaktı. Tasarı bunun için başkent siyasi çevrelerinde tuttu. Komite, normal rejim avdet edinceye, yâni bir siyasi parti iktidarı devralıncaya kadar vazifesini yapmakta devam edecekti. Tabii bu, Kurucu Meclisle birlikte yapılan bir vazife olacaktı.**

Usûl meselesi...

Bütün bunlar başkent çevrelerinde son derece müsait karşılanır ve tasarının bir an evvel Devlet Başkanına sunulması beklenirken, yeni bir mesela ortaya atılda. Mesele bir usûl meselesiydi. Herşey gazetelerin verdiği haberlerle mesele halini aldı. Gazeteler, Kurucu Meclisin teşekkülünde partilerin 1957 seçimlerinde aldıkları *oy* nispetleriyle mütenasip olarak temsil edileceklerini yazmışlardı. Tabii bu, bir takım zihinlerde istifhamlar yarattı. İstifhamların yattığı zihinler daha ziyade minyatür parti müntesipleri ve idarecileriydiler. Bunlar hemen organları vasıtasıyla tasarının bu kısmına veryansına başladılar. Mesele, lider parti C. H.P. nin Mecliste büyük bir çoğunlukla temsil edilmesine mâni olmaktı. Ne var ki hadise hiç te, bir takım kuşkulu insanların yaymak istedikleri gibi değildi. Nitekim Komisyon Başkanı Feyzioğlu bunu açıklamak lüzumunu hissetti. 1957 seçimleri nazarı itibare alınmıyordu. Bu işte Kurucu Meclis Komisyona, kontenjan meselesini Meclisi meydana getirecek teşekküllere bırakıyordu. Bunun için taraftar bir usûl bulacaklardı. Aralarında meseleyi halledeceklerdi.

Affedilme yok

Tasarının bir başka yönü de Kurucu Meclis meydana getirecek zevatın hiç bir sebeple affedilmemeleriydl. Bu, tabii ki memnuniyet verici oldu. Bir nevi milli irade temsilcisi olanların affedilmeleri gibi çürük tahta da böylece onarılmış oluyordu. Anlaşılan şuydu ki, Feyzioğlunun başkanlığını yaptığı Komisyon bir diğer komisyondan pek farklı çalışmış ve neticeye daha emin yollardan koşmuştu. Tabii bunda açıklığın rolü büyük oldu. Seminerler ve Basın Kurucu Meclis üyelerinin yollarına ışık tutmuş, onları hedefe kavuşturmuştu.

Peyami Sefa

Mâhut kalemi kırıldı

Basın

Kaybolan adam

Geçen haftanın sonlarında, her gün bütün gazeteleri ve bu arada meşhur Havadisi okuyanlar kendi kendilerine bir hususu merakla sordular: Yahu, acaba Peyami de bir yere müşavir mi gönderiliyor? Sualin pek muteber bir mucip sebebi vardı. Peyami, -Peyami Sefa-, bir müddet önce konduğu Havadisteki köşesinden kaybolmuştu ve bu, M.B.K'nın 14 üyesinin vazifeden affıyla aynı zamana isabet etmişti. Hakikaten, bu af hâdisesi hakkında üstadın ne düşündüğünü merak edenler meraklarını tatmin edemediler. İlk gün "Objektifin ışığı pak fasafiso bir konuya çevrikti. İkinci gün ise, fener bütün bütün söndü ve bir daha da yanmadı. Bunun sebebi basitti: Peyami Sefa bu defa da Havadisten kapı dışarı edilmişti.

Milli Birlik Komitesi üyelerinden 14'ünün affı üzerine, hemen o akşam, Havadisi ve onu çıkaran Güneş Matbaacılık Türk Anonim Ortaklığını mahkeme kararıyla idare eden heyet bir toplantı yaptı. Ortaklık hisselerinin çoğu D.P.ye aitti. D.P. nin mallarına el konulmuş bulunduğundan mahkeme bir heyet seçmiş, onu ortaklığın başına getirmişt. Toplantı Babıâlideki Şeref Efendi sokağında bulunan Havadis gazetesinin yazı işleri müdürü odasında yapıldı. Toplananlar beş kişiydi ve mühim bir karar almak üzere geldikleri anlaşılıyordu.

Müzakere uzun sürdü ve oldukça heyecanlı geçti. Gazetenin, Türkeş ve grubunun M.B.K.nden uzaklaştırılmasından sonraki durumu gözden geçirildi, Havadis son zamanlarda bu*

grubun açık sözcüsü olmuş, Türkeşle arkadaşlarının her sözünü büyük başlıklarla yaymaya, hattâ, konuşmalarını tefrika etmeye başlamıştı.

Bunun yanında Peyami Sefa ve çömezi Gökhan Evliyaoğlu, grubu Basının tasalludundan koruma vazifesini yüklenmişlerdi, Türkeşler, Özdağlar, Esinler, Solmazerler üstadla çömezinin himaye kanalları altında bir takım garip fikirlerin şampiyonluğunu yapıyorlardı. Ancak, himaye karşılıklıydı. Türkeşler, Özdağlar, Esinler, Solmazerler de Havadisi himaye etmek için ellerinden geleni esirgemiyorlardı. Zaten fiili bir temas da kurulmuştu ve kelimenin tam manasıyla bir işbirliği yapılıyordu. Ancak Peyami Sefa bir defa daha yalışata oynamış, güvendiği dağlara kar yapıvermişti.

Gürselin mesajının radyolarda okunduğu günün akşamı gazetede toplanan idareci heyet ilk kararı

Şu, ilân meselesi..

Türkiyenin üzerinden bulutların dağılmış olduğu su sırada, bir mesele Basın ile Millî Birlik idaresi arasında bol bol mürekkep sarfına yol açmakta devam ediyor. Bu, gazetelere verilen ilan ve reklâmın tanzimiyle alâkalı bir tasarının ortalıkta dolaşması neticesidir. Şampiyonluğu bilhassa. Basın - Yayın ve Turizm Genel Müdürü Ahmet Yıldıza maledilen bir "İlân ve Reklâm Kurumu Kanunu" tasarısı gene bir kısım basıbı -ama Menderesin "Bir Kısım Basın"ını değil, aralarında o zümreye dahil olanların da bulunduğu bir başka kısım basını- heyecanlandırmış, harekete geçirmiştir. Bunlar, İstanbulun büyük gazeteleridir. Türkiyedeki gazete tirajının yüzde sekseninden fazlasını temsil ettikleri doğrudur. Doğru olan bir başka husus bunların, maddi menfaatleri bahis konusu olduğunda, diğer bütün konulardaki fikir ve kanaatleri ne olursa olsun daima bir araya geldikleri, bir müşterek cephe teşkil ettikleridir. Bu yüzdendir ki vakit vakit, çeşitli tebliğlerin altında Nadir Nadi ile Haldun Semavinin, Ercüment Karacan ile Sefa Kılıçlıoğlunun, Bedii Faik ile bilmem kimin imzalarının yanyana gelmesi gibi bir garip durum meydana çıkmaktadır. Hâdise, meslek tesanüdünün bir neticesi olsa alkışlanacaktır. Ama, hayır. Hâdise, maalesef çoğu zaman pek basit bir menfaat tesanüdünün icabıdır ve bu menfaat savunulurken ortaya basın hürriyeti, demokrasi, dördüncü kuvvet' veya batı dünyasının desteği gibi laflatın atılması Basın, bir çok başka mücadelede zayıf düşürmektedir. Düşünmek lâzımdır ki şu sırada "Basınımızın Çilesi"ni gazetesinde Sefa Kılıçlıoğlu dile getirmektedir! Bunun Hüzün verici bir tarafı bulunduğu menfaat cephesinin "Bir Kısım Basın"a dahil mensupları tarafından lütfen kabul edilmeli ve davranşın hiç kimseyi aldatmadığı da gözler önünde tutulmalıdır.

"İlan ve Reklâm Kurumu Kanunu" gibi bir tasarının tamamile antidemokratik olduğu hususunda bir tereddüdün caiz bulunmadığı şüphesizdir. Tasarıya karşı açılmış olan mücadele sâdece zedelenen menfaatlerin ilhamı neticesi değildir. Ama, her nedense, diğer konularda bambaşka düşünenlerin ilân lâfı edilir edilmez yaman bir 19. asır liberali kesilmeleri ve her türlü devlet müdahalesini reddetmeleri akim kolaylıkla alacağı bir tutum değildir. Cemiyetin bütün sektörlerinde devlet müdahalesi geriliğin değil ileriliğin ve yeni sosyal nizamın işareti sayılırken sâdece gazete ilânları bahis konusu olunca bunu redde kalkışmak, o vadide işlerin toz pembe bulunduğunu söylemek gerçek bir Dördüncü Kuvvete yakışan davranış değildir.

Bir noktada mutabakata varmak lâzımdır. Devlet müdahalesiyle devletin tanzim ameliyesi aynı şey değildir ve zihinlerdeki "İlân ve Reklâm Kurumu Kanunu" devlete müdahale yerine tanzim vazifesini"yüklediğinden dolayı antidemokratiktir. Yoksa, ilân ve reklâm konusunun ciddiyetle ele alınması lüzumu pek âcil, son derece mühim bir husustur. Bu sahada fiilî bir tekelin varlığı herkesin malûmudur. Büyük gazeteler, tekelden faydalananlar zümresini teşkil ettiklerinden dolayı bu tekeli elinde bulunduran şirketin, adıyla söyleyelim, mahut Hoferin D.P. devrindeki davranışını mazur görmeye kalkışırlarsa âmmeye ve mesleğe karşı olan vazifelerini yerine getirmiş sayılmazlar. İlân piyasasının mutlak hâkimi Hofer o karanlık devrede,, ortaklarından birinin hâmisi Bayar ile menfaatinin vasıtaları büyük gazeteler arasında cambazlığın en devamlısını yapmış, iki tarafı da mümkün nisbeiinde idare etmişti- Ama bu arada, Bayarı idare etmek için düşük Cumhurbaşkanının şahsen düşman kesilmiş bulunduğu gazeteleri ilansızlıktan öldürme teşebbüsüne âlet olmaktan hiç bir hicap duymamış, buna mukabil müşterisi bir kaç günlük gazeteyi idare etmek için Menderesin şimşeklerinden kendini korumayı becerememiştir. Bu tutum bugün büyük bir kaç gazetenin, prensipleri el tersiyle bir kenara itip kendi -miktarda büyük, mâna ve mahiyette pek cüce- menfaatlerinin savunucusu kesilmelerini mazur gösterecek bir asalette değildir. Aksine, ilân meselesinin üzerinde durulmasını gerektiren bir kötü örnek olarak ibret levhası yerine geçmesi gerekirdi.

Her sahada tröst kurmak bir suçtur. Bu tröstü Dördüncü Kuvvetin büyük temsilcilerine menfaat sağlamak için gerçekleştirmiş bulunmak, hareketi meşru kılmaz. Büyük gazetelerden memlekete ait meselelerde daima en doğru yolu bulmuş olanların, kendi çıkarlarının bahis konusu olduğu konularda nasıl böylesine şahsi düşüncelere kapıldıkları anlaşılmaz bir husustur. "İlân ve Reklâm Kurumu"na karşı açtıkları savaş ne derece meşruysa, ilân dağıtımının bugünkü -ve dünkü- feci durumunda muhafazasını, bunu bir "no man's land = kimsenin girmeyeceği arazi" gibi göstermeye kalkışmaları bir beyhude gayrettir. Buna kimse inanmayacak, olsa olsa topyekûn Basına karşı yüreklerde şüphe belirecektir. Eğer dışarıya biraz kulak verirlerse, bunun böyle olduğunu görürler. Nitekim, bu bir kaç büyük gazetenin ihtilâlin hemen akabinde, sanki dünyanın en mühim meselesiymiş gibi kendi dertlerini birinci sayfalarının mutena köşelerinde tebliğ halinde yayınlamaları dudaklarda iftihar vermeyecek tebessümlere yol açmıştır.

Acaba, her iki tarafın basiret yoluna sapması ve Millî Birlik İdaresinin tanzimcilikten vazgeçmesi büyük gazetelerden iyi imtihan geçirmiş olanlarının devlet kontrolünu kabul edip kendi çıkarlarını değil prensipleri savunmaları mümkün değil midir?

nı aldı: Peyami Sefa Havadisten uzaklaştırılacakti! Kararın üstada derhal bildirilmesinde fayda görüldü ve bir mektup kaleme alındı. Mektup şöyle bitiyordu: "Gazete ile bütün ilginizin kesilmesine karar verilmiştir." Tebligat Peyami Sefaya yapılırken, üstadın önceden dizilmiş bir yazısı gazetede, gene "Objektif" başlığı altında neşrediliyordu.

Bu, "Mahut"un Havadiste çıkan son yazısı oldu.

"Muhafazakâr Parti" peşinde

Peyami Sefa Tercüman gazetesinden ayrıldıktan ve 27 Mayıs hareketi patlak verdikten sonra muhafazakâr bir zümreye hitap etmesi için Havadis kadrosuna dahil edilmişti. O tarihlerde Havadisin durumu biraz karıcıktı.İlk günler Mümtaz Faik Fenik, dümen kırmanın yeteceğini düşünmüş ve imzalı yazılarına devam etmişti. Halbuki Fenik süratle içeri alınmıştı. Bunun üzerine gazeteye, "sattıracak bir kalem" gerekmişti. Havadisin yazı işleri müdürü ile yardımcısı Peyami Sefanın üzerinde durmuşlardı. Bir defa üstad para mukabili her şeyi yazacak bir tipti. Bunun dışında, kuyrukları gazete etrafında toplayabilirdi. Bin lira «arlıkla çalışmaya razı oldu. O tarihte Havadisin durumu hiç parlak degildi. Ama başyazıları ve romanları için üstada ayrıca para ödenecekti. Zaten bir mukavelename de imzalanmamıştı. Peyami Sefa gazetede işe başlayınca Peyami-Hami-Gökhan triosu kuruldu ve faaliyete geçti. Havadiste bir başka kuyruk daha vardı atta onu hiç kimse fazla işe yarar bulmadı. Memleketimizin pek kuvvetli karakter tabiplerinden Orhan Seyfi Orhon kö--esinden destekli ateş etmekte serbest bırakıldı. Onu, "fikir adamı" saymamışlardı.

Havadis, ilk günler, hele o zamana kadar su altında oynanan bir oyunu su üstüne çıkarınca ve düşüklerin savunmasını Menderes devrinin muhaliflerine saldırma suretiyle yapmaya kalkışınca gençlerin protestosuna maruz kaldı, Örfi İdare Komutanlığı gazeteyi on gün için kapattı ve mesele geçiştirildi. Ama bu, gazetenin idarecileri için bir ders mahiyeti taşıdı. Faaliyetlerine, kendilerine bir hami bulmaksızın devam etmelerine imkân yoktu. Bu nevi karışık işler peşindeki herkesin yaptığı gibi onlar da devrin kudretli Albayı Alpaslan Türkeşle temas aradılar ve buldular. Türkeş de bir takım plânlarını yürütme gayesi peşinde koştuğundan anlaşmak zor olmadı. Türkeş, kendisine organ olmak üzere evvelâ Öncüyü düşünmüştü. Havadisin adı, tabii bir handikaptı. Ama Öncü ekibini teşkil eden gençler buna yanaşmamışlar, istiklâllerini başyazarlarına, hattâ gazete sahibine karsı korumaya muvaffak olmuşlardı. Kudretli Albay, denize düşenin yılana sarılacağı fetvasınca Peyami-Hami-Gökhan triosuna sarıldı. Trio müstakbel bir Muhafazakâr Partinin çekirdeklerini atacak, sağcı fikirlerin savunmasını yapacaktı. Ancak, gayeyi açığa vurma zamanı henüz gelmemişti. Zaman gelince bunu Türkeş kendilerine duyuracakta, Şimdilik tutum koyu bir komünist düşmanlığı ve aşırı milliyetçilik perdesi altında muhafaza edilecekti. Nitekim gazetenin başlığının sol köşesine, neden gerektiği hiç anlaşılmaksızın Atatürkün bir sözü slogan olarak oturtuldu: "Şurası unutulmamalıdir ki Türk aleminin en büyük düşmanı komünistliktir!. Her göründüğü yerde ezilmeli!." Trio için, kendilerinden olmayan herkes komünistti, mahuttu.

Türkeş sayesinde Havadisin sütunları eski ırktı ve turancılara kapılarını açtı. Bir gün bakıldı ki, gazetenin birinci sayfasında Nihal Adsızın adı arz-ı endam etmektedir. Necip Fazılın Büyük Doğusunun bu pek muteber yazarı Havadise taşınmıştı. Gazete gene kudretli Albay tarafından kurulan ve beslenen Türk Kültür Dernekleri teşkilâtının da propagandacılığı vazifesini yüklendi. Gerçi bu teşkilât ölü doğmuş bulunduğundan bir türlü gelişmiyordu ama, Havadis yeni tutumuyla gelişti, tirajını arttırdı. Türkeş grubu bütün yardım imkânlarını gazeteye açmıştı. O kadar ki gazetede eski günler aranmaz oldu. Hattâ Türkeş grubunun tutulmasında mübalâğa dahi edildi ve durumun gözlerden saklanmasına fazla lüzum bulunmadığı kanaatine varıldı.

Ancak, Havadisin asıl vazifesi bir kenarda unutulmadı. Gaye, bir parti kurmaktı. Muhafazakâr Parti adıyla faaliyete geçecek bu siyasi teşekkülün kurulması için gizli va ciddi çalışmalara başlandı. Muhafazakâr Partiye C.H.P. devrinde Türkeşle birlikte takibata uğramış Turancılar içinde aklı başına gelmemiş olanlar, aşırı milliyetçiler, bu meşrepteki derneklerin mensupları ve bir de düşüklerin kuyrukları alınacaktı. Muallâkta bekleyen D.P. teşkilâtı ve Kültür Dernekleri bu paramiliter muhafazakâr partinin iskeletini teşkil edecekti. Temaslar başladı. Havadis, nasıl bir zamanlar D.P. nin organı olmuşsa, parti kurulduğunda belki adı değiştirilerek yeni partinin organım haline sokulacaktı. Ama kuruluş arefesinde ismin muhafazası daha faydalı görüldü. Bu, kuyrukları cezbetmede rol oynayacaktı. Bu arada Peyami - Hami - Gökhan triosu bir "Memleketçi Demokrat Parti "nin kurulacağı rivayetleri ortada dolaşır dolaşmaz salvoya başladılar. Bu, bir ciddi teşebbüs değildi. Muhafazakârların ve asıl Demokratların partisi yakında kurulacaktı. Aceleye lüzum yoktu. Beklemek lâzımdı. Fikirler oluş halindeydi. Halbuki aslında, fikirler değil, tertipler oluş halindeydi. Nitekim. Memleketçi Demokrat Parti adı işitilir işitilmez Ankarada bu partiyi kurmak isteyen-

ler aleyhinde takibata geçildi ve gerekli izin verilmedi.

Ama oyun 13 Kasıma kadar sürdü. 14'ler Komiteden uzaklaştırılır ve bir zamanların kudretli Albayı Yeni Delhiye doğru sevkedilirken Peyami Sefa bir defa daha attan düşmüş halde evinde oturuyor, kaderin kendisi için neden bu kadar zalim davrandığını araştırıyordu.

Nereye elini atsa, orası kuruyordu.

Emniyet

Sivil sistem

Geçen haftanın başında, Grek mimari stiline sahip köhne İstanbul Emniyet Müdürlüğünün cakalı bir odasında orta yaşlı, uzunca boylu, nahif yapılı, esmer ve yakışıklı bir adam, tarazlı sesiyle, "Gayem İstanbullulara lâyık bir polis teşkilâtı meydana getirmektir" şeklinde konuştu. Siyah kaşeden, vasat bir tersinin elinden çıkma kruvaze elbisesinin içinde itimat telkin ediyordu. Sözlerini şöyle bitirdi:

"— Bütün iyiliğimiz ve kötülüğümüzle basının kontrolü altındayız. Hatâlarımızı bize işaret, ederseniz, düzeltmeğe çalışırız. Bizim, gazetecilerden gizli hiçbir şeyimiz yoktur. Yalnız, polisi tenkidi erinizde yapıcı olmanızı rica ediyorum."

İhtilâl metodlarının şimşek hızıyla İzmirden İstanbula tâyin edilen, tası tarağı geride bırakıp derhal yeni görevine başlıyan Emniyet Müdürü Nevzat Emrealp, makamında mûtad üzere çoğu yabancı olmıyan polis muhabirleriyle tanışıyordu. Bir ara, İstanbulun bir başka sevilen ve takdir edilen idarecisi, Vali ve Belediye Başkanı çift yıldızlı General Refik Tulga sempatik çehresi ve sivil spor kıyafetiyle içeri girince, polis muhabirleri makam odasını terketmek maksadıyla yekindiler. Fakat Tulga, "Yok yok, rahatsız olmayın. Ben dışarı çıkar Özel Kalemde beş on dakika beklerim" dedi. Neticede Emrealpin teklif ettiği formülü kabullendi ve içerde kalarak sohbet toplantısını bir polis muhabiri gibi takip etti.

Radyolarda General Gürselin meşhur tebliği okunurken İstanbulda, olayların perde gerisinde, "işe son verme - tâyin etme" ameliyelerinin en enteresan ve önemlilerinden biri vukua geldi: İstanbul, 16 saat içinde üç Emniyet Müdürü değiştirdi.

Ankarada, M.B.K. nin 14 eski üyesine affedildiklerine dâir Orgeneral Cemal Gürselin tezkereleri gönderilirken, İstanbul eski Emniyet Müdürü Kurmay Yarbay Muammer

Vali Refik Tulga

Nâzik bir adam

Şahin de bu görevinden alınıyor ve Yıldızdaki Harb Akademilerine öğretmen tâyin ediliyordu. Keyfiyet M.B.K. nin 14 eski üyesinden bâzılarına yakınlığı bilinen Şahine cumartesi *gece* yarısından sonra tebliğ olundu. Şahin, cumartesi gecesi geç vakitlere kadar eski. vazifesi başında kaldı ve saat 23'te Emniyet Müdürlüğünü terketti. Aslında, tekrar orduya dönmek arzuladığı bir husus olmuştu ve bundan dolayı sevinçliydi.

Şahine yapılan tebligata paralel olarak, gene Yıldızdaki Harp Akademisi öğretmenlerinden mutemet Kurmay Albay Halim Kurala, hiç vakit geçirmeden Emniyet Müdürlüğüne el koyması emredildi. Kural, İstanbul Merkez Kumandanlığından temin ettiği motorize bir bölükle pazar sabahı saat 4'te gelerek Emniyet Müdürlüğünü evvelâ başdöndürücü bir hızla işgal etti, . müteakiben kuşattı. Son olarak ta, Emniyet Müdürlüğünün bütün memurlarına hemen vazifeleri **başlarına** gelmeleri için haber gönderdi. Gözlerini oğuşturarak soluğu Emniyet Müdürlüğünde alan memurların, hayret ve heyecanlarını gidermek için gözle kaş arasında olup bitenleri öğrenmeleri gerekti.

Tozkoparan faaliyet

Bu arada, İstanbulun takriben 500 kilometre kadar güney batısında 24242 numaralı telefon pazar **sabahı** saat 8 sularında çalıyordu. Zilin normalden daha kısa fasılalarla ve uzun uzun çalmasından, davetin şehirleri arası olduğu, anlaşılıyordu. İzmir Emniyet Müdürü Nevzat Emrealp Ankaradan, İçişleri bakanlığından aranıyordu.

Emrealp, Güzelyalıdaki lojmanında, daha pijaması içinde kahvaltısını yapıyordu. Derhal İstanbula gitmesi ve Emniyet Müdürlüğünü asaleten devralması kendisine emredildi. Emrealp tozkoparan bir faaliyetle harekete geçti. Ailesini, çoluk çocuğu nu ve eşyalarını geride bırakarak, eşe dosta ve mesai arkadaşlarına veda da hi edemeden Cumaovası Hava Alanına koştu. Devlet Hava Yollarının çift pervaneli Dakota uçağı 12.45'te havalandı ve 14'te Yeşilköy Hava Alanına indi. Emrealp saat 14.30'da kendisini beklemekte olan Tulganın Vilâyetteki makam odasında, 15'te de Emniyet Müdürlüğünde yeni görevinin başındaydı. Tulga ilk defa tanıştığı Emrealp ile kısa bir hoşamediden sonra çabucak sadede geçti, durumu- hülasaten anlatarak; "Emniyet Müdürlüğünü şimdi gidip Kural Albayımızdan devralın" direktifini verdi.

Emrealp 44 yaşındadır ve Adanada doğmuştur. Tarsus Amerikan Kolejini bitirdikten sonra girdiği Mülkiye Okulunun ilk Ankara mezunlarındandır. Üç erkek çocuk babasıdır. En küçüğü, 6 yaşındaki Sadun, İzmirde, sahildeki lojmandan durmadan denize girdiğinden ve bunaltıcı sıcaklarda hep mayo ile dolaştığından teninin rengi Bitter çikolatasına dönmüş, "Güzelyalı Tarzanı" sıfatıyla nam salmıştır!

Ruhsuz, kaba veya mekanik olmıyan bir polis, Emrealp, İstanbul Emniyet Teşkilâtında Başmüfettiş olana kadar 14 sene hizmet etmiştir. Ancak meşhurlar -Cemal Tarlan ve Ferit Sözen- ile geçinemediğinden, kendi arzusu ile sürgüne gönderilmiştir. Talihsiz D.P. nin 10 yıllık İkbal devrinin mimarlığım yaptığı tipik idarecilerden "Tarlan - Sözen" çiftinin kendisini sokmağa çalıştıkları çerçeveye sığmakta beceriksizlik gösterdiğini anlayınca, "Nerede mün hal bir Emniyet Müdürlüğü varsa beni gönderin" diye dayatmıştır. Böylece, Birinci Şube Müdürüyken Sivasa yollanmıştır. Orada 5,5 ay kalmış, Necdet Uğurun istifası üzerine gene acele bir emirle İzmir Emniyet Müdürlüğüne tâyini çıkmıştır.

İzmir üzgün

Emrealp, Sivasa giderken ev eşyalarından bâzısını satmıştır. İzmire tâyini çıktığı zaman, lojman

nasıl olsa möblelidir mülahazasıyla ev eşyalarının bir diğer kısmım daha satmıştır. Elinde birkaç kırık dökük ev eşyası kalmıştır. Şimdi, yeniden ev döşemesi ve tabii ki Mersinin Lemas bucağında bahçecilik yapan bir emekli olan babasına kavuk sallaması gerekmektedir. İstanbulda Emniyet Müdürlüğü lojmanı mevcut olmadığından, Emrealp aile; dostlarının oturdukları Şişli veya Nişantaşında mütevazi bir apartman dairesi aramaktadır.

Emrealp, İstanbul için ne kadar kazançsa, İzmir için o nisbette kayıp olmuştur. Gene hakçasını konuşmak gerekirse, yeni görevi İstanbul için ne nisbette sevindiriciyse, İzmir için o kadar üzüntü vericidir. Emrealp esas şöhretini, 28 Nisan olaylatından sonra kazanmıştır. Kraldan fazla kralcı, düşük ve farfaracı Vali Kemal Hadimimin şiddet kullanılması yolundaki talimat ve telkinlerini elinin tersiyle itmiş, nümayişçi gençlere ve halka sabır ve müsamaha ile davranıp, kışkırtıcı hareketlerden titizlikle kaçınarak işin şirazeden çıkmasını önlemiştir. Disiplin ve otorite ile tatlı ve insanca muameleyi en iyi surette mezcedebilmek dirayetini gösteren Emrealp, bir polis şefi olmasma rağmen 28 Nisandan sonra esmeğe başlıyan o ihtilâl ve ayaklanma havası içinde dahi, iki seneden bir ay eksik hizmet ettiği kanı sıcak İzmirlilerin kalplerindeki muteber mevkiini muhafaza edebilmiştir. Kısacası Emrealp, Türk standartlarına göre istikbalde yaşıyan bir idarecidir. 27 Mayıs Milli İnkılâbından sonra, mevkiini muhafaza edebilen yegane Emniyet Müdürü, Emrealp olmuştur.

Emrealp, İstanbul Emniyet Müdürlüğünü Şahinden, mesaisinin başladığı pazartesi günü saat 9 da resmen devraldı. Zira Kural, Emniyet Müdürlüğüne sâdece 11 saat için nezaret etmiş, zannedildiği gibi tâyin olunmamıştı. Emrealpin işe başlamasıyla İstanbul Emniyet Teşkilatındaki askerlerin esas görevlerine dönmeleri emri de gelmişti. Dolayısıyla gene M.B.K. nin 14 eski üyesinden bâzılarına yakın olarak bilinen Kurmay şube müdürleri yerlerini sivillere devrettiler.

Zaten Emrealp nereye giderse, askerler oradan gözleri arkada kalmaksızın çıkıyorlardı. Nitekim. İzmirde de, 27 Mayıstan on, onbeş gün sonra sâdece üç şube Müdürü Kurmay Binbaşı bırakarak askerler Emniyet Müdürlüğünü terketmişlerdi. 3,5 ay sonra, Emrealpin fevkalâde anlaştığı ve gözü kadar sevdiği kurmay binbaşılar da yerlerini sivillere bırakarak uzaklaşmışlardı. Ancak, yerinde bir güven tedbiri olarak, pazar sabahı saat 4'te bir yüzbaşı komutasında gelen motorize bölük, İstanbul Emniyet Müdürlüğünün etrafında, Örfi İdare Komutanlığınca muvakkaten muhafaza edildi.

Kiyaseti! ve cerbezeli Emrealpin tayini, İstanbul için rahatlık ve huzur verici bir tâyin olda

Nevzat Emrealp çalışıyor
Enerjik bir Emniyetçi

Tutuklular

Caner Kışlası

Sivasa iki kilometre mesafede Kabakyazısı mıntıkasındaki Caner Kışlası, 27 Mayıstan sonra hususi bir ehemmiyet kazandı. Kışlanın üs koğuşunun etrafı tel örgülerle çevrilmiş, koğuşların sakinleri de tamamiyle değişmişti. Sıkı bir emniyet tedbirinin alınmış olduğu gözden kaçmıyordu. Caner Kışlası, kışla olalıberi bu çeşit misafir görmemişti Misafirlerin sayısı da saman zaman değişiyordu. Bir aralık 275 kişiye çıkan bu adet son günlerde 244'e düştü.

Caner Kışlasının misafirleri, 21 Mayıstan sonra bilhassa Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgesinden toplanan çeşitli suçlardan zanlı veya bu bölge için tehlikeli olabilecek kişilerdir. Kışlada nezaret altında tutulanlan bir kaç sınıfa ayırmak mümkündür.

Birinci sınıf misafirler, Nurculuk ve Kürtçülük cereyanının öncüleri olarak tanınan ve bilinenlerdir. Bunları, bu bölgenin haracını yiyen ağalar, şeyhler, aşiret reisleri takip etmektedir. Bunların yerlerinde kalmalarının bölgenin emniyet ve huzurunu bozabileceği düşünülmüştür. Üçüncü sınıf misafirler çeşitli nüfua suiistimallerinden, türlü yolsuzluklardan haklarında soruşturma açılan, düşüklerin kuyrukları sayılabilecek kimselerdir.

Nezaret altına alınan kimseler hakkında uygulanacak muamele tarzı da, elbette, işgal ettikleri sınıfa icaplarına uygun şekilde olacaktır. Meselâ nüfuz suiistimalcileri, yolsuzluk elebaşıları için açılmış olan soruşturma bitince, bunlar mahkemeye sevkedilecekler ve orada yaptıklarının hesaplarını, efendileri gibi adalet önünde vereceklerdir.

Bulundukları ilde, emniyet ve asayişi bozmaları, huzuru kaçırmaları ihtimaline binaen nezarete alınanlar için de yapılacak işlem tâyin edilmiştir. Bu gibi kimselerin durumları bağlı bulundukları ilin valiliklerinden sorulmaktadır. Valiler, ilin emniyet, asayiş ve huzuru ve vatandaşın teminat altonda yaşaması bakımından bu gibi kimselerin tekrar yerlerine dönmelerinde mahzur görürlerse, yeni yayınlanan Mecburi İskân Kanunu gereğince, bunlar Bakanlar Kurulunca uygun görülecek yeni yerlerine gönderileceklerdir. Dönmelerinde valilerce herhangi bir mahsur ileri sürülmeyenler ise, serbest bırakılacaklardır. Bu hususta çalışmalar ilerlemiştir. Birinci sınıfa dahil olan misafirler için ne yapılacağı henüz ke-

sin olarak bilinmemektedir. Ancak bunların da suçluluk derecelerine göre adalet önünde hesap vermeleri, elbette, mukadderdir.

Devlet-i Kürdi

Bir Kürdistan Devleti kurma yolunda uzun yıllardan beri çeşitli faaliyetleri olduğu ileri sürülenlerle Nurcular arasında şeyhlerin ve aşiret reislerinin bulunuşu bilhassa dikkati çekti.

Kürtçülük cereyanı ile ilgili oldukları için nezaret altına alınanlar arasında eski. milletvekilleri de yer alıyordu. Bunlar, 1954'e kadar D.P. Van milletvekilliği yapmış olan Hamit Kartal, 1957'ye kadar Sivas D.P. milletvekilliği yapan Rifat Öçden, Elazığ D.P. milletvekili Ömer Sanaç, Maraş D.P. milletvekilleri Ahmet Kazaküçük ve Sait Emir Mehmetoğlu, bir de 27 Mayısa kadar Van C.H. P. milletvekilliği yapmış olan Tevfik Doğuışıktı. Bu sabık milletvekillerini, Kürtçü ve Nurcuların ele başıları takip etmekteydi. Bunlar arasında Malatyalı noter Rıfat Barutçu, Malatyalı fen memuru Şevket Köseme, Malatyalı Faruk Aytekin, Diyarbakırlı imam Abdülkadir Ekinci, Özalp D.P. 2. Başkanı Kadir Günay, Maraşlı fabrikatör Mustafa Ramazanoğlunun adları en başta geliyordu.

Tutuklular arasında 12 kişiyle en kalabalık aile Fırat ailesidir. Fırat ailesinin başında meşhur Şeyh Saidin oğlu 70 yaşında Ali Rıza Fırat vardır. Aile reisini diğer Fıratlar takip etmektedir: Fuat Fırat, Halit Fırat, Ömer Fırat, Emin Fırat, Ahmet Fırat, Sabahattin Fırat, Gıyasettin Fırat ve diğerleri.. Fırat ailesi Erzurumun Hınıs ilçesinden alınıp Caner Kışlasına getirilmiştir.

Aklına kurban

Bundan bir süre önce, Mardinden getirilmiş 31 kişiden 24'ü serbest bırakıldı. 241er serbest bırakılmanın sevinci içinde soluğu bir lokantada aldılar, kafaları çekmeğe karar verdiler. Doğrusu haksız da değillerdi. Kürtçülük cereyanı gibi tehlikeli bir suçla zanlı olarak nezarete alınmışlar, ama işte suçsuzlukları ortaya çıkmış ve serbest bırakılmışlardı. Ne kadar sevinseler, hürriyete kavuşmanın şevkini çıkarsalar, haklarıydı. Yalnız, kafalar dumanlanıp da, diller çözülünce kadeh kaldırmaların mânası da değişmeğe başladı. Kafaları tutan 24'1er "Aklımızdakinin şerefine" deyip içmeğe koyuldu lar. Neydi bu "akılları"ndaki ? Orası pek açık, seçik söylenmiyordu ama "aklımızdakinin şerefine" diye kadeh kaldırılınca gözlerin daha fazla ışıdığı, yüzlerde güller açıldığı iyiden iyiye seçiliyordu.

Tren vakti gelince, "akıllarındakinin şerefi'ne kadeh kaldırmaktan vazgeçip, İstasyonun yolunu tuttular. Tren tam hareket edecekti ki, hikmeti hüda, 24'ler oturdukları vagonlardan indiriliverdiler. Anlaşılan Caner Kışlası 24'lerin ayrılışından sonra, eski neşesini kaybetmiş, oturulmaz bir hâle gelmişti! Yeniden ve bir süre daha misafir kalmaları isteniyordu. Bu karar, 24'leri pek memnun etmedi. Dana bir süre " akıllar ındakinin şerefine" içki içemiyeceklerdi. Böyle de olsa, bir kaç saat "akıllarındaki nın hayaliyle yaşayabilmiş içebilmişlerdi ya, o bile bir kar sayılmalıydı.

Nurculara gelince

Caner Kışlasının mutena misafirleri arasında Nurcular da vardı. Nurculuk hakkında geniş yayım ile ün kazanmış Malatyalı Sait Çekmegil, sık sık askeri makamlara baş vuruyor, "beni serbest bırakın da inkılâbı yayacak eserler yazayım" diyordu. Fakat nedense Çekmegilin bu arzusunu ilgili makamlar yerine getirmiyorlardı. Çekmegilin, ileri bir 27 Mayısçı olduğuna ilgilileri inandıramamış olmasından dolayı büyük bir üzüntü duyduğu anlaşılıyordu.

Sabık Topçu Yüzbaşısı Şeyh Mehmet Kayalar, Said-i Kürdiden sonra Nurcuların reisi olacak tek adaydı. O da Caner Kışlasının mutena misafirleri arasında bulunuyordu. Şeyh Mehmet Kayalar, sağlığında Said-i Kürdinin sağ koluydu.

Nurcular içinde önemli kişilerden biri de, düşük Menderesin "ellerinden öperim" diye mektuplar yazdığı Şeyh Abdürrezzak Ensarioğluydu. Gerçi Şeyh Ensarioğlu 45 yaşındaydı ve Menderesten yaşça küçüktü ama Menderes yaşa değil başa bakıyordu. Ensarioğlunun ilm-ü irfanına büyük bir imanı olmalıydı ki, kendisinden epeyce küçük yaşta olan Ensarioğlunun "ellerinden öpmeği" münasip bulmuştu.

Ömer Sanaç

Akılsız başın cezasını çekiyor

Şeyh Abdürrezzak Ensarioğlu iki oğluyla birlikte Caner Kışlasının misafirleri arasındaydı. Kendisine inanan geniş bir kütle olduğu söyleniyordu. Rivayete göre Şeyh Ensarioğlu o meşhur kır atına atlayıp Ankaraya gidecek, Cemal Paşayla Menderesi barıştıracaktı!

Şeyh Ensarioğlu Menderesin ellerinden öpmesine bir mukabele olmak üzere kendisine bağlı kullarını D.P. li yapmıştı. Ensarioğlu, kulları arasında kerametleriyle hayranlık uyandıran bir şeyhti. Paltosunun muhtelif yerlerine ufak ampuller yerleştirmiş, bunları tellerle birbirine bağlamış, telin ucunu da paltosunun cebindeki bir pile raptetmişti. Zifiri karanlıkta yürürken şeyh Ensarioğlu Hazretlerinin her yerinden "nur" saçılması bu yüzdendi. Fakat bütün müminleri "Şeyh hazretlerinin nur saçması" karşısında onun ermişliğine bir kere daha İnanmışlar, bağlılıkları daha da kuvvetlenmişti. Şeyh Ensarioğlu, kuru pille cep feneri ampullerinden faydalanmayı bilecek kadar açıkgöz, müminleri nezdinde ise tam mânasiyle "ermiş" bir kişiydi

"Fedai Alayı"

Caner Kışlasının misafirleri arasında bir de "Kilis Fedai Alayı" mensupları bulunuyordu. 27 Mayıstan sonra Kilisli bir takım "fedai'ler. "Kilis Fedai Alayı" adı altında bir teşkilât kurmaya niyetlenmişlerdi. Bunlar 27 Mayıs İnkılâbına karşı geliyor, Gürselle İnönüye sövüyorlardı. Beyannamelerinin ilki "Kilis Fedai Alayının 1 Numaralı Tamimi'" başlığını taşıyordu. Bu "tamim" Kilisin muhtelif yerlerine asılmıştı. "Kilis Fedailer Alayı" mensupları 14. tamimlerini yapıştırdıktan sonra yakayı ele verdiler. Bunlardan halen Caner Kışlasında "misafir" edilenlerin sayısı dörttür. Bunların ikisi öğrencidir. Yaşar Akıncı ve İhsan Kayabaş adlarındaki bu öğrenciler, "Kilis Fedailer Alayı"nın tamimlerini yapıştırmaktan sanıktırlar. Kendileri bu işi, Nihat Ferhat adındaki müezzin ilte Turgut Kurt adındaki marangozun teşvikiyle yaptıklarını ifade ettiler.

Bu "Fedailer Alayı"nın başka "fedai'leri de olup olmadığı kesin, olarak bilinememektedir. Ama mevcut bütün "fedai'ler için Caner Kışlasında yer bulunabileceği bilinmektedir.

YASSIADA DURUŞMALARI

Yolsuzluklar

D. P. nin iş adamları!

Bitirdiğimiz haftanın son yarısında, Yassıadada bâzı kimselerden ziyade bir devrin iş ve ticaret anlayışı sanık sandalyasına oturdu, orada, çok zaman dinleyicilerin kahkahaları arasında yargılandı. Soruşturma kurulları, numune diye iki tipik milyoneri kollarından tutup getirmişlerdi. Haftanın başlarında İstanbullu Ali İparla tanışan Yassıada duruşma salonu sakinleri, sonlarında karşılarında "Makarnacı Şemsi" adıyla meşhur Ankaralı Şemsi Demirkanı buldular. Tipler ne kadar değişikse servet edinme yolları da aynı nisbette farklıydı. Şemsi Demirkıran beraberinde, sanık mahalline Sıtkı Yırcalıyı sürüklemişti. Bir zengin ailenin işe yaramaz oğlu Ali İpar ise bir yandan Menderes-Zorlu vurgun ortaklığının, diğer taraftan kendisini bir ticari dehâ sanmasının, eski esinin oynadığı Amerikan filmlerindeki dehşetengiz iş adamlarına heves etmesinin kurbanı olarak adalet huzuruna çıkmıştı. Ama bu ayrılıkların yanında zihniyet aynıydı: Kendine bir destek buldun mu, hiç bir şey yaratmadan milyonları cebe indirmek kabildir ve ticaretin esası, böyle bir destek sağlamaktır! "Bay yüzde on", desteklemek üzere, ailesini tanıdığı öküze heveslenen kurbağa Ali İparı bulmuştu. D. P. nin Ankara il başkanı ve aday listesinin talihsiz mensubu Şemsi Demirkan ise, bu sıfatın sağladığı kolaylıkla Sıtkı Yırcalıdan menfaat koparmıştı. Hem de ne menfaat. "Makarnacı Şemsi", sadece bir işten üç milyon liraya yakut parayı havadan, adeta elini sallamakla vuruvermişti. Böylece, bitirdiğimiz haftanın sonunda Yassıadada Vinileks, İpar ve "Makarnacı Şemseden müteşekkil bir trio kapanan devrin hazin ibret levhaları olarak gözler önüne, çırılçıplak çıkarıldılar.

Yeni bir sanık!

Haftanın sonlarındaki gün, yirmi saat önce Ali İparı seyretmiş bulunanlar bulutlu bir göğün altında, pardesülerini nihayet sırtlamış halde Dolmabahçe rıhtımına yığılırken tatlı bir gün geçirecekleri hususunda en ufak hayale kapılmıyorlardı. "Değirmen dâvası" görülecekti ve "Değirmen dâvası nin da bu tip bütün davalar gibi fazla bir heyecana yol açmayacağı muhakkaktı. Üstelik, oyunun sâdece iki kahramanı vardı ve bunların biri ancak kulağı delik kimselerin malûmu bir politikaçı tüccardı. Ancak öteki, Sıtkı Yırcalı adını taşıyordu ve bu isim, hele düşük iktidarın son günlerinde bir ümit kapısı gibi görünen isimlerden biri, hattâ birincisiydi. Şimdi o da, bir yolsuzluğun faili olarak Yüksek Adalet Divanı önüne çıkıyordu. Fakat, öğleye doğru duruşma bitip te dinleyiciler Fenerbahçe vâpurundaki yerlerini yeniden aldıklarında -hiç olmazsa bu işte- Yaylacı Demokratın, omuzlarında öyle Zorlu veya Polatkan ayarında bir yük taşıdığına inananların sayısı pek yüksek değildi. Tahminlerin aksine, celsenin alâka uyandırıcı siması düşük Bakan eskisi değil, tilki kılıklı Şemsi Demirkan oldu.

Değirmen sanıkları Yüksek Adalet Divanı önünde

Değirmenin suyunun nereden geldiğini anlatıyorlar

O sabah Yassıadayâ çıkanlar soğuk, yağmurlu, bütün cazibesi yok ölmüş bir toprak parçası buldulâr Güneş kaybolunca parlak renklerin, tatlı mavinin ve yumuşacık yeşilin yerini gri ile kurşuni almıştı. Duruşma salonunun da bikes bir hali vardı. Sanıkların, etrafı tahta parmaklık ve silahlı muhafızlarla çevrili localarında ancak iki sandalya vardı, bunlar mahzun mahzun birbirlerine bakışır gibiydiler. Dinleyici sıraları boş sayılmazdı. Daha ziyade başına ayrılan kısımda gedikler göze çarpıyordu. Zira bu G+21 gününün, yani yirmiikinci günün davetiyeleri çok önceden tahsis edilmişti ve günlük davetiyelerle gelenlerin hangi programla karşılaşacakları evvelden bilinemiyordu. O yüzden her duruşma günü bir belirli nisbet dahilinde kalabalık oluyor, ancak gelenler zaman zaman talihlerine küsüyorlardı. Bir de, tarih - evvelden malûmsa, böyle günlerin fazla talibi olmuyordu. İşte, haftanın sonlarında "Değirmen davası" Divan önünde başladığında Adanın ve salonun havası buydu.

Tilki ve kurbanı

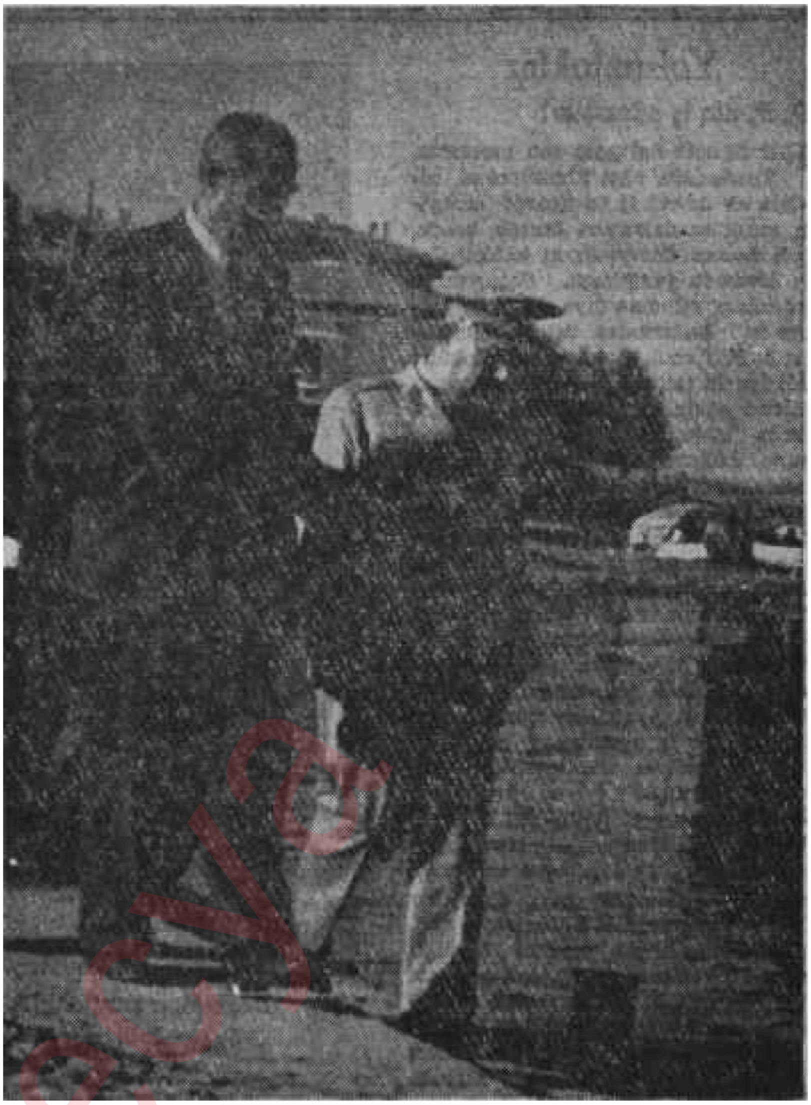
Kapıda ilk beliren Sıtkı Yırcalı oldu. Düşük Bakan elinde pardesüsünü taşıyordu. Zaten Sanıkların salona pardesüyle girmeleri yasaktı,

Eski jimnastikhanenin önünde buluttan üstü açık avluda kafile durduruluyor, sanıklara bir sıra aldırılmak İsteniliyorsa bu yapılıyor, şapka ve pardesüler çıkarttırılıyordu. Düşükler salona ondan sonra alınıyorlardı.

Yırcalı Mavi bir elbise giymişti. Koyu renk bir kravatı, beyaz gömleği vardı. Saçlarındaki akların artmış bulunduğu hissediliyordu. Hayli süzülmüştü. Yüzü, hemen bütün diğer sanıklar gibi kireçi andırıyordu. Bu, açık havada fazla dolaşamamanın verdiği bir hususiyetti. Sâdece Ali îpar değişik renge sahipti ki bu, Yassıadaya gelmeden önce gazetecilerin meşhur Ankara Hiltonunda yaptığı güneş banyolarının neticesi ve iziydi. Sıtkı Yırcalının yanındaki adam kahverengi bir elbise giymişti. Altın gözlükleri vardı. Elinde bir bloknot tutuyor ve şimdiye kadar aynıl mahalde arzı endam etmiş bulunanlardan en çok Vinileksçi Hüseyin Altana benziyordu."Makarnacı Şem--i" buydu. Makarna fabrikasında Yayla makarnalarını imal eder ve para da kazanırken doymak nedir bilmemiş, daldan dala atlamış, en sonra da Yassıadanın dikenli çiti üzerine konmuştu.

Sanıklar onbeş dakika kadar bir süre hakimler heyetini beklediler. Ellerini önlerinde tutuyorlardı. Hele Şemsi Demirkanın hiç mesut bir hali yoktu. Dinleyiciler bir müddet iki ahbap çavuşları seyrettiler. Ama manzara fazla alâka uyandırıcı değildi. Biraz sonra bıkıldı ve hafif sesle konuşmalar başladı. Müdafilere ayrılan sıralarda ise üç avukat oturuyordu. Bunların ikisi Sıtkı Yırcalıyı, biri Şemsi Demirkanı savunacaktı.

Her zaman olduğu gibi, haftanın sonlarındaki o gün de Başkan Başol başta olmak üzere hakimler heyeti salona girip yerini aldığında Saatleri pek âlâ ayar etmek Ve akreple yelkovanı dokuzbuçuk üzerine yerleştirmek kabildi. Kısa yoklama muamelesinden sonra kararnamenin okunmasına geçildi.

Salim Başol Yassıadada

İşi başından aşkın bir adam

Alavera-Dalaverâ..

vvelâ kararname, sonra bilirkişi, **E** nihayet sanıkların bâzı sözleri "Değirmen dâvâsı"nın hakiki mâhiyetini gözler önüne serdi. Bu, D.P. devrinde milyonların nasıl kazanıldığının mükemmel bir örneğiydi. Ankaranın D.P. il başkanlarından "Makarnacı Şemsi", 85 ton kapasiteli bir değirmenin tahsisini almaya muvaffak olmuştu. Tahsis, değirmenin mevcudiyeti başka kimseye duyurulmaksızın yapılmış ve D.P .li başkanına kolaylık sağlanmıştı. Daha doğrusu bu değirmen, çeşitli sıfatlarından dolayı, başkasına değil de Makarnacı Şemsiye verilmişti. Bu değirmenden Makarnacı Şemsi, değirmeni işletmeye dahi lüzum hiseetmeksizin üç milyona yakın para vurmuştu. Sâdece, D.P. başkanlığına dayanarak böyle bir tahsisi almış bulunmasının neticesi olarak!.

"Makarnacı Şemsi", en azından Ali İpar derecesinde dalavereli iş çeviricisi bulunduğunu bir kaç operasyonla belli etmişti. Toprak Mahsulleri Ofisi kendisine bu değirmeni "satmak yasak" kaydıyla vermiş, tahsis öyle çıkmıştı. "Makarnacı Şemsi" tahsisi eline geçirince Selahaddln Benli adındaki bir zatla "Kale Gıda Sanayii Şirketi"ni kurmuştu. Şirketin bildirilen sermayesi 4 milyon liraydı ve hisseler % 50-% 50 idi Atta "Makarnacı Şemsi" ve ortağı bu paranın tamamım ödememişler, her biri bir kaç yüzbin lira yatırmakla yetinmişti. Ancak günlerden bir gün hesap defterine iki ortağın birerbuçuk milyon lira ödedikleri -sermaye karşılığı- geçirilmiş, bu. suretle defter üzerinde sermaye tamamlanmıştı. Aynı gün şirket üç milyon kadar bir bedel ödeyerek Dikmende 25 bin metrekarelik bir arazi parçan satın almıştı. Araziyi, metre karesi 110 liradan satan, bir yabancı değil, "Makarnan Şemsi"nin ta kendisiydi! şirket, bedeli ödemişti. Yani deftere bu bedelin ödendiği de işlenmişti.

Operasyonun bu tarafındaki bit yeniği şuradaydı. Aynı arazinin bir parçasını aynı Şemsi Demirkan hâdiseden bir kaç ay önce Samet Ağa-

Duruşmaların Anatomisi

Dava , teknik olunca ...

Yassıada yolsuzluk dâvaları ne kadar sürecek, bilinmez. Ama bilinen ve görünen, bu gibi dosyalar meşhur duruşma salonunda açıldığında bâzı tedbirlerin alınmasına ciddi lüzum bulunduğudur. Bir el, ekseriya sanıklar tarafından güzlerin önüne gerilmek istenilen perdeyi mutlaka aralamak, onlardan bazdan tarafından girişilen endahtsız atışları suratlarına vuruvermelidir. Eğer böyle dâvalarda hakikati Başkanı, hakimleri, savcıları ve dinleyicileriyle bütün bir duruşma salonu el yordamıyla arayacak olursa, Salim Başola hiç kimse ışık tutmazsa işin içinden çıkmak mümkün olmaz, üstelik herkes sanıklarla avukatlarının bir takım "yutturmaca"larına katlanma mevkiine düşer!

Yolsuzluk dâvaları, ekseriya maddi delile dayanmıyor. Zaten nüfuz ticareti denilen suçun hususiyeti budur. Her hâdisede, mutlaka Ragıp Sipahinin Hasan Polatkana yazdığı mektuplar neviinden vesikalar ele geçirilmesi beklenemez. Hattâ "Vinileks meselesi" mûtadın çok dışında bir istisna, Allahın soruşturuculara bir büyük lûtfudur. Nüfuz ticaretiyle menfaat sağlayanlar, aralarında mukavelenameler imzalamazlar. Bir kimse rüşvet aldığında karşısındakine "Bay filancanın falan işini arzusuna uygun şekilde halletmek için bilmem ne kadar lira rüşvet aldım" diye senet vermez. Mutlaka yazdı bir emir, gösterişli bir iltimas da olmayabilir. Ama bunların mevcut bulunmaması ortada bir yolsuzluğun olmadığının delillerini teşkil etmez. Mevzuata, bu gibi muameleleri iyi bilen, hâdiseyi çok sıkı İncelemiş, dosyadaki bütün evrakı görmüş ve sanıkların davranışları hakkında malûmat sahibi zeki, açıkgöz bir kimse bâzı sualler sorarak, bâzı tenakuzları ortaya sererek suçu gün ışığına çıkarabilir. Bir cezacı olan Başol ticari ve hukukî konuların girdabı içinde kendisine ve heyetine bir çıkar yol aramak için çırpınıp durmakta, yakını olmadığı bu dikenli yollarda adım adım ilerlemekte, bu arada maalesef bâzı "bit yenikleri" üzerinde durulamamaktadır. Bu, takip edilen usûlün pek tabii bir neticesidir. Başolun yanında âmme haklarının müdafii olarak bulunan Başsavcı Altay Egeselln da fazla bir yardımı geçmediği, onun da gerekil sualleri soramadığı, meselenin ince noktalarına dokunamadığı görülmektedir.

Yolsuzluk duruşmalarında bir süredir bir usûl takip ediliyor. Celsenin bir başından ötekine hâdiseyi incelemiş bulunan bir bilirkişi tanık mahallinde oturtuluyor, gerektiğinde ona bâzı hususlar soruluyor, sanıkların ifadelerindeki aksaklıkların bulunup çıkarılması ondan isteniliyor, Bilirkişiler ekseriya hâdiselerin inceliğine vakıf kimseler oluyorlar. Ancak bir yandan dosyayı tamamen bilmemeleri, diğer taraftan hukuki mevzuatın yabancısı bulunmaları müdahalelerin daima verimli olmasını önlüyor, öyle konular ortaya çıkıveriyor ki bir belirli mesafeden sonra bilirkişinin nefesi kesiliyor, işi bir başkasının, daha kuvvetli birinin ele almasına lüzum hasıl oluyor. Hâdisenin garip tarafı, duruşma salonunda bu gibi kimseler bulunduğu halde onlardan faydalanılmamasıdır. Bunlar, Başsavcının yardımcılarıdır. Yolsuzluk dâvaları gibi teknik dâvalar ele alındığında iddia makamını Altay Egeselin değil, konuyu çok iyi bilen yardımcısı kimse onan işgal etmesi sayısız fayda sağlayacaktır.

Yassıadada şimdiye kadar görülen yolsuzluk dâvalarının bir çoğunda, hattâ bunların en kuvvetlileri olan Vinileks ve İpar işlerinde suçun delilini teşkil eden bir çok nokta bu noksan yüzünden karanlıkta kaldı, bazen ortaya hiç çıkmadı. Altay Egesel, prensip olarak Başkan Başol sorguya tamamladıktan sonra sanığı ele almak mevkiindedir. Fakat bugüne kadar, oyla ahım şahım sualler sormaya muvaffak olamamış, sanıkları tenakuzların çukurunda yakalayamamıştır. Bu, sanıkların tenakuz çukuruna düşmemelerinin değil, Altay Egeselin, pek tabii olarak her konuda geniş bilgi sahibi bulunmamasının neticesidir. Yarın başka yolsuzlukların dosyası açıldıkça ve dâvalar ilerledikçe bu gibi hususları. bir gerçek iş adamı gibi bilen bir kimsenin hâdiselere el koyması gerekecektir. Bilirkişi sanıklara sual tevcih etme hakkına sahip bulunmadığından savcı rolü oynayamamakta, sâdece Başkanın bir müşaviri, yardımcısı vaziyetinde kalmakta, usûller hattâ o işin bile gerektiği kadar açıklıkla yapılmasını önlemektedir.

Yolsuzluk dâvalarının itinayla, titizlikle didiklenmesinin tek çâresi sorguyu yapan birinin banka kredisi nasıl açılır, tahsis nasıl yapılır, vergi mevzuatı nedir, hangi kararname neyi âmirdir gibi hususları çok iyi bitmesidir. Sâdece sanıklara değil, tanıklara da tevcih edilen sualler böyle biri tarafından sorulursa, hangi noktalar üzerinde durulması gerektiğini bilen bir sava İşe el koyarsa yolsuzluk dâvaları bugünkü kara, cansız, dolambaçlı manzaraya sahip hallerinden kurtulacaklar, bir takım pisliklerin daha iyi teşhirine yarayacaklardır. Her dâvada asıl meselenin, asıl yolsuzluğun ne olduğu esaslı surette mutlaka belirtilmeli, sonra o istikamette yürünmelidir.

Şimdiye tadar, "Bebek Dâvası"nın bir kaç celsesi hariç, her dâvaya bizzat Altay Egeselin çıktığı görüldü. Bunun basan sağlamadığının bilinmesi şarttır. İddia makarnan teşkil eden heyette daha iyi bir işbirliğinin yapılması, Başsavcının feragat göstererek yerini zaman zaman "en iyi bilen"e terketmesi, yerinde ve ani müdahale İmkânının bu suretle sağlanması bir lüzum olarak ortadadır. Yolsuzluk davalarının bar birini bu gibi işlerde ihtisası olan savcı inceler, Başsavcı gerekirse ona direktifler verir, ama mesuliyet onun omuzları üstünde bırakılır. Bu, hem savcılara kendilerini göstermek imkânını sağlar, hem de Salim Başol el yordamıyla karanlık içinde ilerlemeye mecbur kalma durumundan kurtulur.

Bu konuyu ciddiyetle ele almak lâzımdır.

oğluya metre karesi 3,5 liradan satmıştı. Yani, 3 milyon civarında bir bedel mukabili Kale şirketine satılan arazi gamet Ağaoğluya ödetilen kıymet esas alınırsa 100 bin liranın altında bir para ediyordu. "Makarnacı Şemsi"nin, ideal arkadaşı ve ideal büyülü Samet Ağaoğluya "bir dostluk" yaptığı düşünülse de, arazinin haydi haydi 300 bin lira kadar ettiği anlaşılmıştı. Bu muameleden sonra Demirkan ilk koyduğu parayı da çekmişti. Yâni Kale şirketi Selahaddin Benlinin yatırdığı parayla Şemsi Demirkanın 300 bin liralık arazisini 3 milyon civarında bir paraya satın almıştı. Bundan "Makarnacı Şemsi" temiz temiz 2,5 milyon lira vuruyordu. Buna mukabil, şirketin sermayesi 4 milyon lira görünüyor, fakat aslında sermaye olarak elinde sâdece bu arazi görünüyordu. Şemsi Demirkan, kendisine tahsis edilen değirmeni. % 50 hissesine sahip bulunduğu Kale şirketine devretmişti. Artık değirmen, Kalenin malı olmuştu.

Devri daim makinesi

Ancak ortaklar ve bilhassa Şemsi Demirkan bununla yetinmemişti. Selahaddin Benlinin de ödediği paralım Buğday Bankasından çıkarılması yoluna gidilmişti. O sıralarda kurulmuş bulunan Bankaya Demirkan ve Benlinin sermaye borçları vardı. Yani, Bankanın hissedarlarındandı, fakat hisselerinin karşılığını henüz ödememişlerdi. Bu borca karşılık olarak, gene meşhur Kale şirketindeki hisselerinin % 98'ini Buğday Bankasına vermişlerdi. Bu hisselerin tamamının değeri, defter üzerinde 4 milyon liraydı. Ama şirketin hakiki malı bir araziyle meşhur değirmendi. Bunlar, bu defa da iki ahbap çavuşun bankaya borçlu bulundukları sermaye taahhüdünü karşılıyorlardı. Değirmen, arada bir el daha değiştirdikten sonra Buğday Bankasının malı oluyor, bütün operasyondan "Makarnacı Şemsi", 300 bin liralık bir arazisini elden çıkarma karşılığı 3 milyona yakın parayı cebe indiriyordu.

Eee, iş dediğin de bundan başka bir şey olamazdı ya.. Ama kombinezon, itiraf etmeli ki, ustalıklıydı. Ama ömrü, 27 Mayısta tamamlanmıştı.

Başkan Başol evvelâ Sıtkı Yırcalıyı sanık mikrofonunun basma çağırdı. Eski Ticaret Bakanı bu tahsisi yapmış olmakla suçluydu. Yırcak, elleri önünde durdu. Hâkim kendisine dâvayı anlattı ve ne diyeceğini sordu. Yaylacı Demokrat kısa, fakat inandırıcı konuştu, Dosyanın kendisiyle alâkalı kısmı maddî ve hukuki yanlışlıklar ihtiva ediyordu. Kararnamede, suç tarihinin 24 Şubat 1956 olduğu bildiriliyordu. Halbuki kendisi 27 Mayıs 1955'de Bakanlıktan istifa suretiyle ayrılmıştı. Yok, suç tarihi diye, kararnamedeki sarahata rağmen tahsisin mucibinin hazırlandığı tarih alınırsa o takdirde de zaman aşımı dolmuş oluyordu. Bu bakımdan, dâvanın kendisine taallûk eden kısmı bir hatanın neticesiydi. Ee, Yırcalı ortadan çekilince "Makarnacı Şemsi" Yüksek Adalet Divanına lâyık bir tip olmaktan çıkıyordu.

Düşük Bakan bunları söylemekle beraber hâdisenin üzerine ışık tutmaktan da çekinmedi. Kendisinin rolü, hazırlanan bir tahsise sâdece "olur" kaydını koymuş bulunmaktan ibaretti. Toprak Mahsulleri Ofisi gerekli muamefeyi yapmıştı -zaten bu, onun bir iç işiydi-, evrak bakanlığın bütün kademelerinden geçerek gelmişti ve Umum Müdürden Müsteşara alâkalıların hepsinin muvafakatini taşıyordu. Bakan için, "olur" kaydını koymaktan başka yapacak şey yoktu ki.. Mamafih Sıtkı Yırcalı, Divanın evvelâ bir karar almasını istedi: Bu dâva Yassıadada görülebilir miydi, görülemez miydi?

Başkan Başol bu hususun esasla birlikte karara bağlanacağını bildirdi ve duruşmaya devamın doğru olduğunu söyledi. Yırcalı ısrar etmedi. Sâdece "Nasıl münasip görürseniz" demekle yetindi. Bunun üzerine Başkan suallere geçti. Şemsi Demirkanın terzi Kemal Müaslıyla birlikte Yırcalıya geldiği ve tavassut istediği bildiriliyordu. Doğru muydu? Gelmişler miydi? Yaylacı Demokrat bunu katiyetle inkâr etti Hayır gelmemişlerdi. "Gelselerdi, gene yapardım. Ama gelmediler" dedi. Daha sonra sorgusunda, "Makarnacı Şemsi" de düşük Bakana gitmediklerini söyledi. Ama tanık olarak terzi Kemal Milaslı huzura alındığında Yırcalıyla makarnacı müşkül duruma düştüler. Milaslıya göre Demirkanla birlikte devrin Ticaret Bakanına -Sıtkı Yırcalıya- gitmişlerdi. Yırcalı kendilerini dinlemiş, böyle bir değirmen tahsisinden haberdar olmadığını söylemiş, fakat ikisini de tanıdığını, var-

sa durumlarının inceleneceğini bildirmişti. Bunun üzerine talepname, Milaslı ve Demirkan tarafından müştereken imzalanarak Ticaret Bakanlığına verilmişti. Başkan, bu ifade üzerine Şemsi Demirkanı tekrar sıkıştırdı. Hayır, hatırlamıyordu. Zaten üstad, tıpkı Vinileksçi Hüseyin Altan veya Ragıp Sipahi gibi bütün hafızasını kaybetmişti. Hi bir şeyi bilmiyor, hiç bir şeyi hatırlamıyordu.

Sıtkı Yırcalının sorgusu, bu nokta harla, fazla bir aykırılık taşımaksızın bitti. Eski Bakanın tezi, bunun Ofise ait bir mesele olduğu, bakanlığına sâdece tensibi istenilerek geldiği, tahsisin bütün işlemlerden normal şekilde geçmesi dolayısıyla kendisinin de muvafakatim bildirdiğiydi. Düşük Bakan, bunun gibi . sayısız misal olduğunu hatırlatmayı unutmadı.

Tilki mikrofonda

Eğlenceli sorgu, Şemsi Demirkanın sorgusu oldu. "Makarnacı Şemsi" sâdece Vinileksçi Hüseyin Altan tipi değildi. Altan-Zorlu karışımı bir acaip nesneydi. Hiç bir şey hatırlamıyor, ama gerektiğinde şirret olmasını da biliyordu. Hâdiseyi kendi zaviyesinden anlattı. Aman efendim, cereyan eden muamele bir normaldi, bir normaldi ki.. Parası kalmamış, bir ortak bulmuştu: Selahaddin Benli. Kale şirketine arazi lâzım olmuştu, bunu satmıştı: Dikmendeki arazi. Buğday Bankasına hisse borcunu ödemek gerekmişti, ödemişlerdi: Kale şirketindeki hisselerle. Bunlardan daha tabii bir tutum olabilir miydi? Ama Başkan böyle düşünmüyordu. Evvela, arsa satışındaki rezaleti aordu. "Makarnacı Şemsi" bir muhasebe formülü bulmuştu: Bu, bir hesap hareketiydi! Başol ne derse, "Bu bir hesap hareketidir" demekle yetiniyordu. Başol sordu:

"— Bu hesap hareketinden sana bir şey kalmadı mı ? Yani, eline kaç para geçti?"

Hayır, hiç bir şey geçmemişti. Ama bu inkarın üzerinden bir çeyrek saat geçmemişti ki bilirkişi Özün Akgüç -Atıf Akgüçün oğlu- bazı açıklamalarla bu "normal satış" sayesinde "Makarnacı Şemsi"nin Üç milyona yakın para vurduğunu Ortaya seriverdi.

Başkan, Samet Ağaoğluya metre keresini 3.5 liradan sattığı araziyi şirkete Metre karesi 110 liradan sat masında bir gayrıtablilik görüp gör mediğini sorduğunda üstad pek şaşırdı. Ne münasebet! Efendim, "Samet" kendisine gelmiş, şöyle ihtiyarladığında başını sokacak iki, üç Odalı bir köy evi yaptırmak için arazi istemişti. Roman mı yazacaktı, hatıra mi, Şemsi Demirkan şimdi bilemiyordu. Bunun üzerine o da, "Samet" varlıklı bir adam olduğundan araziyi bedava vermeye utanmış, metre karesine 3,5 lira bedel tayin etmişti. Bunu, "bir hesap hareketi" olan şirkete arsa satışıyla karıştırmakta mâna var mıydı? Onu, kaça isterse satabilirdi. Zaten, sattığı malın rayicini de bilmiyordu ki..

Salim Başol pek şaştı.

"—Yani, metre karesi 110 lira değil de, 500 bin lira deseydin, gene bir şey olmayacak mıydı ?"

Tilkinin cevabı bir defa daha bütün dinleyicileri kırdı geçti:

"— Tabii efendim. Bu, bir hesap hareketidir."

Ama kahkahalar şahikaya. Başkan Demirkandan hiç ihtiyacı yokken değirmeni niçin satın aldığını sorduğunda yükseldi. "Makarnacı Şemsi", fütursuz cevap verdi:

"— Memlekete hizmet etmek için!"

Gözlerden adeta yaş boşanıyordu. Dinleyiciler dakikalarca güldüler. Koca tilki tahsisi eline geçirdikten sonra bunu, satış hakkı yokken usulüne uydurup satmış, 300 bin liralık arsasını 3 milyon civarında bir paraya devredip bunu bir takım "hesap hareketi" içinde gözden kaybetmiş ve vergiden de kaçırmış, sinekten yağ çıkarırcasına bir mail bir kaç isim altında elden ele geçirmiş ve herşeyi memlekete hizmet etmek için yapmıştı!

Işık dökülünce

Fakat mesele bir ticaret dalaveresi olduğundan doğrusu istenilirse hem hakimler heyeti, hem dinleyiciler tarafından çok güçlükle anlaşıl* di, ancak bilirkişinin -o da konuşmasını seven bir gençti ya..- izahlarıyla ortalığa biraz ışık dökülebüdi. Altta "Değirmen dâvası" Yassıadanın keyifli dâvaları arasında yer almadı. Hele Yırcalının suçlanmış bulunması, işe biraz sunilik veriyordu. Başkan tanıkları aradı. Gelmemişlerdi. Belki onların ifadelerinden düşük Bakanın da suçluluğu ortaya çıkacaktı. Ancak, ilk günün intibaı bu olmadı.

O gün, öğle vakti Fenerbahçe vapuru Dolmabahçeye yanaştığında Yassıadaya her Allahın günü gide gele canı çıkan gazetecilerden biri, yanındakine:

"— Bu dâva da Yüksek Adalet Divanına gelir mi, yahut iki maliye müfettişini Makarnacıya gönderiverselerdi, adamın bütün kirli çamaşırlarını onlar meydana çıkan verirler, ondan sonra da D.P. başkanının güvendiği dağlara kar yağmış

Gemi sanıkları Yüksek Adalet Divanı huzurunda

İparın fendi bay yüzde onu yendi!..

bulunduğundan cezasını bol bol çekerdi" diye dert yanmakten kendini alamıyordu.

Con Ahmedin makinesi

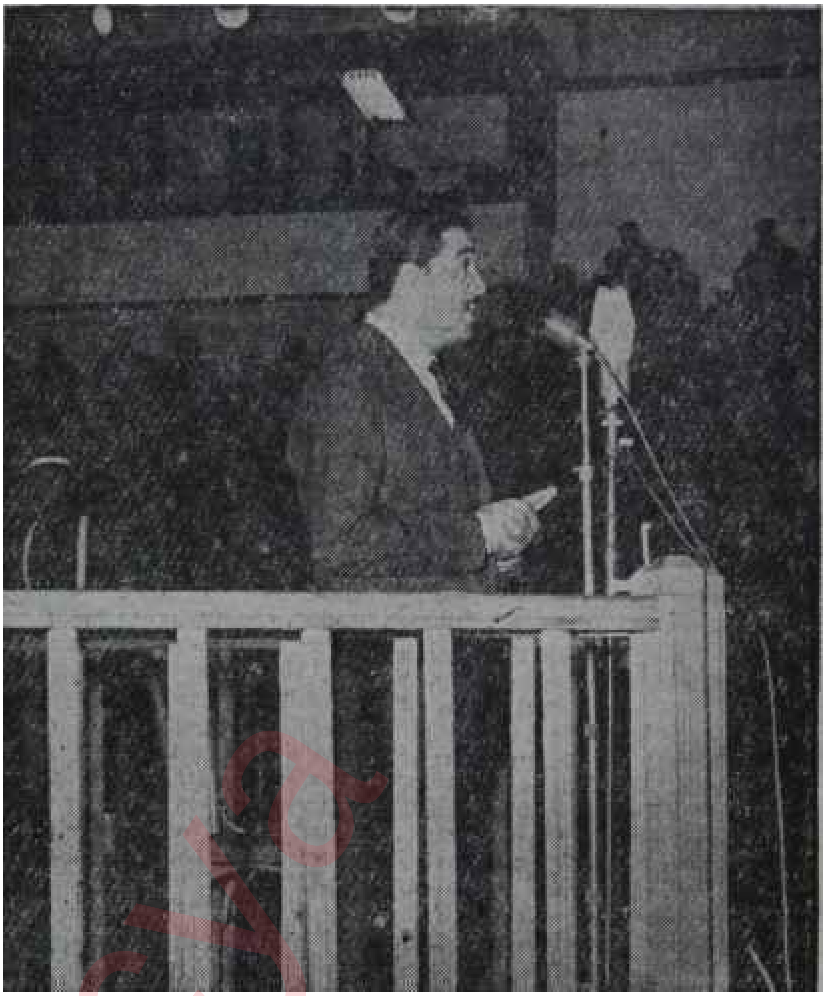
Başkan Başol önündeki mikrorona doğru eğildi. O, sakin sesiyle:

"— Gülmek, iradî bir şey değildir ki.." dedi.

Sonra, aynı eda içinde ilave etti:

"— Demek söylediklerinizde gülünecek bir şey var ki, gülüyorlar."

Müdahale dinleyicileri büsbütün neşelendirdi. Hâdise, bitirdiğimiz haftanın İkinci yarısında bir gün, yassı adadaki duruşma salonunda geçiyordu. Yakalara takılı **günlük** davetiyelerin üzerinde G + 20 ibaresi vardı. "İpar dâvası"na devam olunuyordu. Başkanın muhatabı bir zamanların zorlu Dışişleri Bakanıydı. Sözlerine halk gülmüş, o da kızmıştı! Güneşin gökte parladığı o gün, Yassıadanın geçici sakinleri -devamlılarının kanaati bilinmez ama- geldiklerine hiç de pişman olmalılar. Bol bol gülmeleri bir yana, devr-i saadette sırtını bir Demokrat büyüğe dayamış kimselerin veya milyonlarla oynayanların ticareti nasıl anladıklarının ve ne gibi usuller takip ettiklerinin canlı misallerini bizzat faillerin ağzından dinlediler. Ali İparın **ince** sesli, tıpkı patronu gibi yırtmaçlı cekete meraklı avukatı Necdet Çobanlı bu konuda, farkına dahi varmaksızın, açıklamaların en güzelini yaptı. Anlattıklarından çıkan mâna şuydu: Ticaret demek, sahtekârlık ve dalavere demekti!

Ali İpar hesap veriyor

Bu hesap başka hesap...

Mesele, Amerikadaki bir noterden tasdikli bir mukavele sureti üzerinde tartışma açılmasıyla başladı. Ali İpar Amerikadaki bir noterde, kendisine mahut üç gemiyi sözüm ona satan paravana Amerikan firmasıyla bir mukavelename tanzim etmişti. Bu mukavelenamede İparın, gemilerin bedelinin % 25'ini firmaya peşin olarak ödediği, firmanın da bu şartlar altında gemileri İpartransporta devrettiği bildiriliyordu. Böylece İpar, gemilerin maliki vaziyetine geçiyordu. Dehşetengiz armatör bu mukavelenameyi Türkiye başkonsolosluğuna götürmüş, gemilerine Türk bayrağı çekmek müsaadesini, yani bayrak şehadetnamesini almıştı. Zira konsolosluklarıın bu şehadetnameyi verebilmeleri için, alâkalıların g?.mi maliki bulunduklarını tevsik etmeleri şarttı. Ancak, 27 Mayıstan sonra bu muhteşem dalavere hakkında tahkikat açılıp ta genç İpardan hesap sorulduğunda genç İpar gemilerin maliki bulunduğunu, bunun da noterden tasdikli o mukavelenameyle sabit olduğunu, gemi bedelinin % 25'ini satıcı firmaya ödediğini söylemişti. Bu itiraf m sonunun nereye varacağım genç İpar görememişse de, avukatı farketmişti. Nitekim tahkikatı yapanlar alameriken iş adamına sormuşlardı:

"— Peki, bu % 25 karşılığı dövizi nereden buldun?"

Müvekkilinin yakasına bir de döviz kaçakçılığından yapışılacağım anlayan avukat, yaz ortasında Soruşturma Kuruluna bir başka mukavelename sunmuştu. Bunda, o ilk anlaşmanın bir sahte anlaşma olduğu, İparın satıcı firmaya para mara vermediği belirtiliyor, hakiki malikin Îpar bulunmadığı söyleniyordu. Bu mukavelename de bir Amerikan noterinin tesdikinden geçmişti ve ilk mukavelenameyle aynı tarihi taşımaktaydı. Hâdise soruşturmayı yapanların garibine gitmiş, İparla adamlarından her şeyi beklediklerinden itlerine şüphe düşmüştü: Acaba, mukavelename sahte miydi? Bunun üzerine New York başkonsolosluğu meselenin tahkikine memur edilmiş, mukavelename oraya gönderilmişti. Noter imza ve mührün kendisinin olduğunu, tarihin doğru bulunduğunu söylemiş, fakat kayıt defterini göstermemişti. Amerikan noterlerinin böyle bir defter tutmadığını bildirmişti! İşte bu husus "Îpar dâvasının kararnamesine alınmış, "eğer Amerikan noteri defter gösterseydi, bunun yem düzülmüş bir mukavelename olduğu anlaşılacaktı" denilmişti. İparın avukatı buna şiddetle itiraz etti, müvekkilinin de, kendinin de böyle bir şeyi asla yapmayacaklarını söyledi. Bu neviden Ur muamele yapmış olma şüphesi pek ağınına gitmişti! Sonra, muamelenin ne derece namuslu bir muamele olduğunu, herkesin hayretten bir karış açılmış ağzı karşısında anlattı.

Dürüst iş dediğin!

Efendim, Türk konsolosluklan bayrak şehadetnamesi vermek için vatandaşlardan gemiye malik bulunduklarını gösterir bir vesika istiyorlardı ya.. İşte, İparla satıcı firmanın temsilcileri bir notere gitmişler, bunu belirten mukavelenameyi tanzim etmişlerdi. Onu tanzim ettikten sonra hemen bir başka notere gitmişler ve ilk mukavelenamenin asılsız hususlar ihtiva ettiğini, gemilerin hakiki sahibinin gene satıcı firma olduğunu,, zira İpar tarafından bahis konusu % 25'in ödendiğinin bir yalandan ibaret bulunduğunu bildiren bir ikinci mukavelename imzalamışlardı. Hem de bunu bir değil, iki notere tasdik ettirmişlerdi. Avukat, ciddi ciddi:

"— İlk mukavelename, bayrak şehadetnamesi alabilmek için girişilmiş muvazaa hareketidir" dedi.

Bununla da ne kadar iftihar ettikleri, sözleri söyleyişindeki cakayla belli oldu. İhtimal bu, İpartransportun muamelelerinde itiraf edilebilecek tek noktaydı. Dinleyiciler geri kalanı kendiliklerinden çıkartmakta hiç bir zorluk çekmediler ve Türkiyede ne malların yetişmiş bulunduğunu dudaklarını ısırarak düşündüler.

Zaten o gün dinlenilen tanıklar ve ortaya çıkan hakikatler Ali İparın meşhur Con Amhede duman attırtacak bir zekâya sahip bulunduğunu mükemmelen ortaya koydu. Con Ahmed devr-i daim makinesini icat etıhişti. Ali Îpar ise gemi yumurtlayan tavuğu keşfetmişti. Zorlu bir defa gemi seçme selahiyetini, Menderesin müdahalesiyle İktisadi Koordinasyon Heyetine devrettirmişti ya.. Artık İparın ve ortaklarının sırtı yere gelmeyecekti. Navlun hazırdı, gemiler hazırdı, döviz hazırdı. İş, helvayı yapıp yemeğe kalıyordu. Eh, artık o kadarcık işi de genç İpar beceremeyecek miydi?

Tanıklar konuşunca..

Haftanın ikinci yarısındaki o gün dinlenilen tanıklardan iki tanesi dalaverenin bütün püf noktalarını anlattılar. Bunlar, İktisadi Koordinasyon Heyetinin Genel Sekreteri Sait Naci Ergin ve eski' Gemi Seçme Heyetinin bilgili üyesi Kemal Siberdi Tafsilatı Siber verdi, Başkan Ergin-den bunlara iştirak edip etmediğini sordu. Ediyordu. Böylece bir mübayenet de bahis konusu olmaksızın işin perde arkası meselenin cereyan tarzına yakından şahit olmuş kimseler tarafından gözler önüne serildi. Bir defa Kemal Siber, açık açık, "Eğer selahiyeti bizden almasalardı, biz, Gemi Seçme Heyeti olarak İparın zaten satın alınmış, parası ödenmiş, Türk bayrağı çekilmiş gemilerine asla döviz; tahsis etmezdik. Zira döviz, satın alınmış değil, satın alınacak gemiler içindir" dedi. Bu, akan bütün suları durdurdu ve Zorlunun çırpınışlarının sebebini ortaya koydu. Bir defa, Zorlunun dışındaki bütün Bakanlar bunun aleyhindeydiler. Hepsi, "Bay yüzde on"un dalavere çevirmekte, olduğunu anlamışlardı. Hayreddin Erkmen Kemal Sibere "İpar yüzünden başımız belaya girdi" demişti. Bir başka tanık huzurunda Sebati Ataman Hayreddin Erkmene, İparı kastederek. "Birader, Fatin bu herifin avukatı mı?" diye sızlanmıştı. Bu son açıklama yapıldığında ne Erkmen, ne de Ataman, bir itirazı hatırlarından geçirdiler. Kendisinden kibar tarzda bahsedilen genç İpar başını salladı. "Fatin" ise pek bahtiyar görünmüyordu. "Bay yüzde on"u o tarihlerde Polatkan açıktan suçlandırmıştı. Ama Zorlunun hâmisi -ve hiç şüphesiz dışarıya para kaçırmakta ortağı- düşük Menderes derhal şantaj yoluyla sindirme hareketine girişmiş, en yakın adamı Medeni Berk vasıtasıyla bir tahkikat açtırtmıştı.

Kemal Siber, Gemi Seçme Heyetinin salahiyetlerinin kredili gemi alabilmek için değiştirildiği yolunda Sebati Atamanın mantık cambazlıkları da bir fiskede yıktı. Mantık cambazı Ataman kendisini tanımayan Başkanı bile bir an sözlerinin doğru olabileceği ihtimali üzerine eğdirmiş, kendisine bir santimi teknisyen olarak bakılmasını sağlamıştı. Ama üstadın foyası çabuk meydana çıktı ve yalan söylemekte olduğu anlaşıldı. Bir defa, dünya piyasasında krediyle verilen kullanılmış gemi yoktu. Bu neviden müracaatlar Gemi Seçme Heyetine vaki olmuş da Heyet bunları karşılayamamış, o yüzden Koordinasyon Heyeti selahiyeti kendi eline alma lüzumunu hissetmiş gibi bir vaziyet mevcut değildi ki.. Üstelik Gemi Seçme Hey »tinin kredili gemi almaya selahiyeti! bulunduğunu Kemal Siber söyleyince ve 5 milyonluk fonla 8 milyonluk gemi sağlandığım açıklayınca Sebati Atamanın gemisi şapa oturdu. Kaldı ki, İktisadi Koordinasyon Heyetinin kararının da bir mucip sebebi yazılmamıştı. -

Anlaşılan şuydu: Zorlu, dalavereyi çevirebilmek için gemi konusundaki selahiyeti İktisadi Koordinasyon Heyetine almış, Menderes te kendi tarafında bulunduğundan Heyet üyesi Bakanları adeta haşlayarak istediği kararı oradan çıkarttmıştı. Tanıklar Zorlunun orada da no derece şirret ve küstah olduğunu, nasıl pervasız davrandığım, herkese elaman dedirtdiğini ortaya döktüler. Buna karşılık Zorlunun savunması herkesi güldürdü.

" —Bazı bilgi eksikliklerini yüzlerine vurmuşumdur. Ondan böyle söylüyorlar."

Zaten Zorlu, günün komedi kahramanı oldu. Ne, söylense "O tarihte ben Türkiyede değildim" diyordu. Bu sözü o kadar çok tekrarladı ki, makaralar tutulamaz hale geldi. İşte, Başkanın, söylediklerinde gülünecek bir taraf bulunabileceğini hatırlatması böyle bir vesileyle oldu. Halk, Zorlu bir defa daha "O tarihte ben Türkiyede yoktum" deyince gülmeye, başlamıştı. Zorlu:

"— Gülünecek bir şey **yok..** Bunlar gazetelerle de sabittir; Ne gülüyorlar?" deyince Başkan sebebi anlattı. Ama, Zorluya göre suç gene basınındı.

"— Maksatlı neşriyatın tesiri altında böyle davranıyorlar.." dedi.

Bu düşükler, bir kabahati basına bulma huylarından vaz geçmeye halâ niyetli görünmüyorlardı. Hal* buki Kemal Siber, Zorlunun davranışım izah için ihtimaller sayarken, sâdece bir İhtimal olarak "Fatin bey vatanperverdir" deyince makaralar bir defa daha boşandı. Halbuki basın, "Fatin bey"in Türkiyeyi İkinci Dünya Harbine sokmayan adam olduğunu bile yazmıştı!

Kemal Siberin başka bir açıkla-

ması delikanlı İpar hakkında oldu.

"— Ali İpar iş takibindi son derece müz'iç bir şahıstır. Gelir, saatlerce oturur. Ona gider, buna gider. Başvekile çıkar.. Yalvarır, yakarır. Herkese yaka silktirir."

Düşüklerin politikası

Haftanın ikinci yarısındaki o gün vaziyet ayan beyan belirdiğinde, Zorlunun dalavere çevirdiğini daha hadise tarikindi söylemiş, buna inanmış Bakanların Divan huzurunda mütesanit bir manzara arzetmeğe çalıştıkları gözden kaçmadı. Zaten bütün dâvalarda düşükler birbirlerini tutuyorlardı. Bu, aralarında aldıkları bir kararın neticesiydi. Zannediyorlardı ki hepsini toplu halde cezalandırmak kabil olmayacaktır ve saflarım sıkı tutarlarsa fırtınayı ucuz atlatacaklardır! Bu düşünce iledir ki hırsızlıklarına yüzde on değil, yüzde yüz kani bulundukları Zorluyu da, Menderesi de kurtulmak ister gibi bir vaziyet takındılar. İfadelerini onların ifadelerine göre Ayarladılar, hakikatleri anlatmaktan çekindiler. Polatkan bile, bu meselede hiç bir suçu yokken, hatta yolsuzlukla elinden geldik kadar mücadele etmiş, sonda Zorluya değil, Menderesin ta kendisine yenilmişken suç ortaklığını kabul eder halden kurtulmadı ve doğruyu söylemedi.

Bunlar cereyan ederken Menderes put gibi oturuyordu. Bir tek defa söz istemedi, duruşmanın bir başından ötekine ağzını açıp ta laf söylemedi.

Ama Zorlu şaşkın ve perişan olduğundan, üstelik sinirleri boşalmış bulunduğundan onun yerine bol bol konuştu, bol bol da pot tardı. Şirretliği, ümidini kaybettiğini gösteriyordu. Bağırıyor, çağırıyor, ithamlar yağdırıyordu. Neredeyse kendisini konferans masasında sanıp yumruklar indirecekti. Buna rağmen, suç ortağı Nihat Âli Üçüncünün yurda dönmemeyi neden tercih ettiği sorulduğunda "Bilemem"den başka laf bulamadı.

Celsenin en eğlenceli hâdisesi de, gene Zorlunun etrafında cereyan etti. Duruşmanın sonunda düşük avukatlarından bir "Menderese vedia" kalkarak, bilirkişiyi reddetti. Onu, Zorlunun iki avukatı takip etti. Ama onların mucip sebebi bir anda salonu neşeye boğdu. Efendim, öğle vakti tatil verildiğinde bilirkişi paltosunu kaybetmişti. Onu ararken kendikendine "Bizim paltoyu da galiba Fatin Rüştü Zorlu yürüttü" diye söylenmişti. Bu, bilirkişinin taraf tuttuğunun deliliydi ! Talep Divan tarafından reddedildi ama, günün sonuna kadar ağızlarda sakız oldu. Bir takım kimseler Zorlunun, paltonun tamamını değil, olsa olsa yüzde onunu yürüteceğini söylüyorlardı. Bir diğer kısım ise, bu sözde bilirkişinin taraf tuttuğunun değil, dosyayı mükemmel tetkik ettiğinin delilini gördüler,

İpar klanı

Haftanın ortalarındaki o gün İpar ailesi, bir çok temsilcisiyle gene Yassıadadaydı. Eş, dost, akraba vs avukatlarla adetleri aşağı yukarı düzüneyi buluyordu. Salonun değişik yerlerinde, duruşmayı takip ediyorlardı. Ancak öğleden sonraki celsede bir hâdise oldu. Sanık ailelerine ayrılan D blokunda bulunan Muzaffer Menteş -Ali İparın ikiz kardeşi- duruşmanın ikinci yarısında, yanında kardeşinin bir adamı olduğu halde -hayret, onun da ceketi yırtmaçlıydı- oradan kalktı ve gidip B blokundaki eşi Rıdvan Menteşin yanına oturdu. Sanıklar, o yerin tam önüne isabet ediyorlardı ve başta Ali İpar bulunuyordu. Muzaffer Menteş, kardeşini yakından görmekle yetinmedi. İkisi arasında bir de işaretleşme başladı. Ama bu, her zamanki yerinde oturan Ada Komutanı Tarık Güryayın gözünden kaçmadı. Sanıklarla temas sureti katiyede yasaktı. Gerçi bunların salona giriş ve çıkışlarında yakınlarıyla gülüşmeleri, selamlaşmaları, göz kırpışmaları müsamahayla karşılanıyordu.

Celseye yeniden ara verildiğinde Komutanın emriyle Muzaffer Menteş ve İparın adamı dışarda tutuldular. Bir binbaşı ve bir sivil emniyet mamuru hüviyetlerini sordular, içeri sokulmadılar. Fakat bu, bir ceza değildi, bir ihtardı. Zira bir kardeşin böyle bir durumda bulunması nın üzüntü, acı, hattâ sinirlilik uyandırması tabii karşılanıyordu. Bütün bir silenin suçlu bulunmadığı da muhakkaktı, Ama nihayet, hâdisenin mahiyeti hakkında bizzat aile mensuplarının da doğru bir teşhise vararak anlayıp göstermeleri, başkalarının hareket tarzlarının mucip sebeplerini göz önünde tutmaları lâzım geliyor» du. Bu, Ali İparın ikiz kardeşine sessiz şekilde hatırlatıldı, nizamlara hürmetin üzüntüye hürmet kadar mühim olduğu belirtildi. Sonra da eski yerine gidip sakin oturabileceği söylendi.

Muzaffer Menteş de, öteki kardeş, kibar tavırlı Muazzez Dümer gibi duruşmayı sükûnet içinde, kendisine verilen yerden takibe davam etti.

Adnan Menderes

Sefahat sembolu

Bebek Dâvası

Filmin son yarısı

Geçen hafta cumartesi günü, Yassıadanın jimnastikhaneden bozma mahkeme salonunda bütün gözler sanık sandalyasında oturan sefil kılıklı bir adama yöneldi. Bakışlarda acıma yerine istihkar, yüreklerde iç ezilmesi yerine nefret vardı. Adam, sabık Başbakan Adnan Menderesti ve Yüksek Adalet Divanı önünde gayrimeşru çocuğunu öldürtmeğe azmettirmek suçuyla yargılanıyordu.

Duruşma, mûtad üzere Başkan Başolun "sanıklar getirildiler, bağlı olmıyarak yerlerine alındılar, müdafiler hazır, açık olarak duruşmaya başlandı" sözleriyle açıldı. Bu celse bir bakıma neticeye tesir edecek celse idi. Zira Savcı Fahrettin Öztürk iddianamesini okuyacak, bilahare müdafaaya geçilecekti. İlk olarak, Adil Tıbbın raporu okundu. Rapor, Ayhan Aydanın Menderesten olma gayrimeşru çocuğunun 9 aylık olduğunu ifada itmekteydi. Raporun son satırları okunurken, Menderes ve Atabey sinir alâmetleri gösteriyorlardı. Menderes ceketinin kollarından dört parmak ilerde bulunan manşetleriyle oynadı. Atabey dudaklarını ıslattı. Anlaşılan raporu beğenmemişlerdi. Ne var ki sanıkların asıl neşesini kaçıran Savcı Fahrettin Öztürkün mütaleası oldu. Doğrusunu söylemek gerekirse iddianame, şimdiyi kadar Yassıadada okunan iddianamelerin on iyisi idi. Kuvvetli bir mantık örgüsü içinde sabık Başbakanın rezaletleri anlatılıyor ve davanın hukuki cihetinden ziyade, âmme ef-

kârında husule getireceği tesir izah ediliyordu.

Bir Başbakan tâ, 1946'dan beri sefih emellerinin esiri olmuştu. Bir Başbakan ki evli, çocuklu bir aile reisiyken onun bunun karısını koynuna almış, kapılarda, ahlâk bekçiliği ile mükellef emniyet memurlarını nöbete icbar etmişti. Bütün bunların en korkuncu, aynı Başbakan kendisine müslüman Başbakan, peygamber Başbakan ünvanlarını yakıştırmış ve siyasî ikbalini bu yakıştırma sıfatla idameye çalışmıştı.

Savcı Öztürk bu toplumsal rezaletin her perdesini sonuna kadar yırttı ve sabık Başbakanın rezaletlerini bir bir sıraladı, Öztürkün tam 40 dakika süren mütaleası bir devri ve onun sefih Başbakanını teşhir etmesi bakımından alâka çekici oldu. Salonda çıt yoktu ve bu sükût Savcının sözlerini bitirmesine ve malûm avukat Apaydının söz almasına kadar sürdü. Apaydın her zamanki usûllerle mugalâta yoluna saptı. Apaydının cevapları Savcıya bir nevi tecavüzdü. Zaten Başolun müsamahasına sığınan düşüklerin son hünerleri de Savcılara veryansın etmek oluyordu. Tabii mesnetsiz iddialar kaale alınmadı.

Düşük Menderesin müdafaası ise pek eğlenceli oldu. Menderes suçsuzdu. Üstelik kasasında bulunan nadide eşya da kendisine ait değildi. Kadın külotunu ve müstehcen resimleri ona koca Başkan Koraltan vermişti. Tabii bu sözler salonda gülüşmelere yol açtı. Zira Koraltanın bu husustaki merakı malûmdu.

Menderes:

"— Reis beyefendi, bunları atamadım, satamadım" derken salon kahkahadan kırılıyordu. Duruşma 11.32'de sona ererken seyirciler memnundular. Zira pandomim iyi pandomim olmuştu.

Dâva karara kaldı.

Soruşturma

Perde kapanıyor

Yeni Meclisin D blokunun dönerkapısı, saatler 10.30'u gösterdiğinde ağır ağır döndü. Kapının aralığından, esneyen bir teğmen göründü. Teğmen eliyle ağzını kapayıp uzun uzun esnedikten sonra, ne yapacağını bilmez bir şekilde, iki adım attı. Sonra can sıkıntısıyla geri döndü ve biraz evvel durduğu yerde karar kıldı.

Hakikaten D blokunda, Yüksek Soruşturma Kurulunun çalışmağa başladığından bu yana, bu kadar hareketsiz bir hafta geçmemişti. Paraşütçü kıtası neredeyse sıkıntıdan patlıyacakti. D blokundaki nöbet, hakiki nöbet olmağa başlamıştı. Halbuki geçen günler ne kadar eğlenceli ve hareketliydi. Gün geçmiyordu ki vazifeli askerleri eğlendiren bir misafir gelmesin, gün geçmiyordu ki eğlenceli bir hâdise cereyan etmesin, Öyle sıkıntılı günler başlamıştı ki, Soruşturma Kurulunun devamlı müşterileri gazeteciler bile D blokuna uğramaz olmuşlardı.

D blokunun yeşil zeminli salonlarında da durum aynıydı. Artık ne telâşla gidip gelen daktilo hanımlara, ne de yeşil zemine korka korka basan insanlara rastlanıyordu. Salonlar sessiz ve tenhaydı.

Çalışan tâli kurullardan biri işini geçen hafta içinde tamamlamak üzereydi. Düşük iktidar mensuplarının mal beyanlarını incelemekle vazifeli Kurul üyeleri bundan dolayı kederliydiler. Ellerindeki iş öylesine eğlenceli, öylesine alâka çekiciydi ki, bitirdikleri zaman nasıl vakit geçireceklerini bilemiyorlar, bu yüzden de bir hayli üzülüyorlardı. Düşük İktidar mensuplarının mal beyanlarıyla ilgili incelemenin sonunda sabık Meclis Başkanının hakikaten unutkan olduğu bir kere daha meydana çıktı. Koraltan gayrimenkullerinden pek çoğunu mal beyannamesine yazmayı unutmuştu! Beyannameye bakılırsa düşük Meclis Başkanının mütevazi bir serveti vardı. O kadar ki, bir zamanlar yaptığı gibi dansöz İnci Birolun göğsüne pırıl pırıl bir binlik yerleştirmesine dahi bu servetiyle imkan ve ihtimal yoktu. Beyannameye bakanlar Koraltanın hovardalığına hakikaten şaştılar ve düşük Meclis Başkanının bonkörlüğüne doğrusu hayran kaldılar.

Bir başka adamlar

Nöbet bekleyen paraşütçüler, haftanın ortasında, dönerkapının birkaç defa yerinden oynadığını gördüler. Gelenler yeni müşteriler miydi? Ama yağız paraşütçülerin sevinçleri kursaklarında kaldı. Bu defa gelenler, her zamankinden farklı kimselerdi. Doğru dürüst yürüyorlar, başlarını dik tutuyorlar, askerlerin gözlerine de korkmadan, rahatça bakıyorlardı. İş, sonradan anlaşıldı. Bıa defakiler misafir değil, ev sahipleriydi. Elde mevcut dosyaların karara bağlanması için gerekli çabukluğu sağlamak gayesiyle yapılması gereken muameleyi tesbit etmeğe çalıkan ilim heyetiydi.

Evvelâ yeni bir Yüksek Adalet Divanı teşkili üzerinde duruldu. Uzun müddet bunun münakaşası yapıldı. Sonra fikirden vazgeçildi. Zira bu, külfetli bir işti. Adalet Divanı ha deyince kurulmuyor, ha deyince hâkimler kürsüye sıralanmıyordu. Sonra bu divan nerede çalışacaktı? Nasıl çalışacaktı? Üstelik fikri Milli Birlik Komitesi de beğenmemiş, tasvip etmemişti. Yeniden o kadar gürültüye katlanmak Komite üyelerinin hoşuna gitmemişti. Esasen gürültülü olan başlarını, bir de bununla sıkıştırmağa lüzum yoktu. Hepsi bir tarafa, yeni Adalet Divanına savcı ve hâkim bulmak bir meseleydi. Bunların seçimi bir sene sürerdi. Bütün bunlar göz önüne alınarak tasarıdan vazgeçildi.

İkinci şık, elde bulunan yolsuzluk dosyalarının normal mahkemeler vasıtasıyla bir neticeye bağlanmasıydı. Ancak çalışan kurul, bu mesele üzerinde de tereddüd ediyordu. Zira daha evvel buna benzeyen dosyalar Yüksek Adalet Divanına sevkedilmişti. Şimdi böyle bir hareket yapılırsa doğru olur muydu?

Ancak ne olursa olsun, yeni bit! Yüce Adalet Divanı kurulmıyacağına göre, dosyaların normal mahkemelere şevki daha fazla ihtimal dahilinde bir düşünceydi. Bir de toplu mahkemeler kurma fikri üzerinde duruluyordu. Bunlar büyük şehirlerdeki Ağır ceza mahkemelerinin bit! araya getirilmesiyle kurulacaktı. Böylece normal mahkemeden farklı olacak, ama gene de bir Yüksek Adalet Divanı mahiyetinde olmıyacakti.

Karanlıktakiler

Bütün bunların yanında, durumları son derece karışık ve istikballeri karanlık olan yüzlerce dosya bekliyordu. Bakanlıklarda ilk ağızda büyük bir telâşla kurulan ve bakanlığını ıcığını cıcığını çıkarıp, mutlaka bir suçlu bulma gayretiyle bir yığın dosyayı Yüksek Soruşturma Kuruluna veren bu, Bakanlıklardaki soruşturma kurullarının hazırladıkları ilk tahkikat dosyaları olduğu gibi duruyordu. Bunların adedi bir hayli kabarıktı ve şimdiye kadar hiç birine el sürülmemişti.

Pazartesi günü nihai karan verecek olan istişare kurulu bunların

DÜNYADA OLUP BİTENLER

A. B. D.

Rakipler görüştü

Bu haftanın ilk gününde New York'ta acı bir soğuk hüküm sürerken, A.B.D. nin en güneyinde, Florida'da, sıcaktan bunalan gazeteciler birbirinden biraz önce ayrılan iki genç adamın etrafını çevirmişler, ağızlarından söz almağa çalışıyorlardı. Buluşmadan çok memnun olmuş görünen bu iki genç adam, Amerikan Başkanlık seçimlerinde birbirlerine kargı yarışmış iki rakipten, yeni Başkan Kennedy ile eski Başkan yardımcısı Nixon'dan başkası değildi.

Kennedy'nin basın sözcüsü Pierre Salinger'in söylediklerine inanmak gerekirse, bu buluşma iki eski dost arasında yapılan olağan bir buluşma olmaktan öteye gitmiyordu. Senatör Kennedy kampanya sırasında gösterdiği başarıdan dolayı Nixon'u tebrik etmek ve aralarındaki ondört yıllık dostluğu yeniden kurmak istemişti. Halbuki, iki rakibin buluşmadan sonra verdikleri demeçler Salinger'in sözlerini doğrulamaktan uzaktı. Evet, gerçi iki rakip dostluklarını yenilemekten büyük bir memnunluk duymuşlardı ama, bu arada başka şeyler de konuşmuşlardı. Yeni Başkan Kennedy partilerüstü bir idare kurmak istiyor ve bazı önemli Cumhuriyetçi idarecileri yerlerinde bırakmayı düşünüyordu. Gazetecilerin en çok merak ettikleri husus şuydu: Kennedy Nixon"u idare mekanizması içinde bir görev almağa çağırmış mıydı ? Ne Nixon, ne de Kennedy bu Boruyu açıkça cevaplandırmağa, yanaşmamışlardı. Fakat şimdilik böyle bir şeyin düşünülemiyeceği anlaşılıyordu. Görüşme çok samimi, Terimli ve yapıcı olmuştu ve iki rakip, gelecek ay Washington'da bir kere daha buluşmayı tasarlıyorlardı.

Görüşmenin tepkileri Amerikan basınında bütün hafta devam etti. Bütün yazarlar bunun partilerüstü idareye doğru atılan büyük bir adım olduğunu, dünyanın bu nâzik devresinde böyle bir idarenin Amerikaya çok şey kazandıracağını yazıyorlardı. Zaten Amerikan seçmenleri de her iki genç adama birbirine yakın sayıda oy vermekle her ikisini de aynı derecede itimada şayan bulduklarını, aralarında büyük bir başkalık görmediklerini belirtmek istememişler miydi?

Lâtin Amerika

İhtilâl dalgası

Geçen yıl Fidel Castro Kübada Batista rejimini yıkıp idareyi eline aldıktan sonra bâzıları Lâtin Amerikada askeri idareler devrinin sona ermek üzere olduğunu sanmıştı. Böyle düşünenlere göre Castro'nun zaferinin bütün Lâtin Amerikada geniş tesirleri olacak ve Meksika Körfezinin kıyısında kurulan irili ufaklı askerî idareler teker teker bozguna uğrayacaklardı.

Bu haftanın başında Atlantiğin ötesinden gelen haberler böyle düşünenlerin pek de yanılmadıklarıbı gösteriyordu. Kuzey ve Güney Araerikayı birbirine bağlayan dar kuşak üzerindeki iki devlette, Guatemala ve Nikaragua'da isyanlar çıkmıştı. Gerçi alınan haberlere göre bu isyanlar başarıya ulaşmaktan uzaktılar ama, hiç kimse âsilerin bundan sonraki

Kennedy - Nixon
Halef ve selef

denemelerde de aynı başarısızlığa uğrayacaklarım kesin olarak söyliyemezdi.

Nikaragua'da çıkan isyan Luİ3 Samoza idaresine karşı ilk ayaklanma değildi. Castro'nun Kübada aldığı neticeden ümitlenen Nikaragualı âsiler 1959 Haziranında da bir kere hücuma geçmişler ve memleketi çiftliği gibi idare eden Samoza'yı devirmek istemişlerdi. Ancak bugünkünden farklı olarak, Nikaragualı âsiler o sırada karşılarında A.B.D. ni bulmuşlardı. Bütün Lâtin Amerika devletlerinde olduğu gibi Nikaragua'daki özel Amerikan sermayesinin çıkarını yerli halkın çıkarından üstün tutan Amerikan Hükümeti, açıkça olmamakla beraber Samoza idaresini destekliyor ve diktatöre âsilere karsı kullandığı silâhlan satmakta tereddüt etmiyordu. Fakat Castro'nun Kübada iş başına geçmesi şimdi Amerikayı epeyce ayıltmış, Amerikan dış politikasını idare edenlere halkı değil diktatörleri desteklemenin zararlarım açıkça göstermişti. Washington bugün Kübada ne çekiyorsa Batistayı desteklemiş olmaktan çekiyordu. Bu bakımdan Amerikan idarecileri artık Samoza idaresini eskisi kadar içten tutamıyorlardı. Nitekim, Amerikan Devletler Teşkilâtının son toplantısında Amerikan Dışİşleri Bakanı ister istemez Samoza rejimini takbih edenlere katılmak zorunda kalmıştı. Böyle olunca da Nikaragualı âsilerin yeni bir ayaklanmada başarı kazanmaları kimseyi şaşırtmıyacaktı.

Guatemala'ya gelince, onun durumu da Nikaraguanın durumundan daha parlak değildi. Üstelik bu ülkedeki âsiler oldukça sol temayüllü kimselerdi, Castro'dan teşvik ve yardım görüyorlardı. Gerçi bu haftanın başında çıkan ayaklanma denemesi çok kolay bastırılmıştı ama, bunu yeni denemeler takip eder ve General Ydigoras Fune Fueniea rejimi yıkılırsa, öyle görülüyordu ki, Guatemalada solcu bir idare kurulacak ve Amerikanın başındaki dertlere bir yenisi daha eklenecekti.

Batılı Devletler

Savunmada çatlaklıklar

İngiliz İşçi Partisinin sol kanadının sözcülüğünü yapan bir dergide geçen hafta bir karikatür çıktı. Karikatür, harabelerinin üzerinde duman tüten yıkılmış bir sahil şehrini gösteriyor, bir yanda da, bu şehirden nasılsa artakalmış ve şu satırları hayretle okuyan bir zavallı görünüyordu: "önceden karşılıklı görüşmeler yapılmadan bu füzeler kullanılmayacaktır."

Geçen hafta İngilterede yalnız İşçi Partisinin sol kanadı için değil, bütün memleket için sanki yalnız bir füze meselesi' vardı ve bu mesele, kaynağını, İngiltere ile A.B.D arasında yapılan bir anlaşmadan alıyordu. Bu anlaşmaya göre, Amerikanın yeni denize indirmeğe başladığı atom başlıklı 16 Polaris füzesi taşıyan atomik denizaltılar, ikmal için bir İskoç limanından -Holly Loch- faydalanabileceklerdi. Anlaşma Avam Kamarasında açıklanınca İngiliz halk efkârında büyük bir kıyamet kopmuştu: Nasıl olurdu da hükümet, bütün Sovyet roketlerini İngilterenin üstüne çekebilecek böyle bir anlaşma yapabilirdi? Gerçi Başbakan MacMillan, Amerikan Hükümetinin,- İngilterenin tasvibi olmadan Polaris füzelerini kullanmayacağına dâir teminat verdiğini söylüyordu ama bu teminat halk efkârının endişelerini yatıştırmağa yetmiyordu. Ya, İngilterenin fikri sorulmadan atı alan Üsküdarı geçerse, durum ne olacaktı? İşte İngiliz karikatüristinin anlatmak istediği buydu.

İngiliz kamu oyunda beliren bu tepkinin Batı savunması için bir zayıflık belirtisi olduğuna şüphe yoktu, Ancak bu, şimdiye kadar bu konuda ortaya çıkan belirtilerin ilki ve en kuvvetlisi değildi. Bilindiği gibi İşçi Partisinin geçen ay yaptığı yıllık toplantıda, partinin sol kanadının baskısıyla, İngilterenin tek taraflı olarak silâhsızlanması ve NATO'dan çekilmesi yolunda bir karar alınmıştı. Gerçi partinin Meclis grubu fen kararı benimsememiş ve karara muhalif olan Gaitskell bir kere daha liderliğe seçilmişti ama, tek taraflı silâhsızlanma, taraftarları Meclis grubu içinde bile sekseni aşıyorlardı ki bu hiç te küçümsenecek bir sayı değildi.

Aslında, Batı savunması için tehlikeli olan bu fikir ve davranışların patenti İngilterede değildi. De Gaulle Fransasımn politikası da NATOmın savunma plânları ile tam bir tezat halindeydi. De Gaulle, Cezyir savaşını öne sürerek NATO'ya bağlı Fransız kuvvetlerini kendi emri altına çekip almış, ayrıca bağımsız bir atom kuvveti sahibi olmak istediği için NATO Başkumandanlığı ile sık sık çatışmıştı. NATO ile bağlarını zayıflatan bir diğer devlet de Belçikaydı. Kongo meselesinde Batılı dostlarının kendini yeteri kadar desteklemediğini düşünen Belçika, bu vefasız dostlara çok gücenmişti. Gerçi Belçikanın bu hislerinin Batı savunma ve dayanışması için tehlikeli bir çatlak olduğunu gören A.B.D. şimdi Belçlkaya karşı biraz daha dikkatli davranıyordu ama, Belçika bu arada yeteri kadar kırılmıştı.

Batı savunması için son günlerin önemli meselelerinden biri de gittikçe artan savunma masrafları meşeleşiydi. NATO masraflarının büyük bir kısmım şimdiye kadar A.B.D. karşılıyordu. Ancak bu masraflar Amerikanın dünyanın dört bir tarafında bulundurduğu kendi askerî ve sivil personeli için yaptığı masraflara eklenince Amerikan bütçesi üzerine büyük bir yük oluyor, dış tediye muvazenesini bozuyor ve enflâsyonist tesirler yapıyordu. New York Times'in yazdığına bakılırsa Amerikan Hükümeti, geçen haftalar içinde, Avrupalı müttefiklerinden savunma masraflarına daha geniş ölçüde iştirak etmelerini istemiş, fakat hiçbirinden müsbet bir cevap alamamıştı. Yalnız Federal Almanya Başbakanı Adenauer buna taraftar görünüyordu. Adenauer'e göre Avrupa devletlerinin Amerikanın sırtındaki yükü hafifletmeleri için zaman gelmişti.

Avrupa devletlerinin hiç biri Eisenhower'in isteğine müsbet cevap vermeyince Başkan Eisenhower de, bu haftanın ortasında, yabancı ülkelerde görevli bulunan 284 bin Amerikalıyı geri çağırmağa karar verdiğini açıklıyordu» Bu tedbir, söylendiğine göre, Amerikanın yılda 4 milyar doları bulan dış tediye açığında dörtte bire yalan bir azalma sağlıyacaktı. Ancak yetkili çevreler, geri çağrılan Amerikalıların, hür dünyanın savunması için elzem personelin dışından seçileceğini bilhassa belirtiyorlardı.

Fransa

Referanduma doğru

Bu hafta içinde General De Gaulle'ün çevresinde olup biten herşey Başkanın Cezayir meselesini Fransız halk oyuna sunacağım gösteriyordu. Gerçekten, geçen hafta yaptığı konuşmada General, bu meseleyi çözmek için gerekirse referanduma başvuracağını söylemişti. De Gaulle, böyle söylerken hiç şüphesiz siyasi partileri ve aşırı unsurları düşünmeye, uyuşmazlığı bırakmaya çağırıyordu. Eğer bunlar tutumlarım değiştirmezlerse, Anayasanın kendine verdiği yetkiye dayanarak Milli Meclisi bir tarafa bırakacak, doğrudan doğruya halkın düşüncesini soracaktı. Bu konuşmanın üzerinden geçen günler aşırıların yola gelmekten uzak olduğunu gösteriyor, General De Gaulle de Cezayir için düşündüğü hal çâresini halkın oyuna sunmaktan başka çâre bulamıyordu.

Generalin halk oyuna sunacağı tasarının özellikleri ne olacaktı? Bu konuda henüz kesin bir açıklama yapılmamıştı. Ancak, şimdiye kadar yaptığı konuşmalara bakılırsa De Gaulle, kendi hükümeti, müesseseleri ve kanunları olan, fakat iktisadî, askeri ve teknik bakımdan -General dış politika için hiçbir şey söylemiyordu- Fransaya bağlı bir "Cezayirli Cezayir" kurmak niyetindeydi. Şimdilik bağımsızlık sözü kullanılmıyor, fakat ileride bunun da geleceği ihsas ediliyordu.

Son haftalar içindeki gelişmelere bakılırsa, balkın çoğunluğu böyle bir hâl çaresine razı görünüyordu. Razı olmıyanlar Cezayirin Fransız kalmasını isteyen aşırı sağcılarla, mutlak bağımsızlık isteyen solculardı. Diğer yandan Cezayir Milli Kurtuluş Cephesi de bu hâl tarzına şiddetle muhalifti. Altı yıldır Fransızlara karşı savaşan bu teşkilât, kendi iştiraki olmadan Cezayir İstikbalinin kararlaştırılamıyacağını söylüyordu. Aslında bu son derece yerinde bir itirazdı ve General Cezayirde barışı sağlamak için mutlaka Milli Kurtuluş Cephesi ile anlaşmak zorundaydı. Bu teşkilâtın iştiraki olmadan alınan bir karar, Büyük Sahrada kum üzerine yazılmış bir yazıdan farksız olacaktı.

2 Ay ara ile 2 BÜYÜK ÇEKİLİŞ

30 ARALIKTA: 3 MİLYON

Bu fevkalâde senesonu keşidesine katılmak için, 31 Ekim akşamına kadar İş Bankasına yatırmış olduğunuz tasarruflarınızı 30 Aralık tarihine kadar muhafaza ediniz.

7 MARTTA: 2 MİLYON

Yeni yılın ilk zengin çekilişine katılmak için 5 Ocak tarihine kadar tasarruflarınızı İş Bankasında toplamıya devam ediniz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyeti

FAAL d - 1511

Ankara

Yeni hazırlıklar

Ankarada Devlet Tiyatrosu sahnelerine çıkarılan ilk eserler mevsimin ikinci ayını da tamamlamak üzeredirler. Bu eserlerin 50. temsillerini aştıktan sonra afişten inecekleri gözönünde tutulursa seyirciden küçümsenemiyecek bir ilgi gördükleri anlaşılır. Bu ilginin, her zaman olduğu gibi, her eser için kesin bir değer hükmü ifade etmediği bilinen bir şeyse de, Devlet Tiyatrosunun İlk ağızdan seyircisinin beğeneceği eserleri seçmiş, hoşlanacağı temsilleri gerçekleştirmiş olduğunu da kabul etmek lazımdır. Tabii bunlar arasında Moliere'in "Kibarlık Budalası", Eugene O'Neil'in "Sair Ruhu" gibi büyük ustaların kaleminden çıkmış olanlar ve Fernando Arrabal'ın "Cephede piknik", Güngör Dümenin "Midasın Kulakları" gibi yenilik getiren başarılı denemeler bulunduğunu da unutmıyarak..

Devlet Tiyatrosu şimdi, afişteki tabii ömürlerini doldurmak üzere olan bu eserlerin yerine yenilerini çıkarmağa hazırlanıyor. Şüphe yok ki oynanmakta olan eserlerin hepsi bir çırpıda, aynı günlerde programdaki yerlerini bırakacak değildirler. Bunlardan Büyük Tiyatroda "Şair Ruhu" ile Oda Tiyatrosundaki "Cephede Piknik" ve "Midasın Kulaklarının bir müddet daha yerlerini muhafaza etmeleri, hattâ sonuncuların daha geniş sahnelerden birine -saat 6 temsilleri olarak- taşınmaları pek muhtemeldir.Öbür sahnelerdeki eserlerin ise, yıllardanberi tatbik edilmekte o**lan** bir usûle uygun olarak, bölge tiyatrolarına, yani **İzmir** ve Bursa sahnelerine intikal etmeleri beklenir. Ankarada bu eserlerden boşalacak yerleri, telif ve tercüme, yeni piyesler alacaktır.

Küçükte "Hacı Yatmaz"

Küçük Tiyatro, geleneğini bozmıyarak, mevsimin ikinci eserini de telif piyesler arasından seçmiştir. Bu piyes, yirmi yıla yakın bir zamandanberi sahnemize yirmiye yakın eser vermiş olan Cevat Fehmi Başkutun yeni bir komedisidlr, adı da "Hacı Yatmaz"dır.

29 Kasımda ilk temsilinin verilmesi beklenen "Hacı Yatmaz", adından da anlaşılabileceği gibi, iktidar değişikliklerinin, hatta devrimlerin **sırtını** yere getiremediği ve son on yıllık demokrasi denemelerinin örneklerini bol bol verdiği mahud tiplerden "birinin hikâyesidir. Eserin enteresan tarafı, **vakanın** geçmiş yıl**larda, hattâ yaşadığımız günlerde degil, birkaç yıl sonra, yakın bir gelecekte geçmesidir.**

İstanbulda, Küçük Sahnede, mevsim başının ilk telif eseri olarak sahneye konulmuş olan Refik Erduranın "İkinci Baskı"sından sonra, Cevat Fehmi Başkutun "Hacı Yatmaz"ı, son hâdiselerin ve toplum hayatımızda görülen politik gelişmelerin ışığı altında yağılmış ikinci tiyatro eseri olarak çok ilgi çekicidir. Cevat Fehmi Başkutun sosyal hiciv alanında -"Küçük Şehir", "Koca Bebek", "Pay dos", "Sana Rey Veriyorum" vs. gibi eserlerin yazarı olarak- daha tecrübeli oluşu, konuyu hem daha cazip taraflarıyla işlemesine, hem gerçekliği daha kuvvetli kişiler canlandırmasına, hem de gülünçlüklerin arkasında, birtakım gerçekleri rahatça duyurmasına imkân vermiştir.

"Hacı Yatmaz"ı Saim Alpagonun sahneye koyduğunu, başrolünü de kendisinin oynadığını bilmek, eserin Küçük Tiyatro sahnesinde geniş bir ilgi uyandıracağını tahmin edenleri haklı çıkarmağa yeter. Hele Saim Alpagonun, gene Cevat Fehminin "Harputta bir Amerikalı" sındaki o unutulmaz Komiser tipi düşünülürse... Eserin diğer bellibaşlı rollerini -Turgut Zaimin dekorları içinde- Nur Sabuncu, Gülcan Öcalır, Ekmel Hürol, Türkân Bora, Coşkun Orhon, Oytun Şanal, Çetin Köroğlu ve Turgut, Sarıgöl oynaracaklardır.

Üçüncüde "Hortlaklar"..

Üçüncü Tiyatro, bu sene, klâsik eserlere rağbet etmektedir. Mevsim Moliere'in "Kibarlık Budalası" ile açılmış ve bu güzel komedinin gördüğü rağbet bugünlere kadar devam etmiştir. Şimdi, bu ayın sonlarına doğru aynı sahnede -Moliere kadar olmamakla beraber- gene de klâsik sayılan bir başka büyük yazarın eseri, İbsen'in "Hortlaklar"ı oynanmağa başlıyacaktır.

"Hortlaklar", toplum meselelerini işleyen fikir yüklü piyesleriyle 19. yüzyıl tiyatrosuna yenilik getirmiş ve zamanımıza kadar birçok yazarları da tesiri altında bırakmış olan bu Norveçli tiyatro dehasının -birkaç yıl önce Büyük Tiyatroda oynanmış olan "Nora"dan sonra- sahnemize çıkan ikinci eseridir. Filozofik ve sosyal değerleri "eskimiş" de olsa, sağlam yapılı eserlerinin -hele "Hortlaklar" gibi en tanınmışlarından birinin- repertuvara alınıp oynanması, seyircimiz için olduğu kadar sanatkarlarımız için. de bir kazançtır.

Şaziye Berrin Kurtun dilimize çevirdiği "Hortlaklar"ı Salih Canar sahneye koymuş, dekor ve kostümlerini de Tarık Levendoğlu çizmiştir. Eserin bellibaşlı kişilerini Macide Tanır, Ayten Kaçmaz, Salih Canar, Boz kurt Huruç ve Gürbüz Bora canlandıracaklardır.

... Ve "Çingene Baron"

Ü çüncü Tiyatroda "Hortlaklar'la beraber operet temsilleri de başlamaktadır. İlk defa olarak Büyük Tiyatrodan Üçüncü Tiyatroya intikal eden operet temsillerinin, bu tarz müzikli eserleri seven, hattâ onlara hasret çeken büyük sayıda bir seyirci topluluğuna eski Halkevi binasına çıkan yokuşu seve seve tırmandıracağı muhakkak gibidir.

Devlet Tiyatrosunun Üçüncü Tiyatroda tekrar ele aldığı operet temsilleri, bui yıl "Çingene Baron'la başlıyor. Eski kuşakların Birinci Dünya Harbindenberi melodilerini âdeta ezbere bildikleri bu Avusturya - Macar opereti şimdi Viyanada Volksoper sahnesinde, azametli dekorlar içinde, şatafatlı bir reji ile, bir "opera - komik" değeri verilerek oynanmaktadır. Üçüncü Tiyatroda Azmi Orsesin sahneye koyduğu eserin, kıvrak ve sürükleyici müziği ile, yeni kuşakları da kendisine çekeceği tahmin edilir.

Küçük Tiyatroda haftada iki akşam "Çingene Baron" temsil edilecek, geri kalan akşamlarda da İbsen'in "Hortlaklar"ı oynanacaktır.

Büyükte "Gergedan"

üyük Tiyatroda Eugene O'Neil'in B "Şair Ruhu" daha bir ay kadar afişte kalacak gibi görünüyor. Çünkü mevsim başının en iyi oynanan eserlerinden biri, belki de başlıcası olan bu piyese Ankaralıların gösterdikleri rağbet henüz hızım almamıştır.

Aralık ayının ikinci yarısında programdan kaldırılacağı tahmin edilen bu eserin yerini Ionesco'nun "Gergedan" isimli yeni eseri alacak, böylece ikinci Dünya Savaşından sonraki "avant - garde" tiyatronun öncülerinden biri ilk defa -Devlet Tiyatrosu sahnesinde- seyircimize tanıtılmış olacaktır.

Dünya prömiyeri geçen mevsim Almanyada verildikten sonra Barrault'nun sahneye koyduğu "Gergedan" Ionesco'nun en kuvvetli piyeslerinden biri sayılmış, bu yaz Almanların Paristeki Milletler Tiyatrosu faaliyetine bu eserle katılmaları da, dikkate değer mukayeselere yol açmıştır. Fikret Adilin dilimize çevirdiği eseri sahneye koyma işini Cüneyt Gökçerin kendi üzerine almış olması da bu temsile ayrı bir ehemmiyet vermekte, tiyatroseverler de "Gergedan" temsillerini merakla beklemektedirler.

Odada yeni eserler

Oda Tiyatrosunda "Cephede Piknik" ve "Midasın Kulakları" başarıyla devam etmektedir ve bu eserlerin temsilleri, saat 6 temsili olarak, büyük sahnelerden birine geçinceye kadar, afişteki yerlerini muhafaza edeceklerdir.

Cevat Fehmi Başkut

Her yıl bir eser

Bununla "beraber Devlet* Tiyatrosu sanatkârları, Oda Tiyatrosunun ikinci tur eserleri üzerinde çalışmalara başlamışlardır. Bu eserlerden biri Şahap Sıtkı İlterin "Ayrı Dünya*lar" adlı 1 perdelik ilk tiyatro denemesidir. İkincisi de "Hayvanat Bahçesi" adını taşıyan, gene bir perdelik, bir Amerikan piyesi.

İstanbul

Sitede "Kapıcı"

K enter kardeşlerin Site Tiyatrosunda mevsimi açmış olan "Yabancı" temsilleri gündüze, saat 6 matinelerine alınmıştır. Akşam temsilleri olarak da İngiliz yazarı Harold Pinter'in "Kapıcı"sı oynanmıya başlamıştır.

Son zamanlarda Londrada büyük bir rağbetle karşılanan ve ilk defa sahneye konulduğu Arts Theatre Club'den bulvara intikal eden, Mayıs ayındanberi de Duchess Theatre'da aralıksız daima kapalı gişe halinde oynanan "Kapıcı", yazarın ikinci piyesi ve ilk büyük başarısıdır. Fakat Harold Pinter daha önce İngiliz televizyonunda birçok piyesleri oynanmış, bu piyesleriyle çok popüler olmuş bir yazardır.

' Basit ve zavallı insanların, ayak takımının psikolojisini işleyen "Kapıcı"nın bütün vakası bir tavan arasında, üç kişi içinde geçmektedir. Nedim Kenterin tercüme ettiği, Yıldız Kentetin sahneye koyduğu "Kapıcı" daki üç kişiden birini Müşfik Kenter, ikincisini Şükran Güngör, üçüncüsünü de Genco Erkal canlandırmaktadır.

Kadıköyde "Mutlu Günler"

İstanbul Şehir Tiyatrolarında program değişikliği, şimdilik, yalnız iki sahneye inhisar etmektedir. Tepebaşındaki Dram bölümünün akşam temsillerinde oynanan "Kral Lear", bir müddettenberi, kaldırılmış ve yerini Komedi bölümünün "Çılgın Dünya"sı almıştır. "Çılgın Dünya"dan boşalan yere, saat 6 temsili olarak Kadıköy bölümünde çıkarılmış olan Marcel Achard'ın "Domino"su alınmış, onun yerine de Kadıköy bölümünde yeni bir eser sahneye konulmuştur: "Mutlu Günler".

Claude - Andre " Puget'nin eseri olan bu oldukça eski, fakat pek hoş komediyi, birkaç yıl önce, memleketimize temsiller vermeğe gelmiş olan Bernard Bimont trupunda, Jean Dayy'den görmüştük. "Mutlu Günler"in Kadıköylüler tarafından beğenileceği ve zevkle seyredileceği söylenebilir.

Nebatlar

bile,
büyümelerinde
hayati bir ihtiyaç
olan bol ışığa doğru
yapraklarını yönelterek
ışıktan azami şekilde
istifadeye çalışırlar.

Elektrik ışığında çalışırken,

gözlerinizi yoran
titrek, sarımtrak
ışık veren ampüllerden
sakınınız.

EDISON

MUCİDİNİN İSMİNİ TAŞIMAYA YETKİLİ YEĞANE AMPUL

MİLLETÇE
ELELEYİZ
T.C. TEKEL İDARESİ
27
MAYIS
1960
HEPİMİZİN SİGARASI..